

סיפורי
המהר"ל מפראג
- והגולם -
מתוך כתבי רבותינו נשיאינו

תשורה משמחת הנישואין של
מאיר שלמה ושטערנא שרה שיחיו טייב
יו"ד סיון, ה'תשע"ט

פתח דבר

מתוך שמחה והודאה להשי"ת על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו, החתן הת' הרב מאיר שלמה שי', עב"ג הכלה מרת שטערנא שרה תחי', ביום יו"ד סיון ה'תשע"ט,

הננו בזה להביע תודה וברכה לידידנו ומכרינו אשר הואילו לשמוח אתנו יחדיו, ביום שמחת לבבנו, ולברך את צאצאינו שיחיו בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

כהבעת תודה לבבית, והוקרה לכל הנוטלים חלק בשמחתנו, הננו מגישים בזה "תשורה" מיוחדת לזיכרון טוב, כמנהג אשר נהג כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע בעת חתונת כ"ק אדמו"ר והרבנית הצדקנית מרת חיה מושקא זי"ע.

הקובץ הינו ליקוט מדברי וכתבי רבותינו נשיאינו בקשר למהר"ל מפראג.

נלקט ונערך ע"י הרה"ת ר' מאיר שלמה לובעצקי.

יש לציין שכל החומר מגיע מהוצאת ספרים קה"ת ותודתינו נתונה להם.

הא-ל הטוב הוא יתברך, יזכנו אשר במהרה נשוב לראות באור פני מלך חיים, ולשמוע דברי אלוקים חיים מפי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, בקיום הייעוד ד"הקיצו ורננו שוכני עפר" וכ"ק אדמו"ר בראשנו, ובשמחה זו נלך לשמחה האמיתית בגאולה האמיתית והשלימה.

סיפורי
המהר"ל מפראג
- והגולם -

מתוך כתבי רבותינו נשיאנו

ב'ספר הזכרונות' כותב כ"ק אדמו"ר הקודם נ"ע באריכות גדולה תולדותו של הרב הגאון המהר"ל מפראג (ח"ב פרק פ"ג ואילך) ומובא בזה מתורגם מידיש:

פרק א

המהר"ל נולד בשנת רע"ב. אביו היה הגאון רבי בצלאל, דור חמישי לגאון רבי יהודה ליווא מזורמייזא, שנפטר בשנת ה' אלפים כ', ועל מצבתו נכתב כי מוצאו היה מדוד המלך.

רחל' (כדלקמן) סיפרה לדבורה לאה בתה דברים רבים, על מהר"ל מפראג, שעבורו מדור לדור. בגיל שבע כבר התפלפל בהלכה עם גאונים מפורסמים שהיו באים לכית אביו רבי בצלאל ולבית סבו רבי חיים.

רבי בצלאל היה יהודי עני. משום כך רצה לשדך את בניו בהיותם צעירים ביותר. מלבד מהר"ל היו לו עוד שלושה בנים: רבי חיים, רבי סיני ורבי שמשון.

האב חיפש לבניו שידוכים עם משפחות בעלות אמצעים, שהיה עליהן להתחייב לשלוח את החתנים לישיבות על חשבונן עוד לפני הנישואין, ואחרי הנישואין להחזיקם סמוך לשולחנן כדי שיוכלו להמשיך וללמוד תורה.

כך אירע שבהיותו בגיל עשר שודך מהר"ל עם בתו של הלמדן העשיר ר' שמואל בר' יעקב רייך מפראג, שהיה "מקורב למלכות", ועל-ידי שתדלנותו נעזרו אלפי יהודים.

(1) נכדו הוא כ"ק אדמו"ר הזקן. בת ר' ברוך בטלן.

נשואה לר' שניאור זלמן

בן מצד האם: שרה בת ר' שניאור זלמן מגזע רבי יצחק כץ חותנו של מהר"ל.

ובן מצד אביו: בן ר' משה בן ר' יהודה לייב בן ר' שמואל נכד המהר"ל.

אותה עת התפרסמה לתהלה הישיבה בפרמישלא. בראש ישיבה זו עמד הגאון המפורסם רבי יעקב פולק, שהיה תלמידו וממשיך דרכו של רבי יעקב מרגלית מנירנברג.

לרבי יעקב פולק היתה שיטה מקורית ועצמאית בלימוד התורה. הוא עיצב והביא לידי שלימות את דרך הפלפול. כל סוגיא בגמרא הפריד וחילק לעניניה, בכל ענין מענינים אלה דיקדק וחילק לפי הסברות השונות, וכל סברה בירר וליבן עד לדרגת שיא.

לישיבתו יצא שם טוב, ומכל מקום נהרו אליה תלמידים, אך ראש הישיבה, רבי יעקב, הקפיד מאד בקבלת תלמידים. הוא רצה שבישיבתו יהיו רק טובי ומצוייני התלמידים ובעלי המוחות החריפים ביותר. לפיכך היה בוחר לישיבתו רק אחד מתוך עשרים או עשרים וחמשה תלמידים שביקשו להתקבל בה.

לישיבה זו נשלח מהר"ל על-ידי חותנו לעתיד, בהיותו בגיל שתים-עשרה שנה, והוא נתקבל בה מיד. הוא נשאר בישיבה ארבע שנים תמימות כשהוא לומד מתוך רוב התמדה ושקידה.

לפי מסורת במשפחה היה רבי יעקב אומר על תלמידו זה, שיתכן שהיה הצעיר ביותר בישיבה, כי הוא מהווה את הנקודה השלישית מבין שלוש הנקודות שמהן הרכיב, בעזרת ה', "סגול" בכרם בית ישראל. הוא התכוון בכך לשלושה תלמידים: רבי מאיר קצנלנבוגן, מהר"ם מפדובא, רבי שלום שכנא מלובלין ומהר"ל מפראג, שמתוך אלפי תלמידים התפאר במיוחד בהם.

מאוחר יותר היה מהר"ל אומר כי בישיבת רבו רבי יעקב בפרמישלא למד לא רק לסלול דרך באמצעות הסברות המובחרות והעדינות ביותר, כי אם גם לבנות ארמון בן שלוש קומות.

בשנת רפ"ח עזב רבי יעקב את פרמישלא ונתמנה כרב בפראג. מהר"ל הצעיר יצא לערוך גלות.

הוא נדד בגלות משך שנתיים, וחזר לפראג, באותה עת נסע רבי יעקב מפראג, מקום כהונתו, ללובלין, כדי לבקר את הישיבה שהקים שם תלמידו רבי שלום שכנא, בלובלין חלה רבי יעקב ונפטר בזקנה מופלגה.

ה"מחותן", ר' שמואל רייך, הביע רצונו שייערכו מיד הנישואין בין מהר"ל לבין בתו, פערל, ולאחר הנישואין יוכל מהר"ל לנסוע ללמוד בישיבה שיבחר בה. ברם, מהר"ל סבר כי הכלה, שהיתה אז בת ארבע-עשרה שנים, צעירה מדי מכדי להינשא. הוא ביקש, איפא, שישלחו אותו לישיבה למשך ארבע-חמש שנים נוספות שרק לאחריהן יינשאו ואז יהיה סמוך לשולחן חתנו.

הכלה, פערל, הצטיינה בכשרונותיה וידיעותיה. כשהשתדכה עם מהר"ל היתה בת שש שנים בלבד, ובידעה כבר אז כי החתן שלה הוא למדן גדול ובעל כשרונות גאוניים, החליטה ללמוד ולהשתלם כדי שהחתן לא יתבייש בה. היא החלה אז ללמוד בכוחות עצמה בסתר, וכך השתלמה משך כל השנים, כשחזר מהר"ל לפראג, כאמור, נפגשה אתו וסיפרה לו על הצלחתה בלימודים, ומהר"ל נהנה מאד מכך.

בטרם נסע מהר"ל לשוב לישיבה למשך ארבע-חמש שנים נוספות, קבע לכלה שלו סדר לימודים מיוחד, וקיבל ממנה הבטחה להמשיך ללמוד באותה שקידה כמקודם.

במשך השנתיים שמהר"ל ערך נידודי גלותו נפגש בדרכו עם גאונים גדולי. הוא עצמו הצניע את גדולתו, אך בכל מקום באוו השתדל לשמוע דברי תורה מפי גדולי התורה שפגש, ורשם אותם לעצמו.

בדרך שמע אז כי בפוזנא נמצא גאון גדול בשם רבי יצחק קלובר שהגיע לשם מוורמייזא. לפי השמועה היתה לו שיטת לימודים מיוחדת על פי דרכם של גאוני אשכנז וצרפת. עתה החליט ללמוד את השנים הנוספות אצל גאון זה. כשהגיע לפוזנא נפגש עם נכדו של רבי יצחק, רבי שלמה בר' יחיאל לוריא מבריסק, שהיה אז בן שבע-עשרה שנה, כלומר - צעיר בשנתיים ממהר"ל. שני אלה היו לחברים שלמדו יחד תורה מפי רבי יצחק, סבו של רבי שלמה.

רבי יצחק היה אז זקן מופלג. אך על שני תלמידים אלה אמר כי הוא יכול להמליץ בפה מלא את מאמר חז"ל שלפיו-למד הרבה מרבותיו אך יותר מזה מתלמידיו.

כן חלפו ארבע השנים הנוספות שבהן ביקש מהר"ל ללמוד בישיבה. ברם, הוא לא רצה עדיין לחזור לפראג כדי להינשא, פשוט: הוא לא היה מסוגל להינתק מרבו וחברו. הוא כתב, איפוא, מכתב ל"מחותן" ולכלה, ובו ביקש

רשות להשאר עוד שלוש שנים בפוזנא. הרשות ניתנה לו.

במשך אותן שלוש שנים שבהן שהה מהר"ל בפוזנא התרושש אבי הכלה. הוא נאלץ למכור את כל רכושו כדי לסלק את חובותיו, והוא נשאר בעירום ובחוסר כל.

הוא הודיע, איפוא, למיועד להיות חותנו, מהר"ל, בפוזנא, את כל אשר אירע לו, וכן שאינו מסוגל לעמוד בהתחייבויותיו כלפיו, הן בנוגע לסיפוק המזונות והן באשר לשאר התחומים. הוא הודיע לו, איפוא, כי מצדו רשאי מהר"ל לנתק את קשר השידוכין עם בתו ולחפש לו שידוך אחר.

מהר"ל השיב במכתב עידוד, והודיע כי רק אם הכלה אינה מעוניינת להמתין עליו היא יכולה לנתק את הקשר אך לא מבחינתו שלו, של מהר"ל. על-כל-פנים לדידו איך הבדל אם אבי הכלה הוא עני או עשיר.

פרק ב

כאשר נפטר הגאון רבי יצחק קלובר, בשנת רצ"ח, החליטו תלמידיו, מהר"ל וחברו רבי שלמה לוריא ועוד תלמידים, לעזוב את פוזנא ולעבור לקראקא. שהיתה אז מקום תורה. חמש שנים שהה מהר"ל בקראקא. שלוש שנים למד עם חברו רבי משה בר' ישראל איסרליש, מי שנודע מאוחר יותר כהרמ"א.

המהר"ל היה בשנותיו המאוחרות מדבר בהתפעלות רבה על קראקא. הוא היה אומר כי מעולם לא ראה קהלה שתהיה מבורכת בהוקרת וחיבת תלמידי חכמים כקראקא.

קבצים, שואבי מים וחוטבי עצים היו לומדי תורה מופלגים, היחסים בין איש לרעהו היו מיוחדים במינם. קראקא היתה סמל לעיר של תורה ומדות טובות. למדו שם הן נגלה והן נסתר.

בכרך השוק בקראקא היה שטח אדמה, בקוטר שלושים אמות, מוגדר בחרו מת אבנים. בתקופה הנידונה רווחה הדעה כי החומה היא בת 160 שנה. סופר כי השטח גודר משום שפעם נבקעה האדמה שם ובלעה גבר ואשה לעיני אנשים רבים (אריכות המעשה ראה שם בהמשך פרק פ"ד-ה).

כראש קהלת קראקא שימש אותה עת ר' ישראל איסרליש, שנודע בעשרו ובמתן הצדקה שלו. בנו היה העילוי רבי משה, מי שהתפרסם מאוחר יותר בכינוי הרמ"א.

כאשר מהר"ל ומהרש"ל הגיעו לקראקא כדי ללמוד תורה, היה הרמ"א בן שמונה עשרה שנה. הוא היה חותנו של הגאון רבי שלום שכנא מלובלין.

אביו, ראש הקהלה, בנה עבורו בית-מדרש, שבו ישב העילוי הצעיר על תורה ועל העבודה. מובן שבהיותו בנו של עשיר גדול לא חסר לו דבר. שני העילויים האורחים, מהר"ל ומהרש"ל, למדו יחד עם הרמ"א משך שלוש שנים. כעבור שלוש שנים עזב מהרש"ל את קראקא ומהר"ל ישב ולמד עם הרמ"א עוד שנתיים ימים.

בשנת ש"ג פרצה מלחמה בבוהמיה. שליט פראג קיים מלחמה עם שליטים אחרים. המהר"ל שב לפראג.

כיון שהמחותן, אבי המשודכת, העני. פתחה פערל, הכלה, חנות שממנה

פירושו של המהר"ל על הרש"י

בהתוועדות שבת פרשת חיי-שרה תשל"ב (שיחות-קודש תשל"ב כרך א, עמ' 139-138) אמר הרבי

כי מרבית מפרשי רש"י מפרשים אותו על-פי נתיבות התורה, בדרך ההלכה, הדרוש הרמז והסוד. ואמר: בנוגע לדרך הסוד - הכוונה בעיקר לפירושו של המהר"ל מפראג "גור אריה", אשר בכמה מקומות מפרש את דברי רש"י על-דרך הסוד שבתורה.

~

ובהזדמנות נוספת (שבת פרשת בשלח תשל"ג; שיחות-קודש תשל"ג כרך א' עמ' 318) הזכיר הרבי את הקושיה, מדוע ציווה משה רבינו ליהושע "צא הלחם בעמלק" בעוד הוא עצמו, משה רבינו, יושב במקומו? והתבטא, שהקושיה היא גדולה, עד שמגלים את תי רוצו של המהר"ל לקושיה: תפקידו של יוסף הוא לבטל את עשיו. יהושע הוא צאצא של יוסף ועמלק מצאצאי עשיו. לכן היה על יהושע דווקא (ולא על משה) לנהל את המלחמה בעמלק. מוסיף הרבי, כי "אף-על-פי שזהו פירוש נאה בדרך הדרוש - אך כאן מדובר בילד 'בן חמש למקרא' הלומד בדרך הפשט..."

פירנסה את משפחתה ואת הוריה.

שתים-עשרה שנה עברו מאז נסע מהר"ל למרחקים כדי ללמוד תורה. במשך הזמן התפתחה פערל ברוחניות ובגשמיות. לא זו בלבד שכלכלה את הוריה אלא שאף השתלמה במדה נרחבת בלימודי הקודש, והיתה מסוגלת לשוחח בדברי תורה עם החתן בהצלחה רבה.

מהר"ל היה אז בן שלושים ושתים שנה. ונישואיהם התקיימו מיד. גם אחרי החתונה המשיכה פערל לנהל חנותה, שממנה פירנסה עתה גם את ביתה שלה.

למרות שהפרנסה הספיקה בקושי כדי מחיית שתי המשפחות לא הפריע הדבר למהר"ל ולאשתו. מהר"ל המשיך לעסוק בתורה בשקידה רבה, ואילו פערל ניהלה את החנות ובזמנה הפנוי המשיכה להשתלם בלימודיה.

פרק ג

אשתו הלמדנית של מהר"ל מפראג, פערל, פרינסה מחנות המזון שלה בפראג לא רק את משפחתה שלה כי אם גם את אביה ר' שמואל רייך, הנגיד שהתרושש, ואת כל משפחתו. מובן שפרנסה היתה בצמצום, אך הם הודו לה' על חסדו אתם שאינם צריכים למתנת בשר ודם.

כפי שסופר בפרק הקודם פרצה אותה עת מלחמה בבוהמיה. מלחמה זו התקרבה לאטה לפראג.

יום אחד, כשהקרבות כבר התלקחו ליד שערי פראג, נכנס לחנותה של פערל חייל מזויין שניכר עליו כי הוא בא הישר משדה הקרב.

החייל הזמין מיצרכי מזון רבים והטעינם על המרכבה שבה הגיע. כאשר הסתיימה הקניה ופערל הגישה לו חשבון - הודיע החייל כי אין אתו כסף וכי ישלם במועד מאוחר יותר.

פערל הסבירה לו כי אין לה כל אפשרות לתת בהקפה סחורה בכמות כה גדולה. חנותה, שהיתה דלה בלאו הכי, התרוקנה עתה לגמרי, ואם לא תקבל

את התמורה הרי שעליה ועל כל בני משפחתה, פשוט, לרעוב, שכן אין לה פרוטה בבית. היא גם לא תוכל לרכוש סחורה חדשה, שכן בימים טרופים אלה לא תקבל דבר בהקפה.

הדברים הרשימו את החייל, ולאחר מחשבה הוציא מחבילתו בגד מרוקם, ואמר: "קחי את זה לערבון ליומים-שלושה, שאז אבוא ואפדה אתו במלוא הכסף. אם לא אניע במועד הנקוב - את רשאית לקחת את הבגד לעצמך".

לא היתה לפערל כל ברירה. החייל הסתלק מן המקום והבגד נשאר אצל פערל.

כאשר עברו ימים מספר והחייל לא הופיע סיפרה פערל את המאורע לבעלה, מהר"ל, וביקשה את עצתו מה לעשות.

"בזמן מלחמה" - השיב מהר"ל - "נוהגים הקצינים לתפור בבגדיהם יהלומים ואבני חן. כדאי לכדוק אם אין בבגד זה משהו מן הדברים האמורים".

פערל פרמה את הבגד, ומיד התברר, אכן, כי היו תפורים בו יהלומים ואבני חן, אוצר מלא.

כשעברו ימים נוספים ולא נמצאו כל עקבות לקצין, כשאיש מבין אנשי הצבא המוכרים לא ידע כל רמז לזהותו, הבינו בני המשפחה כי מן השמים נשלח להם עושר.

חותנו של מהר"ל, ר' שמואל רייך, העשיר לשעבר שחי בשנים האחרונות מפדיון חנותה של בתו, החל עתה שוב לשלוח ידיו במסחר, וראה ברכה במעשה ידיו. בנתיים הסתיימה המלחמה ור' שמואל זכה במיכרו ממשלתי לבניה קבלנית של הבנינים והמבצרים שלה בעיר ובסביבתה שנהרסו במהלך המלחמה. ר' שמואל התעשר שוב.

ר' שמואל חילק צדקה ביד רחבה, והועמד שוב בראשות קהלת פראג. מהר"ל היה מסוגל ללמוד תורה ללא דאגה. גם לפערל נותר פנאי רב יותר ללימודיה, ונוסף לכך היה לה שיעור קבוע עם בעלה, בהלכה ומקורותיה, במוסר ובחקירה. היא העידה על עצמה כי בכל יום למדה חמש שעות לפחות.

מאוחר יותר, כאשר שמו של מהר"ל התפרסם בעולם והחלו להגיע אליו שאלות מקהלות שונות, היתה פערל קוראת לפניו את השאלות, וכותבת מפיו את התשובות לשאלות אלה. היא סידרה והכינה לדפוס את עשרים וארבעת חיבוריו הנודעים. אף מסופר כי בשמונה מקומות, לפחות, בחיבור מהר"ל הצליחה למצוא אי-דיוקים בלשון מאמרי חז"ל או דברי רש"י ותו-ספות שצוטטו בהם.

המהר"ל העריך מאוד מאוד את אשתו, וקרא עליה הפסוק: "רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה".

פערל ילדה למהר"ל בן אחד, ר' בצלאל, ושלוש בנות: רייכל, טילה וריאלינס.

ר' בצלאל היה רחیف מאוד והצטיין בכשרונות נדירים. במיוחד אהב לה-רביץ תורה. היה לו כשרון מיוחד באמירת שיעור לפני תלמידים.

בישיבת פראג התקבל אז כראש ישיבה רבי אפרים, בעל "עוללות אפ-רים", ור' בצלאל, שהיה חותנו של יהודי נכבד ומיוחס והיה סומך על שולחנו שתיים-עשרה שנה, עבר לקלן ופתח שם ישיבה. ישיבה זו רכשה לעצמה מיד פרסום רב ומשכה אליה מספר גדול של תלמידים.

לר' בצלאל היו שני בנים, מנחם ושמואל, ובת אחת, ליפט, מנחם הבחור נפטר בילדותו. שמואל חונן בכשרונות מבורכים, אך יחד עם זה לא היה לו חשק רב ללימודים. מאידך, הצטיין בכתב-יד יפה ובכשרון אמונתי לציור ולעבודת יד, במיוחד למלאכת-יד במתכות שונות, כגון זהב, כסף ונחושת.

בגיל שש-עשרה שנה, כשלמד בישיבת אביו, כתב על קלף ספר-תורה שארכו היה כ-12 ס"מ ורחבו פחות מ-8 ס"מ. הכתב היה ברור ותאם את ההלכה, אך בדרך כלל נזקקו לזכוכית מגדלת כדי לקרוא אותו.

שמואל התקין לספר תורה זה "עצי חיים" זעירים שהיו עשויים מעשי אמן, והיו חרותים עליהם הפסוקים הבאים: "וזאת התורה אשר שם משה וכו'", "עץ חיים היא וכו'", "דרכיה דרכי נועם וכו'", "אורך ימים ימינה וכו'", "ה' חפץ למען צדקו וכו'", "תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב".

כן התקין שמואל "יד" לספר תורה זה, מותאמת לגודלו, ועליה חרת

הגדה המיוחסת למהר"ל

"ראיתי בהגדה שאומרים שהיא של המהר"ל מפראג" - התבטא הרבי בשיחת ליל ב' בחג הפסח תשכ"ג (שיחות-קודש תשכ"ג עמ' 260). הכוונה להגדה המיוחסת למהר"ל בדברי הנגידים - נעתק בליקוטי-שיחות כרך כז עמ' 53 הערה 40.

המדובר היה בעניין כוסו של אליהו הנביא בליל-הסדר שהיא קשורה - לדברי המהר"ל שם - בכוס החמישית. במשך השנים (ראה 'המלך במסיבו' כרך א' עמ' קלו. עמ' קמד) הזכיר הרש"ג לפני הרבי אותם הדברים, והרבי - כמו שלימים בהרחבה בהתוועדות שבת פרשת קורח תשד"מ (ליקוטי-שיחות שם) - שלל זאת באומרו: אדמו"ר הזקן ידע מכל הנ"ל - ומכל-מקום מביאם כשני עניינים נפרדים; ובכלל - כוס חמישי יש בו מחלוקת גדולה, מה-שאינ-כן כוסו של אליהו הוא מנהג פשוט.

[ציוין כי בנספחים ל'חידושים וביאורים בש"ס' כרך ב עמ' שלג ציוין: "בירחון 'מוריה' (ירושלים, סיוון תשמ"ה) גליון קנט-קס יש שמפקפק מכמה וכמה הוכחות אם 'הגדת מהר"ל' כמות שהיא, היא אכן למהר"ל ז"ל או שנתוספו בה קטעים, עיין שם"].

פסוקים אחרים וציור של קריאת ים סוף. הוא גם יצג "כתר" לספר התורה ובו ציור מעמד קבלת התורה בהר סיני. כשרון מיוחד גילה ר' שמואל בהת-קנת ארון-קודש זעיר משנהב, מקורי לספר תורה זה. על הדופן המערבי של ארון הקודש הזה חרת ציור של בית המקדש, על הודפן הדרומי - ציור מזבח הנחושת, על הדופן הצפוני - השולחן ולחם הפנים, ואילו על שתי הדלתות הזעירות ממזרח חרת את הארון והלוחות מבחוץ, ואת המנורה ומזבח הזהב מבפנים.

האמן הצעיר, ר' שמואל, לא הסתפק בכך, כי אם גם לקח אבן שיש גדולה מקוטרו של הארון וחצב בה חלל שבו ניתן להכניס את ארון הקודש הזעיר עשוי השנהב. בחלקה העליון של האבן, שמעל החלל, צייר "כפורת", ועל הדפנות החיצוניות של ארון השיש חצב ציורי גלות: חורבן בית המקדש, יציאת בני ישראל לגלות, הריגת חנה ושבעת בניה על קידוש השם, וכן סמל היהודי הנווד - תרמילו על כתפיו, מקל נידודיו בידו, ובזרעותיו ספר תורה. שלוש שנים נמשכה כתיבת ספר התורה הזעיר והתקנת כליו וארנותיו. הוא עשה זאת בזמנו הפנוי מסדרי לימודי השיבה.

בהיותו בן תשע-עשרה שנה שידכו אביו עם בתו של מנהיג יהודי ובעל

צדקה מפורסם באשכנז בשם ר' מרדכי זלצהיים. החתונה התקיימה בפראג, אצל סב החתן, מהר"ל, שהיה אז בן שמונים ושלוש שנים.

ר' שמואל העניק את יצירתו האמנותית הגדולה, ספר התורה וארנותיו, כמתנה לסבו מהר"ל, שנהנה מאוד מכך והשתעשע הרבה ביצירה.

בשנת ש"פ נפטר ר' בצלאל בקלן, ור' שמואל עבר לדור בפראג. בקלן התפרנס ר' שמואל ממסחר בזהב וכסף ויהלומים. במיוחד התפרנס בהרכבת אבני חן ותכשיטים ועשיית תכשיטים בצורה אמנותית. גם בפראג המשיך ר' שמואל במסחר זה ובמלאכה זו, ובין השאר עסק בחריית ציורים על מתכות בגוונים שונים. כך סיגל לעצמו הון רב.

נחזור אחורית: באותה עת שבה נודע שמו של מהר"ל בפראג ובמרחקים על גדולתו בתורה ובעבודת ה' הגיעו חותנו, ר' שמואל רייך, למעמד רם ונכבד אצל השלטונות. בפראג משל אז פרדיננד הראשון, ור' שמואל רייך מצא אצלו חן בשכלו הישר ובכשרונותיו הגדולים.

מובן שגדולתו עוררה קנאה ושנאה גדולה מצד רבים מאנשי החצר, שלא יכלו לסבול את העבודה שיהודי הגיע למעמד כזה.

הללו החלו לנהל נגדו הלשנות ועלילות ותככים שונים, אך מעמדו של ר' שמואל בחצר המלוכה לא התערער ונשאר יציב כפי שהיה.

פרק ד

פרדיננד הראשון היה קותלי אדוק, אך הדבר לא הפריע לידידותו עם ר' שמואל רייך, חותנו של מהר"ל, הוא היה גם ידידותי כלפי יהודים אחרים. ברם, הגיע זמן ומוחו של המלך החל להיות מורעל בשנאה ליהודים.

בשנת שט"ז החלו הקותלים ברומא, לפי פקודת האפיפיור, לשרוף בפומי בי את התלמוד וספרי קודש אחרים. האינקבזיציה הרעה בקול ורוחה החלה להתפשט מרומא על-פני העולם הקותלי הרחב. כך הגיעה רוח האינקבזי" ציה אל חצרו של פרדיננד בפראג. קותלים פנטיים פתחו במסע שיסוי נגד היהודים, ופרדיננד המלך הפקיר עצמו להשפעת הדברים.

בשנת שי"ז הזמין אליו המלך את מנהיגי יהדות פראג והודיע להם כי לקראת השנה הבאה לא יחדש את כתב החסות שיש להם בממלכה, ולפיכך יהיה על היהודים לעזוב את בוהמיה, מורביה ושלזיה – הארצות שהיו נתונות לשלטוננו.

ר' שמואל רייך, שמזימת שונאי ישראל נודעה לו מראש, סבר תחלה לשחד כמה מאנשי החצר. הוא ידע היטב אילו מן הטיפוסים ניתנים לשיחוד, והיה מוכן לתת את כל רכושו כדי להציל את היהודים מגירוש.

הוא התייעץ בענין זה עם חותנו מהר"ל, אך הוא התנגד לכך. הוא סבר כי יהיה זה מסוכן ליהודים להשיג את זכויותיהם באמצעות שיחוד אויביהם.

באותה עת הזדמן הנסיך פרדיננד, בנו של המלך, שהיה הארכידוכס של בוהמיה, לביקור אצל הארכידוכס יוהן ממורביה. שניהם היו שוחרי אסט"רונומיה ומתימטיקה, ותוך כדי שיחה הגיעו לדיון בבעיה מתימטית חשובה שאותה התאמצו לפתור, אך ללא הצלחה. גם מלומדים אחרים שנתבקשו להציע פתרון לבעיה לא הצליחו בכך. שני הארכידוכסים התערבו ביניהם כי מי שיצליח לפתור את הבעיה יהיה אדונו הרוחני של חברו, וחברו יהי לו "עבד" מוסרי. הם קבעו לעצמם מועד של חצי שנה.

כשחזר הנסיך פרדיננד לארמונו בפראג אסף את כל גדולי המלומדים שבסביבתו והציע לפניהם את הבעיה המתמטית הסבוכה, אך לדאבונו הרב לא הצליח איש מהם למצוא לה פתרון. כך עברו חודש וחודשיים, שלשה, ארבע ועד חמשה חדשים, וביד הנסיך טרם נמצא פתרון לבעיה.

לנסיך פרדיננד היו, מלבד אחוזותיו, גם אחוזות שקיבל בירושה מאר־כידוכס מסויים, חשוך בנים, שהועיד אותו כיוורשו. האחוזות כללו מבצרים, עיירות, כפרים, טחנות קמח, בתי אריגה, בתי מרזח, וכיוצא באלה. מנהל כל אחוזות אלה היה יהודי מפראג בשם ר' משה יצחק סובל. הוא היה חושב מאד בעיני בעליו הקודמים של האחוזות, ומאוחר יותר גם בעיני יורשו, הנסיך פרדיננד, בנו של המלך.

לאחר ההתערבות עם הארכידוכס ממורביה הזדמן לנסיך פרדיננד לבקר באחוזותיו האמורות, ותוך כדי כך נפגש, כמובן, עם ר' משה יצחק, מנהלן היהודי. הלה הרגיש כי הנסיך מודאג ממשהו. הוא ביקש לדעת את סיבות דאגת הנסיך, והלה גילה לו את כל המעיק על לבו.

"אני מבין כי פנית אל מלומדים שונים, אך לא אל מלומדים יהודים" – אמר רבי משה יצחק סובל.

הנסיך פרץ בצחוק.

"וכי מה יודעים יהודים בענינים כאלה?" – אמר בנימה של לעג – "יהודים מסוגלים רק להתענות ולהתאבל על חורבן בית מקדשם ולצפות לגאולה בדרך נסית, אך ממתני יודעים להם עניני מדע?".

ר' משה יצחק, שהכיר את הנסיך מנערותו, השיב:

"יש לך הנחות כוזבות בקשר ליהודים, והאשמה היא במחנך שלך שהיה שונא ישראל. הוא אשר סיפר לך על היהודים סיפורי בדים וכזבים. ודאי, אנו מתאבלים על חורבן בית המקדש, ועורכים "תיקון חצות", אנו אף מאמינים כי גאולתנו בוא תבוא בקרוב בעזרת ה'. אך אין לכך כל משמעות לגבי העבודה שיש בינינו מלומדים רבים ומשכילים גדולים. אם רצונך להיפגש עם מלומד גדול באמת עליך להכיר את אישיותו של רבה של פראג. אין חכמה בעולם שבה אין לו ידע".

"אם אתה מושכנע כי רבה של פראג מסוגל לפתור בשבילי את הבעיה המתמטית – הבא אותו אלי" – אמר הנסיך – "אך מבקש אני ממך כי הדבר ייעשה בשתיקה, כך שאיש לא ידע מכך. תהיה זו חרפה בשבילי אם יודע כי נזקקתי לעזרתם של בני עם שפל ובור לצורך פתרון בעיה מדעית".

את הדברים האלה השמיע הנסיך בשלוה, ואף בנימה ידידותית, מבלי שחש בכך כי הוא פוגע בבן-שיחו היהודי. מובן שר' משה יצחק נעלב עד עומק נשמתו, ולא נשאר חייב תשובה לנסיך.

"אדוני" – אמר – "לולא ידעתי כי הנך אדם ישר ונכון, ובעל לב טוב ומדות טובות הייתי מגיע למסקנה כי הנך חורץ דינם של בני אדם מבלי להכירם, ללא כל שמץ של הגיון ובלי הוכחות. דבר כזה גרוע שבעתיים כש מדובר לא באנשים יחידים כי אם בעם שלם. כיצד מסוגל הנך להביע דעה על היהודים, בשעה שאינך מכירם ואינך יודע דבר על חייהם ועל תורתם? מדברת מגרונך השנאה של הכמרים וחבריהם לשנאת ישראל, שנאה שאין לה כל בסיס מלבד קנאה פשוטה, משום שהפחות בישראל יודע יותר מטובי כמריך".

ר' משה יצחק סובל החל להסביר לארכידוס כי הוא הולך שולל אחרי

שבת שירה פרשת בשלח

דער מהר"ל מפראג איז געווען דער גרויסער עליון פון זיין צייט, א גאון הגאונים אין נגלה נסתר און חקירה, א בעל חוש אין נגינה, א בעל כשרון אין אלע חכמות, א בעל מדות טובות און ועל כולם א מחנך און מדריך נפלא, וואס האט געהייליגט און איינגעקריצט בא דעם כלל ישראל מנהגי ישראל. דער עלטער זיידע, דער רבי דער צמח צדק, דערצעהלט, אז זייענדיג נאר א קליין קינד האט ער געהערט פון זיין זיידען - אדמו"ר הזקן - אז ווען ער איז געווען א קליין קינד האט איהם זיין עלטער זיידע, הגאון ר' משה פיוזנער, דערצעהלט אז זיין פאטערס עלטער זיידע, דער מהר"ל מפראג האט קובע געווען א מנהג אז די וואך פרשת בשלח פלעגט ער הייסען אלע מלמדי דרדקי און אלע עלטערן וואס האבען קלייגע קינדער פארזאמלען די קינדער שבת שירה אויפ'ן שוהל'הויף.

היינט - פלעגט דער מהר"ל זאגען - איז שבת שירה און פלעגט הייסען די מלמדים דערצעהלען די קינדער דעם ספור פון קריעת ים סוף, ווי די פייגעלעך האבען געזונגען און געטאנצט בשעת משה און אלע אידען, מענער און פרויען, האבען געזונגען די שירה אז ישיר און די קליינע קינדערלעך האבען געריסען פירות פון די ים בויער און געשפיזט די זינגענדיגע און טאנצענדיגע פויגעלעך.

דעד מהר"ל פלעגט הייסען געבען די קליינע קינדער קאשע, זיי זאלען ווארפען פאר די הינער (ראה שו"ע או"ח סי' שכ"ד ס"י וי"א וס"י שמג ובנ"כ) און פייגעלעך, א זכרון צו די ים פירות וואס די קליינע קינדערלעך האבען געשפיזט די פייגעלעך.

נאכדעם פלעגט דעד מהר"ל בענשען אלע קינדערלעך, אויך די עלטערען אז זיי זאלען דערציהען זייערע קינדער לחורה חופה ומעשים טובים.

דער רמ"א - דערצעהלט דער עלטער זיידע דער רבי צמח צדק - האט געקושט דעם מהר"ל פיוזנער, וואס האבען נאר אין דעד יוגענט געשריבען די הייליגע ספרים, וועלכע האבען דערוועקט טויזענטער צו תשובה און געוויזען א דרך אין לימוד התורה ביראת שמים און עבודת השי"ת. דער מהר"ל האט געזאגט אויף דעם מהר"ל ווען ער איז נאר געווען א יונגעראן, אז עולם ומלואה פארמאגט ניט זיינע גאונות.

דער ענין החינוך והדרכה - זאגט דער עלטער זיידע דעד צמח צדק - און די מנהגי ישראל וואס דער מהר"ל האט געהייליגט און חוקק געווען בא דעם כלל ישראל, איז נאר העכער ווי די אלע ספרים וואס ער האט געשריבען. די מעלה פון די מנהגים וואס דעד מהר"ל האט געלאזען אידען, אויף די ספרים וואס ער האט געלאזען, איז ווי די מעלה פון אותיות החקיקה אויף אותיות הכתיבה. אותיות הכתיבה קען נמחק ווערען במשך הזמן אבער אותיות החקיקה זיינען קיימים.

קטע משיחת כ"ק אדמו"ר מהור"י צ' - ש"ק פ' בשלח י"ג שבט, ה'תש"ב, שיקאגא:

~

כ"ק מו"ח אדמו"ר דיבר אז (י"ג שבט פרשת בשלח התש"ב) אודות מנהגי ישראל שנ'

קבעו ע"י המהר"ל מפראג, ומהם - שבשבת שירה זורקים מזון לתרנגולים ולציפרים (תחילה להבייתיות, ואח"כ גם לאלה שמבחוץ, בגלל השבת), זכרון לכך שבקריעת ים סוף נתנו פירות-ים להציפרים.

וע"פ מנהג זה, מובן, שהענין דקריעת ים סוף ישנו לא רק בשביעי של פסח, אלא גם בשבת שירה, ואדרבה, מנהג זה אינו בשביעי של פסח, אלא בשבת שירה דוקא.

(תו"מ ח"ג עמ' 262. ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 521 ואילך).

~

במוצש"ק פ' בשלח, י"א שבט ה'תשכ"א דיבר כ"ק אדמו"ר בענין זה וז"ל:

א. עומדים אנו עתה במוצאי שבת קודש פרשת בשלח, שבת שירה. וידועה שיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא, בהענין של שבת שירה:

הרבי בעל ההילולא מספר שהמהר"ל מפראג - שממנו מוצאו של רבינו הזקן (בעל התניא), והרבי בעל ההילולא - קבע מנהג שבשבע דפרשת בשלח ה' מצווה לכל מלמדי דרדקי ולכל ההורים שיש להם ילדים קטנים, לאסוף את הילדים בשבת שירה לחצר בית-הכנסת, והי' מצ' וזה למלמדים לספר לילדים את הסיפור של קריעת ים סוף, איך שהצפרים שרו ורקדו בשעה שמשו ובנ"י, אנשים ונשים, שרו את שירת "אז ישיר", והילדים הקטנים קטפו פירות מעצי הים והאכילו את הצפרים השרים ורוקדים.

המהר"ל ה' מצווה לתת לילדים הקטנים דייסא ("קאשע") שיזרקו לתרנגולים ולצפרים - זכרון לפירות הים שהילדים הקטנים האכילו את הצפרים.

ואח"כ ה' המהר"ל מברך את כל הילדים, גם את ההורים, שיגדלו את ילדיהם לתורה, חופה ומעשים טובים.

ב. כמדובר פעמים רבות - לספר סיפור סתם, ללא שום לימוד, אין זה סדר של יהודי. הנהג' תו של יהודי צריכה להיות באופן ש"בכל דרכיך דעהו", בכל עניניו צריך להמשיך אלקות, טוב וקדושה. ובמילא, ם סיפור שיהודי מספר, צריך להיות כלול בו ענין וכוונה של טוב וקדושה.

ואם כן הוא אצל כל יהודי - הרי זה במכל-שכן בסיפור שמספר נשיא ומנהיג בישראל. ובפרט שגם כתב את הסיפור ונתנו להדפסה - הרי ידוע הפתגם של אדמו"ר הצמח צדק, שנמסר ע"י הרבי בעל ההילולא: מלה הבאה בדיבור היא לפני רבים, שבכתב - לפני העולם, שבדפוס - לדורי דורות.

ומכל זה מובן, שהסיפור שסיפר הרבי אודות המהר"ל, אינו סתם סיפור אודות הנהגתו של גדול בישראל לפני ארבע מאות שנה, אלא בסיפור זה יש הוראה לכל הדורות, ולכן הדפיס הרבי את הסיפור, בכדי שאנו נקרא אותו ונלמד ממנו.

ג. כללות ההוראה מסיפור זה היא:

ככל שתגדל מעלתו של יהודי, וככל שתגדל מעלתם של הענינים שמתעסק בהם,

- וכפי שהרבי מספר בשיחה הנ"ל אודות גדלותו של המהר"ל, שהרמ"א [שכנראה הי' משך זמן מתלמידי המהר"ל (ראה ספר הזכרונות של בעל ההילולא ח"ב ר"פ פד), וזכה להיות פוסק לבני"ל לדורי דורות, וכידוע הצחות על הפסוק "ובני ישראל יוצאים ביד רמה" - ביד רמ"א, שבנ"י מתנהגים כפי שהרמ"א כתב בידו במפת השלחן] נישק את אצבעותיו של המהר"ל, שעוד בצעירותם כתבו את הספרים הקדושים שעוררו אלפי יהודים לתשובה, והורו דרך בלימוד התורה ביראת שמים ועבודת השי"ת.

אלא, שסיפור זה סיפר אז הרבי דרך אגב. ועיקר הסיפור הי' - שהמהר"ל הניח את עניני התורה העמוקים שכתב, והתמסר לעסוק בחיזוק מנהג ישראל - לעורר ילדי ישראל לקיים את המנהג, ולהסביר להם את טעם המנהג שיקיימו אלפי שנים לאחרי קריעת ים סוף באותה שמחה וחיות שהיו אז. ובכך לא הסתפק המהר"ל, אלא לאחרי כן עוד יצא לברך את הילדים.

וההוראה מזה:

לכאורה ישנם ענינים נעלים ויקרים יותר. אבל תכלית הכל היא - "ושנתם לבניך", לבניך כפשוטו, ולבניך אלו התלמידים" (כמאמר הספרי). ומה צריך ללמוד עמהם - לא רק הענינים העיקריים של תורה ומצוות, לא רק מה שכתוב בפירוש בתורה שבכתב ובתורה שבעל-פה, אלא ללמוד עמהם גם מנהג, וגם מנהג כזה שקשור עם ציפור, היינו, לא עם עוד יהודי, אלא עם בעל חי, ואפילו בשבת שאז צריכים להיות כולו קודש - צריכים להתמסר לכך שילד יתן דייסא לצפרים, ויקיים מתוך חיות ולהט מנהג זה - מנהג ישראל תורה.

וכאשר מתנהגים כן - מקבלים עי"ז את הברכות מלמעלה, שהילדים יגדלו כפי שילדי ישראל צריכים לגדול.

ד. וכמו כן ראו בהנהגתו של הרבי, בעל ההילולא:

ענינו הי' תורת החסידות - רזין ורזין דרזין, שללמדה שייך רק עם כאלה שלמדו כבר, ונתגדל שכלם. ואעפ"כ, לקח הרבי מזמנו, ממרצו ומשנות חייו, והתמסר לענין של לימוד עם ילדים, וללמוד עמהם באופן כזה שלא זו בלבד שיהיו שומרי שבת ואוכלי כשר, אלא שתהי' להם חיות ולהט גם במנהגי ישראל תורה.

וזהו גם אחד הטעמים להדפסת סיפור הנ"ל - בכדי שכל אלו שרוצים להיות הולכים בעקבותיו, יפיקו את ההוראה הנ"ל מהסיפור, ויתנהגו בדרך האמורה.

תו"מ חלק ל' עמ' 52 ואילך (ראה גם חמ"ו עמ' 95)

~

אגב, בעניין זה יצויין, כי לפועל הדגיש הרבי (הובא ב'שערי הלכה ומנהג' כרך א עמ' רצב):

שלא ראינו שכ"ק מו"ח אדמו"ר ינהוג כן (אף שסיפר על דבר המנהג). ויש לומר מהט"ע מים לזה - מה שכתב אדמו"ר הזקן בשולחן-ערוך (אורח-חיים סימן שכ"ד סעיף ח) 'יש

נוהגים לתת חטים לפני העופות בשבת שירה, ואינו נכון שהרי אין מזונותיהם עליך' ובימינו אלו לא מצוי שיהיו תרנגולים וכיוצא- בזה שמזונותם עליך (כפי שהיה רגיל בדורות שלפני זה בעיירות הקטנות). בכל זאת הרי זה רק בנוגע להאכיל העופות וכיו"ב, אבל בוודאי יש לספר לילדים כל הנ"ל.

(ספר-השיחות תשמ"ט עמ' 222).

~

בספר 'היכל מנחם' כרך ב עמ' לו (כנראה בטעות נדפס שם: 'ו' שבט תשמ"ח" - ונראה שהוא מתש"נ) נדפסה תשובת הרבי לגבי מנהג זה דהמהר"ל:

לא להעתיק כל-זה עתה - כי כנראה נשתקע המנהג לגמרי וכשם שמצווה כו' כך כו'.

~

אמנם יצויין, כי (בשינוי מועט מהנאמר בשיחה המוגהת מתשמ"ט בפשיטות, שדברי אדמו"ר הזקן הם "כפסק המגן-אברהם שם"), בשנת תשל"ג (שיחות-קודש תשל"ג עמ' 312) ציין הרבי, כי אדמו"ר הזקן דייק בלשונו "ואינו נכון" ולא כתב כמגן-אברהם "אסור", משמע שאדמו"ר הזקן לא רצה לאסור לגמרי - משום שלפועל הרי קיים מנהג כזה. אמנם מובן שאחרי דברי אדמו"ר הזקן - "ואינו נכון" - קיים איסור לגבינו.

וראה שם ביאור נפלא מדוע לכתחילה קיים המנהג לגבי "עופות" (ולא לגבי "חיות ובה-מות") משום שבהם מתבטא חידוש גדול יותר בקריעת ים-סוף!

גליון 'התקשרות' חוברת רט"ז

הכמרים שאינם יוכלים לסלוח ליהודים על שהם שומרים אמונים לתורתם והם עומדים ברמה השכלתית ומוסרית גבוהה יותר מהם.

"ומדוע תראה ביהודים עם שפל, בשעה שהם מוכנים לעסוק בכל עבד-דת פרך, כדי להשתכר לפת לחמם?" - טען ר' משה יצחק בחום - "ומדוע תסתכל עליהם כעל בורים, בשעה שהם מקדישים זמנם לתורה ועבודת ה'?" מי כיהודים אוהב עמל ועבודה - מחד, ומי מבלה כמוהם את שבתותיו וחגיו בצורה רוחנית נעלית כזו?"

כאן התפרץ הנסיך בטענות כלפי היהודים, כאילו להוכיח כי הוא צודק: "היהודים הם אנשי בצע, הם אוהבים כסף, וכולם עשירים מאד".

ר' משה יצחק הסביר לנסיך כי בין היהודים נמצאים עניים יותר מאשר בקרב עם אחר. ההבדל נובע מכך שהיהודי העני ביותר חי בחשבון, ואינו מבזבז את מה שיש לו. הוא חוסך ליום מחר, ולכן אינו גווע מרעב, ומה גם שיש תמיד יהודים העוזרים לאחיהם. לעומתם הגויים מבזבזים כל כספם לשכרות והוללות ותמיד מחפשים עוד כסף.

בהזדמנות זו טען ר' משה יצחק כנגד העובדה התמוהה שיהודים בעלי מלאכה ומסחר זעיר, החייבים לעמול קשה לפרנסתם, מתחייבים בתשלום מסים גבוהים.

"הנחותיך המוטעת על היהודים אין להן, איפוא, כל בסיס" – התריס ר' משה יצחק כשדמעות נראות בעיניו.

הארכידוכס הרכין את ראשו. הוא היה מזועזע מכל אשר שמע.

ר' משה יצחק ניצל את הדממה והמשיך בטענותיו:

"שים לב לגדול הטרגדיה שלנו. לא די בכך שהוגלינו מארצינו – נגזר עלינו עתה לנדוד שוב ממדינה למדינה. בכל מקום ומקום עלינו להקריב את כל כוחנו עבור אחרים, למלאות אוצרות נכרים, ובכל עת מצוא גוזלים מאתנו את שארית רכושנו ומגרשים אותנו כאילו היינו פושעים. הנה, עתה עומדים אנו לפני הגזירה לעזוב את בוהמיה, מורביה ושלזיה, מקומות בהם חיינו מאות שנים והעשרנו את יושביהם. עם זאת אין אנו מתלוננים כלפי אלה שגוזרים עלינו את גזירות אלה, כי אם אנו מתאוננים על עצמנו על

ספר תורה

וכן היא כתובה גם בס"ת בפראג ("פצוע דכא" באל"ף), שקבלה בידם שהגי' עזרא הסופר. כי המהר"ל כותב שבימיו זכתה פראג שהביאו לשם ס"ת, שעפ"י הקבלה הגי' עזרא הסופר, וע"פ קבלה זו הי' ס"ת זו עצמה שראתי. קורין בה בשמח"ת ובלא ברכה, לא תחלה ולא בסוף, אחרי מעשה שקרה זה רבות בשנים. וגוללין אותה תמיד על פרשת שמע. השמש ירא לקחתה מן הארון, ולקחתי אנכי. מצאתי דכא באלף. באיזהו מקומן אותיות מלופפות.

ב' דחוו"מ פסח תרצ"א סה"ש תרצ"א עמ' 228

העונש הקשה שאבינו שבשמים מעניש אותנו, שאין אנו שמים לב לשוב אל ה' באמת ובתמים, כפי שהעיד בנו נביאינו הראשון משה רבנו, ואחריו כל נביאינו בשם הא-ל, יתברך.

האמן לי אדוני כי לא אני ולא שאר אחי דואגים לפרוסת לחמנו. חכמה התלמוד אמרו: "מאן דיהיב חיי - יהיב מזוני", אותה פרוסת לחם זעומה שאנו אוכלים במדינה זו, בחסדי השם יתברך, נאכל גם במדינה אחרת. אבל למה מגרשים עם חרוץ?! - הרי הלב מתפלץ על עיות הדין באופן גם ואכזרי כזה" סיים ר' משה יצחק את דבריו.

הנסיך ישב נדהם, וכעבור זמן מה אמר: "זה כשלושים שנה שהנני מכירך, ומעולם לא שמעתי ממך ביטויים חריפים כאלה".

"אחרי שנתקבלה הוראת המלך בדבר גירוש יהודים" - השיב ר' משה יצחק - "החלטתי שבהזדמנות הראשונה שאפגש אתך עלי לפקוח עיניך על מצבם המוסרי על עמיתך, וכן על מצבו המוסרי של הכומר המתיימר ב"קדושתו" ובאהבתו אליך ושבע תועבות בלבו.

חמישים שנות עבדתי באחוזת אדוני הנסיך הגדול והישר באדם, שקירב אותי ואת אחי היהודים ולא פעם ושתים הגן על כולנו, להציל אותנו ואת נשינו וטפנו מידי היוזאיטים שואפי הדם - מחייבות אותי לעשות כל אשר ביכלתי כדי להציל את טוהר עדינות לבך מלהתגאל במי הרפש של העדה הרעה, עדת האצילים והנסיכים שנלכדו בפח הנוכלים.

בדברי האמורים מילאתי את חובתי המוסרית כלפי אדוני הנסיך הגדול רב התשבחות, וכלפיך אדוני, תבדל לחיים טובים. רק עתה נגולה מעלי אבן מעמסה שהעיקה על לבבי זה כחמש-עשרה שנה, מאז היותך לאיש בן עשרים שנה, מחשש שמא גם אתה, אדוני תם הלב, תילכד חלילה בפח, ועתה רווח לי. אתה אדוני צלח ורכב על דבר אמת, ויעזרך א-ל עולם".

[הערת המתרגם: הקטעים האחרונים הם, כללית, בלשונו המקורית של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, כפי שנכתבו בלשון הקודש].

פרק ה

דברי ר' משה יצחק, מנהלן היהודי של אחוזתיו, השאירו רושם רב על הנסיך פרדיננד, הארכידוכס של בוהמיה ובנו של המלך פרדיננד הראשון. לראשונה בחייו שמע על היהודים דברים שלא ידע.

הנסיך ידע כי חצר המלוכה רוחשת תככים ומזימות, וכי הכמרים הקתוליים מנהלים הסתה פרועה נגד יהודים. הוא גם ידע על כוחם הרב של הכמרים, ועל כך שלא אחת עומד אביו המלך חסר ישע כנגדם.

הסבריו של ר' משה יצחק פקחו, איפוא, את עיניו, והשפיעו עליו מאוד. ההוא החל לחוש כי נעשה עוול ליהודים.

ימים מספר התהלך הנסיך שקוע במחשבותיו כמי שמתקשה לקבל החלטה. בסופו של דבר הזמין אליו את ר' משה יצחק. כזכור, יעץ מנהל האחוזות לנסיך שיומין אליו את מהר"ל בהקשר להתערובו עם הארכידוכס ממורביה בענין הבעיה המתמטית. הוא תיאר אז בפניו את מהר"ל כידען גדול לא רק בלימודי יהדות כי אם גם בלימודים כלליים, ומשום כך אין מתאים יותר ממנו למצוא עבורו את הפתרון לבעיה.

ובכן, עתה היטל על משה יצחק את המשימה להביא אליו את מהר"ל, באומרו: "היה שלוחי למסור לרבה של פראג את דרישתי שיהיה אורחי".

ר' משה יצחק השיב: "סלח לי אדוני. אנני יכול לקבל על עצמי את השליחות לבוא אל הגאון ולדרוש ממנו להתייצב בפני הנסיך. תחלה עלי לברר אצלו אם הוא מסכים לבוא אליך. אין מן הנימוס לפקוד על אישיות כמו מהר"ל לבוא אל הנסיך".

הנסיך קיבל את הדברים בהבנה, ולא ראה בזה כל עלבון. אדרבה, גישתו של מנהל האחוזות עוררה את סקרנותו לדעת יותר פרטים על מהר"ל ועל רבנותו, ועל גדולי ישראל בכלל.

(הערת המתרגם: להלן קטע המעותק כלשונו מרשימותיו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, כפי שהוא מופיע בהוספות למהדורה באידיש של ספר הזכרונות, תוך ציון שמקום הקטע הבא הוא כאן).

"האם איש שיבה הוא ראש הרבנים" - שאל הארכידוכס - "שתכבד עליו נסיעה של שלושים פרסאות במרכבה טובה?"

"לא!" - השיב הרמ"י - "ראש הרבנים הוא מבחר שנותיו, כבן ארבעים וחמש. בהיותו בן שתיים-עשרה כבר התהללו בו גדולי חכמי ישראל, וכעשר שנים שנה למד בבתי הלימוד הגדולים ביותר באשכנז ובפולין, וזה כעשר שנים אשר קהל עדת ישראל בפראג זכתה אשר הסכים לקבל משרת ראש הרבנים בפראג הבירה".

"בודאי" - אמר הארכידוכס - "הוא מקבל משכורת גדולה, והכנסותיו מרובות".

"ראש הרבנים" - השיב הרמ"י - "נדב את משכורתו לטובת החזקת בית לימוד לבחורי היהודים הלומדים תורה תחת הנהלתו של אחד המורים הגדולים אשר מינה ראש הרבנים, ורק את בית ועד ראש הרבנים מחזיק הקהל על הוצאותיו".

"ובמה מתפרנס ראש הרבנים?" - שאל הארכידוכס.

"פרנסתו - השיב רמ"י - "ממסחר השותפות עם אחד היהודים בחנות של מכולת, ועם סוחר עורות אחד, ומשני העסקים הללו פרנסתו מצויה לו בריווח, ולילה כיום הוא שוקד בתורה, ועשרות עשרות אגרות הוא מקבל יום

בית מדרשו

סיפר הוד כ"ק אמו"ר הרה"ק שפעם בהתוועדות, אמר אביו - הוד כ"ק אמו"ר הרה"ק מוהר"ש - שישנם שלשה סוגי ניגונים: ניגון של חזנות, ניגון של תפילה וניגון חסידי. על הניגון של חזן לא מדברים כלל. וידוע שבבית המדרש של המהר"ל מפראג היו העמודים - עליהם נסמכה התקרה - מלאים בתפילות של החזנים שלא עלו למעלה, וזוקקים לרחמים גדולים שניגון של חזנות יעלה למעלה. ההבדל בין ניגון של תפילה לניגון חסידי, הוא: ניגון של תפילה בא מתוך הכוונה, ואילו ניגון חסידי יוצר את הכוונה, התעוררות בלב

[ספר השיחות ה'תש"ד עמ' 18]

גאולת בני ישראל

בשיחת עם הרה"ג ר' אפרים אליעזר הכהן יאלעס ז"ל אב"ד פילדלפיה מחול המועד פסח ה'תשמ"ו הזכיר כ"ק אדמו"ר ז"ל:

יש להזכיר ענין נוסף ועיקרי - ולקשר זה עם דברי מהר"ל מפראג (בספרו גבורות ה' פס"א) המחודש בענין המושג "בני חורין", שמאז יציאת מצרים נתבטלה המציאות ואפשרות שיהודי יהפוך לעבד. הוא אינו יוכל יותר להיות עבד, לא שייך עליו המושג "עבדות", וזהו פשר הביטוי "בני חורין", דבר שנפעל ביציאת מצרים: "כאשר יצאו ישראל ממצרים קבלו הטוב בעצם עד שהיו רואים בעצמם להיות בני חורין מצד מעלתם, וזאת המעלה עצמית לישראל. מצד עצם מעלתם, ודבר מקרי לא יבטל דבר עצמי, כי עדיין על ישראל המעלה הזאת שהם בעצם בני חורין בעצם עם השעבוד במקרה, כי אחר שהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים ונתן אותם בני חורין ולא עוד אלא אף מלכים. והחשיבות שיש בזה לא נתבטל בגלותם שהוא במקרה.

כמ"ש "כי לי בני ישראל עבדים" ודרשו חז"ל "עבדי הם ולא עבדים לעבדים" ובלשון המהר"ל: "וכאשר רצה הקב"ה להוציא את ישראל ממצרים. נגד העבדות של ישראל. הסיר העבדות".

ובמילא יש לכך השפעה על כל מצוה, לכל הנהגה - "כל מעשיך יהיו לשם שמים" - שכן, אינו דומה מעשה של עבד, או אפילו של מי שישנה אפשרות שיהי' עבד.

וזהו החידוש שנפעל בשעת יציאת מצרים: יהודי אינו יכול להיות עבד. הפלא בכך שדבר זה נהי' בשעת יצי"מ ולא הי' צורך להמתין כלל למעמד הר סיני.

המהר"ל מקשר זאת ב"כל ישראל בני מלכים הם" שזהו בזמן הגלות. ישנו פסוק מפורש "אני ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", ולאחר מכן ומהלשון סתמי - משמע שזה היה ביציאת מצרים. בכך מתבטאת החירות והשחרור של מצרים.

ביציאת מצרים נפעלו אצל בני ישראל שני ענינים: א) ביטול ויציאה משיעבוד ומרשות מצרים. ב) נהיו "בני חורין" - ברשות עצמם.

היינו: לא כפי שהיה מקום לומר שזהו בדומה לשחרורו של עבד סתם כאשר הוא יוצא משיעבוד אדונו כך יצאו בני ישראל משיעבודם אצל מצרים - שכן, באופן כזה, אם וכאשר יבוא "מלך בבל נבוכדנאצר הרשע" הם יכנסו לשיעבוד חדש, גלות מחדש, ועבודות מחודשת - בא המהר"ל מפראג ומחדש: לא! השעבוד דארץ מצרים היה שעבוד כללי, וכאשר הוציא הקב"ה את בני ישראל מארץ מצרים יצא עם ישראל מגדר עבדות ונתבטל מושג זה כלל לגמרי!

וכוונתי, העיקר הוא שיהיה כך בפועל. לשם מה לחשוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - מה איכפת שיהי': "אראנו נפלאות" עצמם!

יש להקשות מדברי המהר"ל (בספרו גבורות ה' פס"א) שביצי"מ נעשו בני "בני-חורין" בעצם, ונתבטל אצלם ענין העבדות, כמ"ש "כי לי בני ישראל עבדים", "עבדי הם ולא עבדים

לעבדים", וא"כ, גם בזמן הזה יש צורך, לכאורה ב"זכר לעבדות" שזה שייך רק כאשר נמצאים במצב שאין בו עבדות, שאז, צריכים לעשות "זכר" לענין העבדות שהי' בעבד. ולכן, בזמן המקדש, שלא הי' מצב של עבדות - הי' צורך ב"זכר לעבדות"

כי: ביצי"מ נתבטלה מציאות העבדות כפי שהיתה במצרים, כלומר, עבדות, אבל, גם לאח"ז נשאר איזה ענין של עבדות, שלכן, גם לאחרי אמיית יצי"מ היו הגלויות דיון מדי ופרס ואדום.

ובביאור החילוק - יש לומר, שהגאולה דיצי"מ היתה בנוגע לעצמותם של ישראל, שאז נעשו בני-חורין בעצם מהותם, ומאז לא שייך שוב ענין של עבדות וגלות בעצמותם של ישראל, משא"כ בנוגע לכחות הגלויים כו'.

ויובן ע"פ הידוע בביאור הפלוגתא דר"א ור"ע בנוגע למכות דמצרים בפירוש הפסוק "שלח בהם חרון אפו עברה וזעם וגו'", "רבי אליעזר אומר . . . כל מכה . . . היתה של ארבע מכות . . . רבי עקיבא אומר . . . כל מכה ומכה . . . היתה של חמש מכות כו" - שר"א סובר שהמכה חדרה בכל ד' היסודות שמהם מורכב כל דבר שבעולם (כמ"ש הרמב"ם - בביאור "מעשה בראשית" - "ארבעה גופים הללו שהם אש ורוח ומים וארץ הם יסודות כל הנבראים למטה מן הרקיע"), ולכן, "כל מכה ומכה . . . היתה של ארבע מכות" - כנגד ד' היסודות: ור"ע מוסיף שהמכה חדרה (לא רק בד' היסודות, אלא) גם ב"חומר היולי" (המופשט מצירוד ד' יסודות), ולכן, "כל מכה ומכה . . . היתה של חמש מכות" - כנגד ד' היסודות ו"חומר היולי".

ועד"ז יש לומר גם בנוגע לכללות הענין דגלות ויציאת מצרים: גלות מצרים היא, כאמור, חמורה יותר מכל שאר הגלויות, ולכן, ברוב המקומות לא נימנית בין ד' הגלויות, שהם נגד ד' אותיות הוי', להיותה נגד קוצו של יו"ד. וע"פ הידוע שד' היסודות "הם ד' אותיות הוי'" וקוצו של יו"ד (כתר) הוא "דוגמת החומר הקדום הנקרא היולי", נמצא, שד' הגלויות הם נגד ד' היסודות, וגלות מצרים הוא גם נגד חומר היולי. ולכן, גלות מצרים חמורה יותר - שלא בערך - לגבי שאר הגלויות, מכיון שנגעה גם בעצמותם של ישראל (דוגמת בחי' היולי).

ומזה מובן גם בנוגע ליציאת מצרים - שאז נתבטל ענין העבדות ביחס לעצמותם של ישראל כלומר, גם כאשר ישנו ענין של גלות ועבדות - הרי זה רק ביחס לכחות הגלויים (ד' גלויות, נגד ד' אותיות שם הוי', שכנגדם ד' החלוקות דעשר כחות הנפש), אבל עצמותו של יהודי היא - בן-חורין, "עבדי הם ולא עבדים לעבדים".

משיחת אחרון ש"פ תשמ"ו - התוועדיות ח"ג עמ' 159 ואילך. הבוא בקיצור בלקו"ש חל"ב שיחת חג הפסח אות ח עמ' 52.

במכתב לר' זי שא וואלטנר, כתב כ"ק אדמו"ר:

במה שעורר בדברי המהר"ל בהקדמתו לס' תפארת ישראל, וז"ל: תח"ח לבו דבוק אל התורה וכו' אהבתו אל התורה דבר זה מסלק אהבת המקום בשעה זאת שבאים ללמוד כו' כי אין אהבה לשנים, ותמה למה לזה קורא שנים, ומה סתירה בין האחת לחברתה. - ואין הס' עתה תח"י, ושקו"ט ע"פ העתקת כת"ר.

הנה מובן הוא ע"פ הנראה במוחש בתכונת נפש האדם, כי בעת לימוד ענין שכלי ואפילו לימוד התורה, שצ"ל באופן שיבינה וישיגה, נרגש במוח הלומד השכל שבדבר, וכיון שבעל שכל הוא ומשותק לשכל ובפרט לשכל מסוג זה, מצליח בהבנתו והשגתו, וכהוראת רז"ל לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ. ומלבד יחידי סגולה - הרי החשק והאהבה לענין שכלי אפילו נעלה ביותר מפני שבטבע הוא בעל שכל, מסלק אהבת המקום שהוא מפני כי הוא חיינו וכיו"ב, כי אלו הם שני ענינים. נוסף לדברי מהר"ל הם סותרים זא"ז, אבל רואים במוחש שאכן כן הוא, כי אהבת השכל היא אהבה המופנה כלפי עצמו שהוא האוהב שכל ויש לו טעם בזה והנאה, וממילא הרצון וחשק שלו בלימוד או בפלפול וכיו"ב, משא"כ אהבת המקום שבעיקרה צ"ל מצד ההפלאה וריחוק הערך שבינו לבין בוראו, וק"ל.

ומזה מובן ג"כ החילוק שבהיוצא משתי האהבות, האחת בידיעת התורה - בידיעתה הרי אפשר שכמרז"ל לא זכה נעשית לו סם מות, היינו שמביאה לגיאות וכו', משא"כ אם היא אהבת המקום שבאה מהתבוננות בגדלות הבורא, וכלשון הרמב"ם ה' יסוה"ת ריש פרק ב', שמביאה דוקא לביטול והעדר מציאות עצמו, וככל ששוקד יותר על אהבה זו - גדול הביטול בפשו, עד שנעשה שפל במאד. - ועיין ב"ח בטואו"ח סמ"ז, דברים חוצבים להבות אש.

ונקודות מהאמור לעיל יש לדייק גם ברמב"ם סוף ה' תשובה במ"ש שם, איך צריך להיות קיום המצות ולימוד התורה וכו'. וראה ג"כ אגרת הקדש לרבנו הזקן סי' ב'. וע"פ כל הנ"ל מובן ג"כ דיוק רבנו הזקן בתניא סוף פרק מ"א (נ"ח ע"ב) וז"ל: קודם שיתחיל ללמוד צריכה הכנה זו לפחות כנודע שעיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחלת הלימוד בבינונים. שמדייק בתחלת הלימוד, כי בבינונים אי אפשר שילמוד ע"מ להבין ולהשיג ובשעת מעשה יעמוד בביטול ובלי הרגש מציאותו אפילו כח החכמה וההבנה שלו. וכבר נודע מרז"ל - צדיקים הם מועטים.

אג"ק חי"ג עמ' פד ואילך (וראה לקו"ש חל"ד עמ' 46 הערה 52 ושם מוסיף: "וראה נתיבות עולם למהר"ל נתיב התורה פ"ט").

יום מגדולי הרבנים, במדינות הקרובות והרחוקות, הפונים אליו בשאלותיהם וספקותיהם בהלכות שונות".

הארכידוכס התעניין לדעת פרטי ארחות חיי היהודים וארחות חיי הרבנים וראש הרבנים, ורמ"י סיפר לו דבר דבר על אופנו.

(עד כאן לשונו המקורית של כ"ק אדמו"ר נ"ע. מעתה - שוב תרגום).

בהזדמנות הראשונה ביקר ר' משה יצחק אצל מהר"ל וסיפר לו על בקשת הנסיך, בציינו כי אם ייאות מהר"ל לבקר את הנסיך, ישלח אליו הנסיך את מרכבתו המיוחדת כדי להביאו אל מבצרו. מהר"ל הביע הסכמתו, אך יחד עם זה דחה את ההצעה לנסוע במרכבת הנסיך. הוא הביא רצונו להגיע אל

המבצר בעגלת נוסעים רגילה.

כעבור שבוע ערך מהר"ל את ביקורו אצל הנסיך, וכשהגיש לה הגיש לפניו את הבעיה המי-תימטית חסרת הפתרון - פתר מהר"ל את הבעיה מיד וללא כל קושי, דבר שהרשים מאוד את הנסיך.

הפתעתו של הנסיך גדלה עוד יותר כאשר מהר"ל העלה את הפתרון על הכתב בשפתו של הנסיך.

הנסיך הציע למהר"ל תש-לום על טרחתו, אך מהר"ל דחה את ההצעה באומרו: קיימת

מסורת בעם ישראל, מאז ימי משה רבינו, ללמוד תורה ודעת לכל דורש ללא תמורה. רק לזקוקים לפרנסתם הותר לקבל תשלום בגובה שכר ביטול מלאכה אחרת.

לבקשת הנסיך שהה מהר"ל בטירתו שבוע ימים. את סעודותיו ומנוחתו קיים בבית ר' משה יצחק הסמוך לטירה, אך חלק גדול משעות היום בילה בטירה בשיחות עם הנסיך בנושאי מדע וחכמה שונים ומגוונים. התברר לנ-סיך כי אין שטח שבו אין למהר"ל ידע. מקום נכבד בשיחות תפס מצבם של היהודים, תולדותיהם ויסודות דתם.

"מנין לך ידע רב כזה?" - הביע הנסיך לא אחת את השתוממותו באוני מהר"ל, תוך ביטויי הערכה עצומה.

(מכאן שוב לשון המקורית של הרבי נ"ע. - המתרגם)

באחד הימים שאל האכידוכס את מהר"ל לאיזו סיבה למד חכמה הטבע, חכמת החשבון, חכמת הצמחים וחכמת הנפש, ממי ומאיזה ספרים למדם

שבת שובה – תשובה ליכט

... אין ליובאוויטש האט מען זעהר אפגעהיט מנהגים און בפרט די מנהגים וועלכע זיינען געווען מקובל פון הגאון הצדיק מהר"ל מפראג.

איינע פון די מנהגים וועלכע זיינען געווען מקובל איז, אז מען מאכט דריי ליכט במשך עשי"ת. א תשובה ליכט ערב שבת שובה און צוויי ליכט ערב יום כפור, א לעבעדיגע ליכט און א נשמה ליכט. די ליכט פלעגט מען מדייק זיין צו מאכען פון וואקס, און עס איז געווען א גרויסער כיבוד צו פלעכטן די ליכט, אפילו דאס בריינגען די וואסער אויף צו ווייקן די וואקס, אזוי אויך אנצינדען די האלץ אנצווארעמען די וואסער איז געווען א כיבוד רוחני.

משיחת יום ב' דר"ה תש"ד - ספה"מ תש"ט עמ' לו.
(ע"ש המשך המנהג והערות רבינו על מנהג הנ"ל)

ולאיזה צורך המה לו, - הלא על דרך הרגיל האדם בוחר בחכמה אחת או שתיים ולומדן על בוריין ומתחזק בהן לפתחן ולשכללן, וכשהדבר עולה בידו אם רב או מעט, הוא קונה לו שם טוב ונוחל כבוד רב ומתפרסם לבעל מקצוע במדע ההוא - ומה היא חכמת התורה?

"חכמת התורה" - הסביר לו מהר"ל - "היא הוראת וידיעת המצוות אשר ציוה בורא העולם לבני האדם, מאדם הראשון אשר ברא האלוקים ועד מעמד הר סיני. שבע מצוות ציוה הא-ל לכל בני האדם, ולעם ישראל ציוה שש מאות ושלוש-עשרה מצוות, ושבע מצוות שבאו בקבלה, וביחד - שש מאות ועשרים מצוות.

מצוות הבורא נחלקות לשני סוגים: א. מה שציוה לעשות. ב. מה שהזהיר שלא לעשות. ובשביל קיום המצוות עלינו לדעת ולהיות בקי בחוכמות שו"נ, כמו: חכמת החשבון - לקביעות ראשי-חדשים וזמני המועדים, חכמת הצמחים וחכמת הטבע - לעניני כשרות האוכל, וידיעת חכמת הנפש - בש"ביל קנין המדות הנעלות.

וביותר - להבין, עד כמה שמוח האדם יכול להשיג, את הבורא ברוך הוא, המחיה את כל היצירה כשם שהנפש מחיה את הגוף (רק ההבדל הוא - שה"נפש מחיה את הגוף ואינה בוראו ואילו הבורא ברוך הוא ברא הכל ומחיה

אותם). אם כן, איפוא, ראשית האפשרות לגשת אל הידיעה השכלית במושגים הדקים ביותר בחקירה אלוקית – היא ידיעת חכמת הנפש.

- כל החכמות הללו, והנוסף עליהם משאר החכמות ברפואה ועוד, ישנן בחכמת התורה, שהיא כליל המדעים ועטרת תפארתם. מהם – מפורשים בסדר מסודר, ומהם – אמורים בתורה רק ברמז, ובאים במסורת, איש מפי איש, בגדולי חכמי ישראל, שהם בעלי המסורת והמקבלים מדור לדור, בכל דור ודור – ראשי החכמים כותבים את ביאוריהם על ספר להסביר את דברי התורה וחכמתה, לפי מהות כשרונות אנשי דורם, ומזרזים את האומה לקנין מדות טובות, וכבר יש לנו ספר מיוחד מפתגמי החכמים בכל דור ביחס הנהגת האדם בינו לבין בוראו, וביחס הנהגת האדם בינו לבין חבריו."

"לפי מה שהואלת לספר לי תולדות ימי ישראל" – אמר הארכידוכס – "הרי מיום אשר הבורא כרת את הברית עם אברהם, במשך ששה הדורות, עד מתן תורה על ידי משה, עברו ארבע מאות ושלשים שנה, רובם ימים של עוני וגלות, ומעת אשר יהושע יורש משה הביא את ישראל לארץ כנען עד גלות בבל עברו שמונה מאות ותשעים שנה, וגם אז היו מלחמות שונות ומגלות הראשון עד השני עברו רק כחמש מאות שנה, וזה כאלף ארבע מאות שמונים ושבע שנה אשר עם ישראל עזב את ארצו ונודד בגולה במדינות שונות, תחת עולם הקשה של מתנגדי הדת היהודית ואיך לא שכח את תורתו?"

"אבינו הראשון" – השיב מהר"ל – "סמל המוסר נפשו על פרסום א-ל אחד, בורא עולם ומלואו, ומנהיגו, נגד דעת נמרוד הכופר באלוקים, הנחילנו את האומץ לב ואת תוקף הדעת, להאמין באמונה שלמה בא-ל יחיד, המשגיח על כל החי אשר על פני האדמה ובשמים, מחיה אותם ומנהיגם, ואת מסירת הנפש על קדושת השם יתברך.

וירושה קדושה הלזו, תוקף הדעת ואומץ הלב, מבלי התחשב עם מישהו הבא עלינו להפריענו מאמונתנו ודתנו, בין אם הוא חכם הבא להסיתו ולהדיחו מארחות חיינו על-פי התורה, ובין אם הוא מלך ושר הבא עלינו בזרוע, אנחנו מתאמצים לעמוד חזק על עמדתנו, ומוסרים את בשרנו בעד טובת נשמתנו.

הישיבה, בית לימוד לצעירים, היא אם כל החי בישראל. אבותינו, אברהם

ויצחק ויעקב, החזיקו בתי לימוד ללמד את בני דעת לפרסם את הבורא, וברדת יעקב אבינו למצרים שלח את בנו יהודה להכין לו בית לימוד לרבים מפני משפחתו ולמי שרצה להקשיב לקחו בשיעורי הלימודים. משה רבנו יסד ישיבה שבה למד הוא, אהרן אחיו ובניהם, יהושע והזקנים.

בכל דור ודור – מבלי התחשב עם מצבם הכלכלי השתדלו היהודים לשמר את התקנה שנתקנה באלף שש מאות וחמישים שנה מלפנים (כנראה הכוונה לתקנת יהושע בן גמלא, בבא בתרא כא, א – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א במקור), אשר בכל עדה וקבוץ וישוב מבני ישראל יהיה "חדר" של לימוד עם מזרה מומחה לילדים מבני חמש ומעלה, נוסף על הישיבות בשביל בחורים ואברכים.

ה"חדרים" והישיבות הן המה שהגינו על האמונה והדת, והן המה שהעמידו ומעמידים אנשים בעלי מדע ויושר לומדי תורה ושומרי מצוה במסירות נפש".

(עד כאן לשונו המקורית של הרבי נ"ע. מכאן שוב תרגום מאידיש).

כאשר עברו מתאריך ההתערבות ששת החדשם אותם הקציבו לעצמם שני הדוכסים, הזמין אליו פרידננד את יוהן הארכידוכס של מורביה. הוא הזמין גם את הבישוף, וכן את אחיו מקסימיליאן, בנוכחותם הציע יוהן את הפתרון לבעיה שבגללה התערבו.

כולם היו מוקסמים. הפתרון היה גדוש חכמה ומדע.

"אל תחשבו" – פנה הנסיך פרידננד לאחר מכן לנוכחים – "כי זה נובע מחכמתי וידעוטי. הפתרון הוגע לי על ידי אדם, שעם כל רצוני הטוב לא אוכל לגלות את זהותו, כיון שהלה דרש ממני בתוקף להימנע מכך".

כעבור תקופה קצרה הזמין המלך אספה של היועצים והנסיכים. שני בניו, הנסיכים פרידננד ומקסימיליאן, היו אף הם בין המוזמנים, על סדר היום עמדה השאלה כיצד למלא את הקופה הריקה של אוצר המלוכה. שאלה נוספת שעמדה על סדר היום היתה דרישת הכומרים לגרש את כל היהודים מן המדינה.

שני הנסיכים לא רחשו חיבה איש לרעהו. הם היו גם שונים באופיים

שופרו של המהר"ל

סיפר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ לחתנו, כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, בראש-השנה תרצ"ה:
השופרות שאצלי הם של אדמו"ר [=מוהרש"ב] נ"ע. אבל השופרות של אדמו"ר מהר"ש
נ"ע - נשרפו.

בליובאוויטש היה שופר שאמר עליו אדמו"ר מהר"ש נ"ע שתקע בו מהר"ל מפראג,
והיה ארוך ביותר.

אני ראיתיו כשנחתך קצתו (מפני שנסדק), והיה איזה ווערשאַק פחות מ1.5 ארשין
[="ארשין" הוא לערך 71 ס"מ. ו"איזה וערשאק פחות מ1.5 ארשין" היינו קרוב למָטֶר
אחד].

אף ששופר זה היה קשה לתקיעה - אני הייתי יכול לתקוע בו.

רשימות היומן ר"ה תרצ"ה עמ' שמח

~

אצל אבי הרבי הרש"ב היו שלוש שופרות - מספר כ"ק אדמו"ר מהרוי"צ - "אחד
מהם ארוך ביותר והי' של המהר"ל מפראג ועל אף שכמה פעמים קיצרו אותו בגלל
סדקים שנהתו בו, הי' עדיין ארוך.

סה"ש תש"ה עמ' 12

~

ראיתי שופר בליובאוויטש שאמרו עליו שהי' של המהר"ל מפראַג ונסדק וחתכו
חלק גדול ממנו. וכשראיתיו הי' אורכו ארשין לערך. ("ארשין" הוא לערר 71 סנטי-
מטר).

ב' דר"ה סה"ש תש"ו-השי"ת עמ' 272

~

. . ידוע שלאזמו"ר (כ"ק אדמו"ר מהר"ש) א לאנגער אטעם לנגינה, ער פלעגט
קענען מאכן ביז 53 תרועות מיטן גרויסן שופר

עס איז מקובל אז דאס איז דעם מהר"ל מפראג'ס שופר, ער איז געווען אין
ליובאוויטש, נאכן זיידנס הסתלקות האט זיך זעוויזן אין אים א סדק האט מען עס
אונטערגעשניטן.

ספר השיחות תרח"ץ עמ' 253

והרגליהם. איש מהם לא ידע על המתרחש אצל רעהו. יתר על כן: לא אחת ניהל אחד תככים נגד השני.

עתה, בהזדמנם יחד בארמונו המלכותי דל אביהם, קיימו בכל זאת בייניהם שיחה מפורטת בענינים שונים, כשבהקשר זה שאל איש את רעהו למצב אחוזותיו. מקסימיליאן התאונן כי אחוזותיו אינן מכניסות לו כלום, ועליו אף להוסיף עליהן מכספו. הוא גילה כי לאמתו של דבר הוא בעל-חוב גדול.

”ומה מצב העסקים שלך?” – התעניין מקסימיליאן אצל פרדיננד.

פרדיננד השיב כל אין לו על מה להתלונן, שכן אחוזותיו מכניסות לו רווחים הגונים.

מקסימיליאן השתומם: ”איך יתכן הדבר? הרי אחוזתי גדולות יותר ופזריות יותר משלך, כיצד, איפוא, הן מביאות הפסדים ושלך – רווחים?”!

”לא אני המסוגל להסביר לך את פשר הדבר, כי אם מנהל אחוזתי” – השיב פרדיננד.

”ומי הוא זה מנהל אחוזותיך עושה הנפלאות?” – שאל מקסימיליאן.

שירת "האזינו"

אחת המסורות מפי המהר"ל היא לומר כל יום לפני התפלה את שירת "האזינו", שמהר"ל רואה אותה כסגולה לטהרת המוח והלב. לדעת מהר"ל גם על סחורים ובעלי מלאכה לומר פרשת "האזינו" מספר פעמים ביום, משום שהדבר מהווה סגולה להצלחה, לפיכך נדרש כל אחד לדעת "האזינו" בעל פה, כן ראה מהר"ל באמירת "האזינו", מספר פעמים ביום, סגולה לאריכות ימים.

(ספר הזכרונות פרק כט.)

(וראה גם ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (של כ"ק אדמו"ר) עמ' 74, שגם הרב המגיד צוה להתלמד שירה האזינו בעל-פה.)

- "הוא יהודי זקן המנהל את האחוזות זה כחמישים שנה, ו"ירשתי" אותו יחד עם אחוזות עצמן".

מקסימיליאן הסתכל על אחיו בפליאה: "מעולם לא הייתי מסוגל להעלות על דעתי כי יהודי מנהל את אחוזותיך. מנהל אחוזתי הוא גרמני, משכיל ואביר כהלכה".

פרדיננד חייך: "עתה רואה אני באופן מוחשי יותר את ההבדל בין המנהל שלי לבין המנהל שלך, ההבדל הוא, כנראה, גם בכך שזה יהודי וזה גרמני. . ."

תוך כדי כך החל המלך לדרוש מקסימיליאן שיכניס לקופת המלוכה את הסכום שלווה ממנה. בירור קצר גילה למלך כי הנסיך שקוע בחובות ואינו מסוגל כלל לעמוד בתשלומיו.

המלך לא היה מסוגל להביין: "מה קורה לאחוזותיך העשירות? האם פירוש הדבר כי הנך בזבזן במדה כזו שאין די בהן לצרכיך?"

המלך היה בטבעו אדם שקול ומוחשב ודרכו היה לברר ענין עד תום. לפיכך לא הרפה מבנו מקסימיליאן, ודרש הסברים ברורים לגורמי מצבו המוזר כאשר אחוזותיו אינן מספיקות לכיסוי הוצאותיו.

כשלא קיבל הסבר מניח את הדעת שיגר המלך מאנשי אימונו כדי שיברר היטב מה קורה באחוזותיו של מקסימיליאן ומה פשר מצבן המוזר.

לאחר חקירה מקיפה וממושכת הגיעו הממוחים למסקנה כי המנהל הגרמני של אחוזות מקסימיליאן, פשוט, מוהל בכספים, והוא זה שרימה את הנסיך ונטל לעצמו כספים מקופתו.

המלך פקד לאסור את המנהל הרמאי, אך מובן שהדבר לא הספיק כדי להושיע את הנסיך ולהוציאו מסבך חובותיו. מקסימיליאן שפך את מר לבו על מבצו לפני אחיו פרדיננד.

"אחטוף שיחה עם המנהל שלי" - ניסה פרדיננד לנחמו - "אני משער כי בחכמתו ובידיעתיו ימצא דרך להכניס סדר בענייניך הכספים".

הפעם לא הגיב מקסימיליאן בזלזול על היהודים, כי אם הודה לאחיו על נכונתו לעזור לו בכך שיכניס את המנהל שלו בעובי הקורה.

כאשר פרדיננד שוחח על הנושא עם ר' משה יצחק, הבטיח לו הלה לעיין היטב באפשרויות לחלץ את אחיו מן הסבך.

כעבור זמן קצר גיבש ר' משה יצחק תכנית להצלת הנסיך מקסימיליאן מפשיטת רגל. עם זאת לא גילה תוכניתו לאיש עד שישתכנע לגמרי בכך שהתכנית היא בת ביצוע על כל פרטיה.

פרק ו

לאחר שר' משה יצחק למד להכיר מקרוב יותר את אחוזותיו הגרעוניות של מקסימיליאן, ושקל את מצבן בשכלו החרף ולאור ניסיונו העשיר, הגיע למסקנה כי בעצם ניתן בקלות יחסית להכניס סדר בניהול האחוזות, כך שבי מקום ההפסד הן תביאינה ריווח, אך תחלה צריכה להיקבע, כמובן, הנהלה חדשה.

אף היו לו המעומדים המוכשרים לדעתו לקבל על עצמם את ניהול האחוזות הן היו אלה שלושה מיהודי פראג מפורסמים: ר' מרדכי מייזל, ר' מרדכי צמח, ור' אלחנן ברנדייס. שלשתם עשירים ואנשי עסקים יודעים.

ר' משה יצחק החליט להמליץ מפני הנסיך מקסימיליאן למסור את ניהול אחוזותיו לשלשה יהודים אלה. בהקשר לזה היתה לר' משה יצחק תכנית מדוייקת, מבוססת על מספרים מדוייקים של סכומי ההכנסות שהאחוזות עשויות להביא. לפי תכנית זו היה על שלושת היהודים העשירים לקבל על עצמם את סילוק חובות הנסיך במועדים קבועים מראש, כאשר תוך כדי המשך ניהול האחוזות על ידם באופן סדיר ומתכונן – תוכלנה האחוזות להביא את הרווחים המתאימים להם וגם לנסיך לסיפוק כל צרכיו.

אלא שלפני עמדו להציע תכנית הבראה זו לנסיך החליט ר' משה יצחק לברר תחלה אצל שלושת היהודים אם הם מוכנים להכנס לעיסקה המוצעת באותם תנאים שקבע. הללו חקרו וברקו את ההצעה לפרטיה, ואם הנתונים שעליהם היא מבוססת, והגיעו למסקנה כי התכנית כדאית גם להם וגם לנסיך. כיוון שכך הביעו הסכמתם להצעה.

עתה הופיע ר' משה יצחק לפני הנסיך פרדיננד, אחיו של מקסימיליאן, ופירט בפניו את תכנית הבראת משקו של אחיו, מבלי שיזדקק לחסדיו של מישוהו. פרדיננד הפגיש תוך זמן קצר את מקסימיליאן עם ר' משה יצחק, ולאחר שהאזין בפרוטרוט לתכנית הביע מקסימיליאן את שביעות רצונו ממנה.

כעבור ימים מספר כבר התייצבו בפני מקסימיליאן שלושת היהודים מפראג, והעיסקה נחתמה לקורות רוחו הרבה, מקסימיליאן מיהר בשמחה רבה אל אביו המלך ובישר לו על ישועתו מחובותיו.

בינתיים בא אל המלך ראש הכנסיה בממלכה והודיע לו, בתוקפת לא מועטה, כי הגיע הזמן שהמלך יסלק לכנסיה את החוב שהצטבר על חשבון תשלומיו המגיעים לכנסיה כ"מס מאמינים", שחלק ממנו נשלח אל האפיפיור ברומא. כיון שעבר זמן ממועד התשלום דרש שהמלך ישלם בנוסף לקרן, גם את הריבית שהצטברה במשך הזמן.

המלך חש עצמו נפגע מן הדרישה ומאופן הצגתה, אך שמר על קור רוחו והשיב בקול רגוע כי החוב ישולם עד הפרוטה האחרונה, אך ברגע זה ריקה הקופה המלכותית. הוא הציע שהחלק המגיע לאפיפיור תלוה הכנסיה מקופתה היא.

ראש הכנסיה השיב כי גם קופת הכנסיה ריקה. "וכי יכול להיות אחרת?" – המשיך לטעון – "והרי האוכלוסיה הנצרית במדינה זו דלה כולה, כל העושר נלקח על ידי יהודים". הכומר המשיך בהסתה נגד היהודים המוצצים את דם הנוצרים ומרוששים אותם.

"הדבר תמוה מאד" – אמר המלך – "שכן רק אתמול עבדתי על רשימת משלמי המסים והתברר לי שתשעים אחוז מהם הם יהודים, מאידך הרי כל אישי הכנסיה למיניהם פטורים ממס".

השיחה עם הכומר עוררה בלב המלך הרהורים על היהודים, דוקא לאור הסיפור ששמע מבנו על היהודים המוכנים לחלצו ממצוקתו. מכך הסיק המלך שבניגוד לדברי הכומר מביאים היהודים רק תועלת ורווחה כלכלית.

כאשר הביאו שלושת היהודים למקסימיליאן את כל הכסף מראש ונתתם חוזה החכירה לחמש עשרה שנים – הציע הנסיך מקסימיליאן סכום גדול כדמי תיווך לר' משה יצחק, מנהלן היהודי של אחוזות אחיו, שהודות ליוזמתו, תכניתו ומאמציו בוצעה העיסקה. ברם, ר' משה יצחק דחה את ההצעה וסירב לקחת כל תמורה. "לא עשיתי זאת למטרה עסקית" – הסביר – "כי אם אך ורק כביטוי לידידותי עם אחיך ואתך".

הנסיך מקסימיליאן חש הערכה עמוקה כלפי ר' משה יצחק וסיפר על כך לאביו המלך, והדבר השאיר עליו רושם רב.

מקסימיליאן הציע לבטא רגשי תודתו לר' משה יצחק בארגון מסיבה חגיגת לכבודו בטירתו בהשתתפות אורחים רמי מעלה. אך ר' משה יצחק דחה את ההצעה.

"אני היהודים מוקפים אויבים רבים המקנאים בנו על השיגיננו" – הסביר את סירובו – "וכל גילויי כבוד או תודה כלפי רק יגבירו את שנאתם, מוטב, איפוא, שהדבר ישאר בינינו. שכרי גדול בעצם הערכתך וידידותך".

כך עברו שנים. היהודים שניהלו את אחוזות הנסיך הכניסו לו את תשלומיהם השנתיים, וגם הם הרוויחו יפה מן האחוזות.

כעבור זמן התכנסה מועצת המלוכה לאחת מאסיפותיה, ובה נכחו, כרגיל, גם שני הנסיכים, פרדיננד ומקסימיליאן. הקרדינל העלה על סדר

היום את "בעיית" היהודים. הוא שפך אש וגפריית על היהודים ועל הנזק שהם מביאים למדינה. בעצם הדבר לא היה כל חידוש, משום שכך נהג בכל התנכסות, אלא שהפעם, משום מה, הג" ביר את עוצמת הארס וההסתה, כשבסיכומם של דברים העלה הפעם דרישה מפורשת לגרש את היהודים מן הארץ.

"עד מתי נסבול משונאי דתנו ושונאי ארצנו? הבה ונגרש אותם ונחרים את רכושם. בכך נתרום לזיכוך נפשותיהם החוטאות מחד ולרווחות הקופות הדלות של הממשלה והכנסיה מאידך".

הנסיכים פרדיננד ומקסימיליאן הגיבו בדברי סניגוריה על התועלת שהיהודים מביאים למדינה ולמשק. הם הביעו דעתם כי, אדרבה, יש לתת ליהודים הנחות, שבסופו של דבר ישתלמו למדינה.

גם המלך בכבודו ובעצמו השמיע דברי שבח על חריצותם, דייקנותם ונאמנותם של היהודים, על תשלומיהם הסדירים והגבוהים לאוצר הממלכה, ועל כך שכל מה שהם עושים, הן כסחורים והן כבעלי מלאכה, הן מצבעים בדרך הטובה והיסודית ביותר ובשיא של הצלחה. "האחוזות שהם חוכרים מנוהלות באופן הטוב ביותר, ואיש לא מסוגל להתחרות אתם בכך. גירושם מארצנו רק יביא נזק למדינה, ומדוע נגרום לעצמנו נזק במו ידינו?".

המלך המשיך בדבריו הנהלבים על היהודים ועל הברכה שהם מביאים לארץ. דברים אלה עודדו את מקסימיליאן אשר סיפר לנאספים על ניסיונו עם שלושת היהודים, מיזל, צמח וברנדייס, המנהלים את אחוזותיו. הוא תיאר את מצב אחוזותיו בניהולו של לא-יהודי, דבר שהביאו לעברי פי פחת, ולעומת זה את מצבן כיום, כשהן מביאות לו רווחים הגונים, נוסף לכך שכל

ה"גולם"

במשך ימי השבעה של הרבי הקודם (י' שבט תש"י) סיפר כ"ק אדמו"ר כמה סיפורים על חותנו הרבי הקודם, ומובא בזה אחד מהם בנוגע לענייננו. ח"ל:

פעם ביקר הרבי נ"ע יחד עם הרבי בפראג, וביקרו בבית-הכנסת של המהר"ל. הרבי רצה לעלות לעלי" בה מונח ה"גולם", שיחד את השמש, נטל סולם ועלה.

- כשסיפר הרבי את הסיפור, שאלתיו מה ראה שם, והרבי לא ענה לי. -

כשנודע הדבר לרבי נ"ע הוכיח קשות את הרבי. כעבור זמן אמר לו: היתה לי עבודה של חודשים (כנראה כדי לתקן שלא יהי' נזק מזה. המספר)

תו"מ ה'תש"י ח"א בתחילתו~

באחת ההתוועדות (שבת פרשת תבוא תש"ל. שיחות-קודש תש"ל עמ' 496) ציין הרבי:

סיפר חותני שביקר פעם בפראג ועלה לעליית הגג, וכפי שסיפרתי פעם מה ששמעו מחותני אודות עניין זה.

~

פעם א' כשבקשני איך זָאָל אים אַ קער טאָן על צדו הב' מכמו שהי' שוכב, אמר לי: לייבל טראַצקי (ממנהיגי המהפכה הקומוניסטית ברוסיה) זָאָל בלייבן ליגן ווי דער מהר"ל מפראג'ס גולם. ואח"כ הראה לי בידו על גופו הק': זעסט יצחק וואָס פון מיר איז געוואָרן, וואָס מיינסטו? יסורים פון אַ אידן איז אַ זאָך. ועניתי לו: יע, יסורים איז אַ זאָך, נאָר פאַר איוואנען. וענה לי: עס קען זיין אַז דו ביסט גערעכט

חורף תרפ"א סה"ש תר"פ-פ"ז עמ' 20.

~

רבי דוב זאב קאזעווינקאוו היה אומר על עצמו, שהוא ה"גולם" של הרבי. המהר"ל מפראג עשה גולם מעפר והרבי עשה גולם מבשר.

סה"ש קיץ ת"ש עמ' 33.

חובותיו סולקו. "היהודים הללו הראו, פשוט, נפלאות: הם בנו בשטחים אלה טחנות קמח חדשות, בתי אירוח, ושורה של מפעלים שהביאו ברכה, לא רק לי ולהם כי אם גם לסביבה כולה. למאות אנשים יש פרנסה מהמפעלים הללו, וכל הסביבה שוקקת חיים בזכותם. אם יגרשו, חלילה, היהודים מארצנו – אצטרך שוב למסור את ניהול האחוזות לגרמני או למישהו אחר שירמני וירוששני, ויחזירו את השממה לסביבה כולה" – טען מקסימיליאן בלהט.

ברם לעומת טיעונים אלה גברו קולות השנאה והארס. שונאי ישראל, שהיו הרוב בין הנוכחים, הרבו בדברי הסתה נגד היהודים וברעש גדול תיארו את הטובה העצומה שתצמח לכל עם גירוש היהודים והחרמת כל רכושם לטובת הממשלה והכנסיה, שקופתיהן תתמלאנה בכך.

כך הובעה הדעה כי לכשתתקבל החלטת גירוש היא צריכה להתבצע מיד, לפתע וללא כל דיחוי. אחרת – טענו – יוכלו היהודים להפוך את רכושם לזהב ויהלומים ולקחת אותו אתם. "רק אם הגזירה תפול עליהם כרעם ביום בהיר – תופק התועלת המלאה ממנה" – טענו.

הדברים הללו הרתיחו את המלך והביאוהו לידי זעם נורא.

"לא אוכל להסכים להצעה נוראה זו" – קרא.

פרק ז

למרות התנגדות פרדיננד המלך לדרישה לגרש את היהודים ממלכותו, ולמרות ששני הנסיכים, פרדיננד ומקסימיליאן, יצאו בגלוי להגנת היהודים – עמד ראש הכנסיה על כך שתתקבל גזירת הגירוש. הוא הסביר את עמדתו בדעתו הנחרצת של האפיפיור, ששנאתו ליהודים היתה גדולה מאד. המניע שלו להחלטת הגירוש היה לא רק הרצון להשיג רכוש יהודי, כי אם כדי לצוד נפשות יהודיות. לפי חשבונו תביא הגזירה להמרת דת המונית מיהדות לנצרות.

המלך היה חסר ישע, וכך גם בניו, שראו את עצמם במצב אין אונים באשר לאפשרות ביטול הגזירה. המאמצים התרכזו, איפוא, בשאלה על הזמן שיועמד לרשות היהודים עד לגירושם מן הארץ. בסופו של דבר נתקבלה

ההחלטה כי המועד להשלמת הביצוע של הגזירה הוא - שנתיים ימים, שב- סיומן לא ישאר יהודי אחד במדינה.

לדרישת הכמרים אף הוחלט כי במשך הזמן הזה יחוייבו היהודים לבוא לכנסיות כדי להאזין להטפות הכמרים, צעד זה היה אמור להוות הכשרת היהודים לשמד.

מיד הועבר הצו החדש לידיעת ראשי הקהילות. היהודים קיבלו בכאב יותר את הגזירה לבוא לכנסיות ולשמוע את דברי הכמרים, מאשר את הגזירה שתוך שנתיים עליהם לעזוב את בוהמיה, מורביה ושלזיה, הארצות שעליהן מלך פרדיננד הראשון.

כשקיבל ראש קהלת פראג את צו הגירוש מיהר מיד לביתו של מהר"ל. בד בבד גם הוצא החוק המחייב את כל יהודי פראג לבוא ביום ראשון הקרוב אל הכנסיות כדי להאזין לנאומי הכמרים.

מהר"ל הורה לקרוא בדחיפות אסיפה כללית של כל הגברים, הנשים והילדים. האסיפה נקראה ליום המרחת בבוקר, לאחר המנין הראשון של תפילת שחרית, בחצר ביהכנס"ס. צעירים נשלחו לעבור על פני כל בתי העיר ולמסור בשם הרב ששום יהודי, איש ואשה וילד, לא ייעדר מהאסיפה זו.

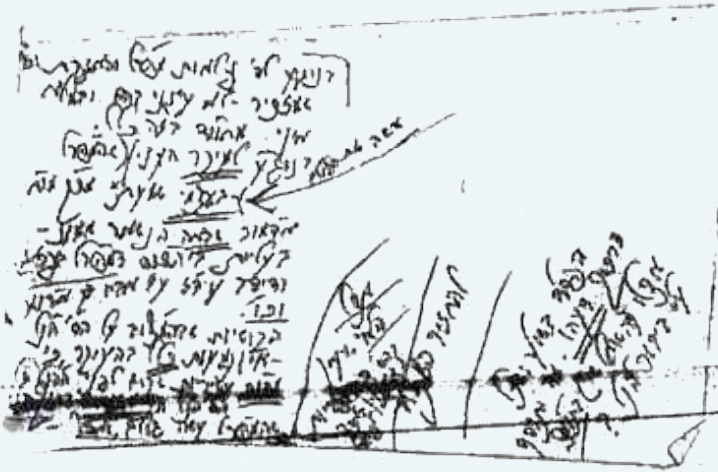
איש לא ידע במה מדובר, אך כל אחד חש כאן ענין רציני, שכן מעולם לא נקראה אסיפה כזו בפראג. במשך הלילה הוקמה בחצר במה, וגם דבר זה שימש אות לרצינות הענין. הקהל שהחל לנהור למקום בשעות הבוקר המוקדמת חש פחד סמוי מן המתרחש.

מיד כשהמנין הראשון סיים את תפלתו יצאו מבית הכנסת המהר"ל, עטוף טלית ועטור תפילין, כשבידו ספר תורה, ולאחריו ר' מרדכי מיזל, ראש הקהל אף הוא עטור טלית ועטור תפילין וספר תורה בידו. לאחריהם יצאו בזה אחר זה שאר רבני העיר וראשי הישיבות, כולם בטלית ותפילין וספר תורה. כל אלה התייצבו על הבמה.

על הציבור הרב נפלו אימה ופחד, כשהם תוהים למשמעות המחזה.

לפתע נשמע קולו של מהר"ל כשהוא קורא בדביקות רבה: "שמע ישראל, ה' אלוקינו, ה' אחד". הוא פרץ בככי, ואתו כל העומדים על הבמה, והציבור

מפורסם שהמהר"ל עשה גולם

ב"קובץ לרגל כ"ב שבט" תשנ"ח, שנדפס על-ידי ישיבת תות"ל בלוד, נתפרסם מענה מהרבי (הובא לפני זה בגליון כפ"ח ח' אדר תשנ"ח) - שנכתב לאדם שביקש לפרסם מחקר המפריך את עלילות הגולם מפראג. בתגובה כתב לו הרבי:

בנוגע לס' נפלאות מהר"ל והאגרת כו' שמזכיר - לא עיינתי בהם ובמילא איני מחוי"ד [=מחווה דעת] בזה כלל.

בנוגע לעיקר העניין (שהמהר"ל עשה את הגולם), בעצמי שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר שראה הנשאר ממנו - בעליית ביהכנ"ס דמהר"ל בפראג - ודיבר עד"ז [=על דבר זה] עם אביו כ"ק אדנ"ע וכו'.

הקושיות שבהמצוב ב [=שבהמצורף בזה] על הס' הנ"ל - אין נוגעות כלל בהעיקר, כי מכו"כ [=מכמה וכמה] עשירות שנים לפני ההו"ל [=ההוצאה-לאור] של הס' הנ"ל היה מפורסם בתוך בני ישראל שהמהר"ל עשה גולם, ואפילו אצל הא"י [=האינים יהודים] ויעיין בהס' [=בהספרים] בהספריות (כמצויין באנציקלופדיות)...

הפס"ד בשו"ע [=הפסק-דין בשולחן ערוך]: בכל דרכיך דעה. מה יתוסף אצלו (בהשוואל שיי) בתמו"צ [=בתורה ומצוות] ע"י בירור הנ"ל?

כולו שחש כי מדובר כאן באסון.

מהר"ל פנה אל הצבור ואמר: הקשיבו, יהודים! בקריאת "שמע ישראל" יצאו אבותינו להילחם ביוונים, שרצו להעביר את חוקי רצון הקב"ה ולטמא את בית המקדש, וניצחו אותם. בקריאת "שמע ישראל" השליכו יהודים עצמם באש שוניהם וקידשו את השם. ילדיק נא, איפוא, הפסוק "שמע ישראל" גם עתה את אש מסירות-הנפש בלכותינו, ויתן לנו את הכוח לעמוד בכל הנסיונות.

מהר"ל המשיך ואמר:

העם שאנו חיים בקרבנו הוא ידידותי לנו, וכך גם המלך ושריו. אך לצערנו מהווים הכמרים אויבים נוראים לנו. הם הם אשר מעיזים להתמודד עם בני אברהם, יצחק ויעקב.

כאן הקריא מהר"ל את צו המלך בדבר החובה על היהודים לבוא לכנסיות כדי להאזין לנאומו הכמרים, ושאישי ממנהיגי היהודים לא יהין למנוע זאת.

שוב פרץ הציבור בבכי רב, שהלך וגבר והגיע עד לב השמים. נשים וקשישים התעלפו והתמוגגו מדמעות.

כעבור זמן קצר קרא מהר"ל לשקט, ושוב נשמע קולו:

"הבה ונחדול מבכי, במקום גילויי חולשה - הבה נפגין כולנו נער וזקן, אנשים ונשים, תוקף ועוז, ובכך נקדש את שם שמים. הבה נישבע כאן כולנו עם ספרי התורה כי איש מאתנו לא ילך לשמוע נאום של כומר, ואם יגררו אותנו בכוח אל הכנסיה - נאטום את אזנינו. האם הנכם מוכנים לקבל עליכם את השבועה?"

"אנו נשבעים! אנו נשבעים!" - קראו כולם פה אחד בקול גדול. "אנו נשבעים בחינו ובחיי ילדינו כי לעולם לא נקשיב לדברי הכמרים בעניני אמונה" - קראו כולם.

מהר"ל ציווה לחזור מלה במלה אחרי החזן שהכריז: שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ה' הוא האלקים.

תקעו בשופרות. הכהנים עלו לדוכן ובנשיאת כפים בירכו את הנאספים.

כשנסתיים המעמד, פנו מהר"ל ושאר הרבנים וראשי הציבור בעצומה אל המלך שבה הם דורשים לבטל את גזירת ההאזנה לכמרים. בעצומה נאמר כי היהודים נשבעו לשמור אמונים ליהדותם, ומשמעות הדבר, איפוא, כי המשך קיום הגזירה עלול להביא לטרגדיה, שכן היהודים ייאלצו להקריב נפשם.

מהר"ל, בילווי ראשי הקהל, ביקר את הנסיך פרדיננד, וביקש ממנו לעצור בעד חוצפתם של הכמרים, שכבר החלו לחדור לרחובות היהודים ולהסית נגד אמונתם, דבר שהביא להתנגשויות.

במקרים אלה נעזרו היהודים דווקא על ידי שכניהם הגויים, שלא יכלו לסבול את היחס הנורא של הכמרים ליהודים. לא אחת גורשו הכמרים בכוח מן הרחובות היהודיים. הכמרים מיהרו לנצל מקרים כאלה לעלילות נגד היהודים, אך תמיד נמצאו שכנים גויים שהעידו לטובת היהודים, והביאו למאסר המסיתים.

כך נמשכו המאורעות המסעירים יום יום. הכמרים, שציפו להעברת יהודים רבים על דתם, אוכזבו מרה כאשר מאמציהם הממושכים לא הביאו שום השיג. הגזירה לבוא אל הכנסיות לא קויימה כלל, והיהודים שנגררו לכ"נסיה על ידי גברתנים, שנשכרו ע"י הכמרים – אוטמו את אזניהם ולא שמעו מלה מדברי הכמרים.

הכמרים ניסו את כל הדרכים כדי להראות הצלחתם. ברוב עמל ובסכומי עתק עלה בידם, אחרי זמן רב, ללכוד ברשתם שלושה יהודים, שנים מהם היו מטורפים יודעים ברחוב היהודי מזה שנים רבות, והשלישי – שיכור כרוני שהתגלגל תמיד שתוי ברחובות.

הכמרים נוכחו לדעת כי אין להם כל סיכוי להצליח להביא את היהודים לידי שמד, לא בטובות ולא ברעות. היהודים כולם נשארו איתנים באמונתם, למרות כל המאמצים של הכמרים, והללו נואשו מתקוותם.

פרק ה

שלושה חדשים לפני המועד שנקבע לגירוש היהודים מממלכתו של פרדיננד, עם תום שנתיים הימים, בא ראש הכנסיה אל המלך והזכיר לו את

שלשלת היחס וראשי פרקים מתולדות בית רבינו. *

הנאון סרגא ורבנא יהודה ליואי זצ"ל — סת"ר
ספראג — סנוע הנאונים המיוחסים לדוד בן ישי.
(א) בנו הר" בעל"א. (ב) בנו הר" שמואל. (ג) בנו
הר" יהודה ליב. (ד) בנו הר" משה. (ה) בנו הר" שניאור
זלמן. (ו) בנו הר" ברוך. (ז) בנו הוד ב"ק ארסור
הר" שניאור זלמן.

— נשיאי חב"ד ונסיכי בית רבי —

א.

כ"ק ארסור סרגא ורבנא שניאור זלמן, נולד
ח"י אלול תק"ה — ושם אמו רבקה בת הר" אברהם.
כהן הכר מצוה — תארוהו נאוני הדור בשם רב
תנא הוא ומלין. כשנת ה'תק"ז — התנחו. עושה
תעמולה גדולה — במרחחו ובמסגורו — בקרב היהודים
התעסק בעבודת הארסה. תקכ"ד הולך למעורר
בפעם הראשונה. תקכ"ז — סקבל את הסנידות דליאוי
נא. תקל" — התחיל לסדר את השלחו ערוך.
תקל"ב — יסר שיטת חסידות חב"ד. מנהל תעמולה
אשר היהודים הנרים בגליל וויסעבסק יעתיקו שושבם
פעבר לנבול — למדינת רוסיא. תקל"ג תקל"ה — יסור
הישיבה בליאונא, וידועה בשם חדר ראשון חדר ב.
חדר ג. תקל"ד — נוסע עם הרה"ק הרס"ט לזוילנא
להתראות עם הנר"א, הנר"א אינו סקבלם לראיון.
תקל"ו — טלווה את הרה"ק הרס"ט — בנסיעתו
לאה"ק ת"ו — עד עיר מאהליב (שעל נהר דנעסטער).
תקס"ג — ויכוח הנדול כמינסק ומנצח בויכוחו.
תקס"א — כתביו בנגלה ובנסתר שתפשטים במרחב
נול, תקנ"ד — מדפים את ספר "ברכות הנהנין".
תקנ"ו — מדפים את ספר התניא. תקס"ט — א"ח
של סכות נאמר. ב"ט כסלו יצא לחירות. תקס"א —
א"ח של סכות נתבקש למט"ב. ב"א מנ"א שנה זו
נסע מפטרבורג ישר לליאוי — פלך סאהליב. ערב
שנה סברכין אלול תקע"ב עוב את ליאוי, ומטולסל

תק"ז

* מלוקס מיומנו של כ"ק ארסור שלים"א
ורשיסוהיו.

א"ח של סכות נתבקש למט"ב.

הבטחתו לגרש את היהודים. מצבו של אוצר המלוכה היה אז גרוע בהרבה מבעבר. המלך ידע היטב כי אם אמנם יגורשו היהודים מן המדינה יחריף בה עוד יותר המשבר הכספי. ההכנסות מן המיסים יפחתו כמעט לגמרי.

מצד שני חש המלך כי אין לו ברירה ועליו לקיים את הבטחתו. הוא היה שרוי, איפוא, במבוכה גדולה.

בניו, הנסיכים פרדיננד ומקסימיליאן, יעצו שאחד המנהיגים היהודים יסע אל האפיפיור ברומא וישתדל אצלו שיתיר למלך את הנדר, שנכפה עליו על ידי הקרדינל, לבצע את הגירוש.

השליחות אכן הוטלה על ר' מרדכי צמח מפראג.

אז כבר היה האפיפיור פיוס הרביעי, שירש את כסאו של פאול הרביעי, והיה ידידותי ליהודים יותר מקודמו.

כאשר התקבל ר' מרדכי צמח אצל האפיפיור ושוחח אתו עשה רושם טוב עליו. הלה הסכים להעניק למלך בוהמיה ומורביה את ההתראה הדרושה על מנת שלא לבצע את גירוש היהודים.

כשהיגע ר' מרדכי לפראג וההתראה בידו היתה השמחה אצל היהודים גדולה לאין שיעור. המלך העביר את הטיפול בנושא זה לידי בנו מקסימי-ליאן, ובשנת שכ"ג בוטלה הגזירה כליל.

בשנת שס"א נפטר ר' מרדכי מייזל, ראש קהלת פראג, ובמקומו מונה כראש-הקהל ר' שמואל, נכדו של מהר"ל. מהר"ל עצמו נסתלק ביום ח"י אלול שנת שס"ט, בגיל תשעים ושבע שנה.

מהר"ל הזמין בבית-העלמין של פראג שלושה קברים: עבורו, עבור אשתו, פערל הלמדנית, ועבור בנו יחידו ר' בצלאל. אך מאחר ור' בצלאל נפטר בקלן, שם כיהן כראש ישיבה, ושם הובא לקבורה, יעד מהר"ל את הקבר השלישי לנכדו ר' שמואל.

כשמלאו לר' שמואל שבעים ותשע שנה וחש בחולשתו הגוברת הזמין אליו את גבאי החברא קדישא והזכיר לו כי הקבר השלישי שליד קברו של מהר"ל מיועד עבורו. אלא שהגבאי העמיד אותו על בעיה חמורה: השטח

הפנוי שם מצומצם ביותר ואי אפשר לכרות שם קבר. התברר כי במשך השנים, בעקבות לחצים של נכבדים שונים, שרצו להיקבר סמוך לקברו של מהר"ל, התמלא השטח כולו בקברים רבים שנכרו בצפיפות גדולה, ולאט לאט, כמבלי משים, נגסו מאחזות הקבר של משפחת מהר"ל עד שהשטח הפנוי הפך להיות קטן ביותר.

"אני עומד על זכותי להיקבר במקום זה?" – הודיע ר' שמואל בתוקף. הוא יעץ ללכת את קברו של סבו הקדוש ולהזכיר לו כי הוא עצמו הועיד את החלקה הסמוכה לקבורה לקבורת נכדו. "בודאי יקיים את הבטחתו" – סיים ר' שמואל.

ואכן, כשנפטר ר' שמואל בשנת תט"ו קויימה עצתו זו, ולאחר מכן התרחבה מאליה חלקת הקרקע הנידונה, כך שנוצר מקום מרווח לכריית קבר עבור נכד מהר"ל.

לר' שמואל היה בן, שאת שמו קרא על שם זקנו: יהודה לייב. נכד זה חונן בכשרונות גדולים והיה ללמדן גדול.

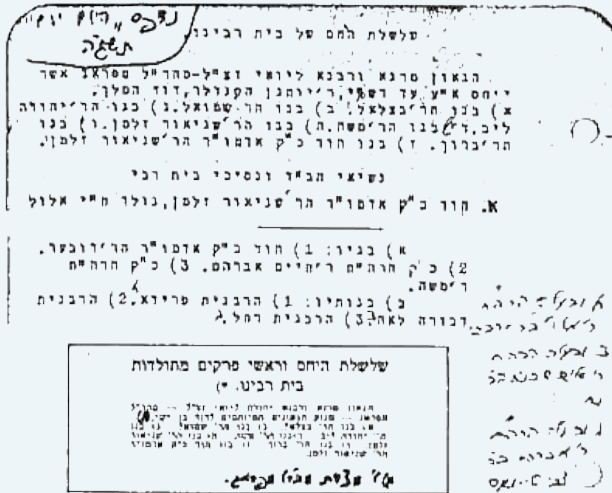
באותה תקופה התייבש בפראג רבי אליהו, הבעל שם מוורמייזא. שמו של ר' אליהו התפרסם עוד בחיי מהר"ל, ולאחר שנים של הרבצת תורה בישיבותיו, בוורמייזא ולאחר מכן בחלם שבפולין, שמהם יצאו מאות תלמידים, העביר את ישיבתו לפראג. בישיבה זו למדו הן את תורת הנגלה והן את תורת הנסתר.

ר' שמואל, נכדו של מהר"ל, שהיה עשיר גדול, סייע בסכומים גדולים מכספו להחזקת ישיבה זו, המיוחדת במינה.

בפראג הוסיף הבעל-שם מוורמייזא לישיבתו מחלקה חדשה, "מכינה" לנערים צעירים, שלא כבוורמייזא וחלם שבהן היו ישיבותיו מיועדת לאברכים כים בלבד. למכינה זו שלח ר' שמואל את בנו יהודה לייב והוא עשה בה חיל בלימודיו.

כאשר נפטר ר' שמואל היה רבי אליהו בן מאה ושמונה שנים. כאשר התעורר הצורך ללכת אל קברו של מהר"ל ולהזכיר לו לצדיק את אחוזת הקבר שהועיד לנכדו, היה זה רבי אליהו ששלח לימלוי משימה זו עשרה מתלמידיו.

שלשלת היחס של רבינו הזקן עד המהר"ל מפראג:

א) אביו של רבינו הזקן: רבי ברוך, בן-ב) רבי שניאור זלמן, בן-ג) רבי משה מפוזנא, בן-ד) רבי יהודה לייב, בן-ה) רבי שמואל, בן-ו) רבי בצלאל, בן-ז) מהר"ל מפראג "מגזע הגאונים המיוחסים לאדוננו דוד בן ישי" -

הערת כ"ק אדמו"ר בספר הזכרונות (ח"א עמ' 343) "פון דער אויפשריפט אויף דער מצבה פון ר' יודא ליוואי הזקן, דער עלטער-עלטער-זיידע פון [=מהכיתוב שעל המצבה של רבי יודא ליוואי הזקן, סב סבו של ה]מהר"ל מפראג ("מגלת יחוסיין")". -

ולא כמו שכתוב בספר בית רבי עמוד א.

הובא בהיום יום בשלשלת היחס בתחילתו (ושם: מגזע הגאונים המיוחסים לדוד בן ישי)

למעלה מהטבע

בהתוועדות שבת פרשת תבוא, ח"י אלול תש"ל (שיחות-קודש תש"ל כרך ב עמ' 496-499), אמר הרבי: נוסף לכך שיום זה הוא יום הולדת שני המאורות הגדולים, הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן, ישנו גם עניין המופיע בספרים (שמטרתם לציין) 'דבר יום ביומו': ח"י אלול. בו פטירת המהר"ל מפראג ר' יודא ליוואי בהג"מ בצלאל בעל גור אריה שס"ט ומ"כ בפראג" [דיוק הדברים ניתן לבחון גם לפי החקוק על גבי מצ' בתו]. וגדולה זכותו לסייע לכל העוסקים ומתלהבים בתורתו ("וועלכע קאכן זיך אין מהר"ל") ובפרט לפי הידוע אימרתם של חסידים, שדברי אדמו"ר הזקן (ב"דף השער" בתניא) "מפי ספרים ומפי סופרים" מוסבים על המהר"ל מפראג - אמנם לא שמעתי זאת מכ"ק מו"ח אדמו"ר, ולכן אינני יכול לחוות דעה בזה - אך חסידים אומרים כן, שגם זה עניין גדול... כך מסתבר גם משלשלת היחס שערך כ"ק מו"ח אדמו"ר, עד לאדמו"ר הזקן ומנה את המהר"ל מפראג. וכך גם מסופר ב"ספר הזכרונות" שמצאצאי חוטר אדמו"ר הזקן.

ומכיוון שיום זה הוא יום הסתלקותו של המהר"ל מפראג, וביום ההסתלקות הרי עולה כל עמלו, והרי "הימים האלו נזכרים ונעשים" ונפעלים מחדש וכו' - לכן גדולה זכותו לסייע לכל אלה העוסקים בלהט במהר"ל, ושכן יהיה, כשם שבימי המהר"ל כאשר היה צורך בנס, התרחש נס, וכאשר היו זקוקים לנס גלוי, התרחש נס גלוי, כאשר היו זקוקים ללמעלה מדרך הטבע, התחולל עניין שלמעלה מדרך הטבע [אצל הסבא משפולי אירע סיפור שהיה צורך להלקות את הקיסר והקיסר אכן הולקה] ואצל המהר"ל כאשר היו צריכים להתווכח (ולנצח) את הקיסר - וכן היה, יהיה איפוא גם עתה נס, ונס גלוי למעלה מדרך הטבע ושיקויים "חזק ויאמץ לבך וקווה אל ה'", שזה עניין הדרוש חיזוק. למרות שעד עתה לא עזר הדבר - מכל מקום יש להמשיך ב"קווה אל ה'" ואזי בוודאי יעשה ה' ניסים גלויים ויתבטלו כל העניינים המבלבלים.

~

על הרקע לשיחה זו מסופר בקצרה בספר 'שמן ששון מחבריד' (כרך א' עמ' 160), תחת הכותרת "הרבי מגייס את המהר"ל להצלת החטופים":

"באלול תש"ל כשנחטף מטוס על-ידי מחבלים ונחת בזרקא שבירדן, ובתוכו היה הגאון [רבי יצחק הוטנר] זצ"ל, הזכיר כ"ק אדמו"ר בהתוועדות, שבין החטופים נמצא אחד שעוסק ומתייגע הרבה בספרי המהר"ל, וכיוון שהמהר"ל התמחה בעניינים של למעלה מהטבע, עליו לעשות, ובטח יעשה הצלה של למעלה מהטבע, גם למען אחד המעמיקים בתורתו. ואכן, תוך ימים ספורים ניצלו החטופים בדרך של למעלה מה-טבע".

גם הוא עצמו השתתף בהלוויה ונשא בה הספד.

ר' יהודה לייב ירש מאביו ר' שמואל רכוש גדול. חברי הקהלה בחרו את ר' יהודה לייב לראש-הקהל במקום אביו, אך הוא דחה את ההצעה, באומר כי אין לו את השלימות הרואיה לתפקיד נכבד זה.

גם סבל היה מנת חלקו של ר' יהודה לייב: אשתו הראשונה נפטרה בה שאירה לו ילדים קטנים. אשה שניה שנשא נפטרה עליו אף היא, כשנה אחר פטירת אביו, וגם אחריה נשארו ילדים קטנים.

רבי אליהו בעל-שם, הגאון והמקובל, קרא אליו לפני פטירתו את תלמידו ר' יהודה לייב ואמר לו כי הוא רואה לו עתיד טוב בעיר פוזנא, ואיחל לו אריכות ימים.

כעבור שלוש שנים הציעו לו שידוך עם בתו של ר' חיים מפוזנא, שהיה למדן גדול ועשיר גדול, ששמה היה שרה. בשנת ת"כ, בהיותו בן חמישים ושש שנה, עבר לגור בפוזנא, וכעבור שבע שנים, בשנת תכ"ז, נולד להם בנם ר' משה, מי שהיה אב-סבו של רבי שניאור זלמן, בעל התניא, מייסד חסידות חב"ד.

פוזנא היתה אז מקום תורה, ר' יהודה לייב מצא שם למדנים רבים לשוחח אתם בדברי תורה. במיוחד הרבה להתפלפל עם תלמידיו של רבי יצחק קלור בר, רבו של מהרש"ל, שהיו גאוני גדולים הן בנגלה והן בקבלה.

אחד מילידי פוזנא היה הגאון רבי שמואל אליעזר הלוי אידלס מהרש"א. הוא היה רב בטיקטין, ולאחר מכן באוסטרא. הוא נודע בישיבתו המפוארת שהוציאה מקרבה גדולי תורה רבים.

מהרש"א היה בשעתו מן המתנגדים לקבלה, וכן רבים מתלמידיו שהיו לירי פוזנא, וכך התגבשה בפוזנא קבוצה גדולה של מתנגדים ללימוד הקבלה.

ההתנגדות לקבלה גברה בפוזנא לאחר האירועים בעצובים בקשר עם שבתי צבי, משיח השקר. רבים סברו כי בהתפתחות עצובה זו אשם לימוד הקבלה, שכן, לדעתם, לולא הקבלה לא היו מגיעים הדברים לידי התדרדרות זו.

עשרים שנה נמשך המאבק בין תומכי הקבלה לבין מתנגדיה. לרוע המזל היו אלה עשרים השנה שבהן התפתח ר' משה, בנו של ר' יהודה לייב, ועצובה אישיותו. מסיבה זו חונך ר' משה רק על לימודי הנגלה בלבד, הוא מילא כרסו בהלכה וחקירה, אך לא בקבלה.

בהיותו בן שבע עשרה שנה שודך ר' משה עם שרה, בתו היתומה של ר' שניאור זלמן. שהיה מגזע היחס של רבי יצחק כ"ץ, חותנו של מהר"ל. כך נקשרו הקצוות של שני ענפי משפחת מהר"ל – צאצאי בנו היחיד וצאצאי בתו.

ר' שניאור זלמן היה סוחר יהלומים ואבני חן. למרות שבתו היתה צעירי רה מאד כשנפטר האב קיבלה לידיה את מסחר אביה והצליחה בו מאד. כך צברה רכוש רב, נוסף על ירושת אביה.

כעבור שנים מונה ר' משה לראש-הקהל של פוזנא. היה זה בשנת תנ"ב, מאה שנה בדיוק לאחר ביקורו של מהר"ל בפוזנא.

לבנם שנולד להם קראו ר' משה ושרה על שם אביה של האם – שניאור זלמן, והוא סבו של רבי שניאור זלמן מייסד חב"ד.

ר' משה היה בן עשרין ושתים שנה כשנולד לו בנו, וכעבור שלוש שנים מונה לראש הקהל של פוזנא, כהונה שמעולם לא שימש בה אדם צעיר כזה.

לא היה זה בגלל יחוסו או למדנותו, או עושרו, כי אם בעיקר בזכות מעלותיו וסגולותיו המיוחדת במינה, שכן בגיל צעיר נתגלו אצלו אותם כשרונות מיוחדים של הנהגה המכשירות להיות מנהיג בישראל.

פרק ט

כאשר נבחר ר' משה, בשנת תנ"ב, לראש הקהלה היהודית המכובדת מאד באותה תקופה – פוזנא, מלאו מאה שנה בדיוק לאירוע שבגללו נאלץ זקנו מהר"ל לשהות משך שנה תמימה בעיר זו, פוזנא. היה זה כאשר הוכרח לעזוב את פראג, העיר בה כיהן ברבנות והיה נערץ על-ידי יהודים ולא-יהודים.

דגל בבית הכנסת של המהר"ל

הרי ישנן בפרטיות שנים מסויימות, שעליהם היו "קיצים", וגם בשנים אלו לא זכה הדור שמיח יתגלה.

וכידוע שהי' הקץ של רש"י שלא זכו שיתגלה בו משיח, וכן הקץ על שנת ת"ח מהזוהר, שגם בו לא זכו שיתגלה משיח.

ועד"ז ה' המאורע עם שלמה מולכו, שהי' מקובל גדול, ומסר נפשו להתוכח עם ה"אפיפיור" ברומי, ברצונו להביא את הגאולה. אלא שהדור לא זכה לכך, והוא עצמו זכה להישרף על קידוש השם (שבעל ה"בית יוסף" התפלל כל ימיו שיזכה לזה). ונ' שאר ממנו ספר, וכן "דגל" שתלוי בביהכנ"ס (של המהר"ל) בפראג, שזהו חיזוק לענין הגאולה.

אלא שכל הנ"ל הוא בדורות שלפנ"ז, אבל עתה עברנו כבר כל ענינים אלו כו', "כלו כל הקיצין", וכפי שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שעתה הצית כבר הקב"ה את חומות הגלות ("השי"ת האט אָנגעצונדן די גלות ווענט").

תו"מ ח"א עמ' 161 ש"פ צו שושן פורים תשי"ד

השתלשלות הסיבות שהגיעו את מהר"ל לעזוב את פראג היתה כדלהלן:

על כסא המלכות בפראג ישב אז רודולף השני. דודולף היה בעל דעות חפשויות ולכן הושפע במדה מעוטה בלבד מן הכמרים. הוא גילה ידידות מיוחדת כלפי היהודים, והיה ממריציו הנהלבים של מהר"ל מפראג.

דלתות הארמון היו פתוחות לפני מהר"ל, והמלך היה מבלה שעות ארוכות כשהוא שואב קורת רוח מחכמתו וידיעותיו. השיחות ביניהם היו דיונים נרחבים בנמושאים חשובים העומדים ברומו של עולם, עניני דת ומדע.

הכמרים ייחסו את אדישותו של המלך כלפי הדת הנוצרית - בהתחברותו על מהר"ל. הכמרים פנו אל האפיפיור בבקשה שיפעל לקירובו של המלך אל הכנסיה הנוצרית.

בשנת ש"ז שלח האפיפיור שלושה קרדינלים לפראג. היו אלה שלושת הקרדינלים הנכבדים ביותר, ותפקידם היה להוכיח את המלך רודולף על "אפיקורסותו" ולעורר אצלו ירת התלהבות לנצרות. נוסף לכך היה עליהם

למצוא דרך כיצד להרחיק את המלך מן המהר"ל, אשר השפעתו עליו היתה, כפי שנמסר לאפיפיור, "מזיקה".

בין השאר נצטו הקרדינלים לארגן בארמון המלך ויכוח פומבי עם מהר"ל, שבמהלכו יעמידו את מהר"ל אל עמוד הקלון, לעיני המלך והצבור, על ידי שיוכיחו, לא פחות ולא יותר את "בורתו" של מהר"ל בעניני המדע והדת הנוצרית. האפיפיור היה בטוח שבויכוח במוצע ינצחו הקרדינלים הנבחרים.

המלך רודולף שמע את דרישת האפיפיור בחיך. הוא היה בטוח כי מהר"ל ישים לאל את כל טענותיהם, ומשום כך הסכים מיד בחפץ לב לרעיון הויכוח הפומבי. הוא קיווה כי תוצאות הויכוח יביאו להשפלה פומבית של הקרדינלים.

מנהג בית הכנסת של המהר"ל

אם יש למצוא מקור או טעם למנהג קהלת הספרדים בברוקלין לומר בליל עש"ק מזמור שיר ליום השבת שתי פעמים?

מענה: כן נוהגים ג"כ בביהכנ"ס "צלחה ומזל" ובביהכנ"ס "קהל חסידים בית א-ל" בירושלים ת"ו, ובביהכנ"ס דמהר"ל בפראג (ראה עד"ז במכ"ע נרות שבת היו"ל באה"ק קונטרס עג-עד. ומביא שם ס' ארץ חיים לר"ח סתרון - ירות"ו תרס"ה - ואין ס' זה תח"י).

בטעם הדבר ושייכותו לספרדים דוקא - יש לומר: פסק הבי"ו וש"ע או"ח סו"ס רס"א הוא דאמירת מזמור הנ"ל הוא קבלת תוספות שבת ואיסור מלאכה. אבל במדינות אלו עושין מלאכה גם אח"כ, והטעם לפי שמתחילה כשהתחילו לומר זה המזמור לא הי' בדעתם לקבל תוספות שבת אלא באמירת ברכו (עיי"ש בני"ג השו"ע ובשו"ע רבינו). אבל הספרדים שבכמה דברים הולכים בשיטת הבי"ו, גם בזה רצו להחזיק במנהגו. וכיון שבכמה ביהכנ"ס כבר נתפשט המנהג שעושין מלאכה גם אחר אמירת המזמור, קבעו לאומרו פעם שני' ביחוד לאסור במלאכה.

הערה. ידוע שע"פ כתהאריז"ל (שער הכונות, מ"ח. סי' האריז"ל להרש"ר) הנה מזמור לדוד הבו גו' עד לאורך ימים צ"ל פעם אחת בשדה ופעם ב' בבית.

אג"ק ח"ג כ"ב שבט תש"ט

רודולף היה מעוניין, איפוא, להביא אל הויכוח מספר גדול ככל האפשר של צופים, ודוקא מן הנכבדים ביותר במדינה. הוא שלח רצים על כל פני המדינה והזמין אל הויכוח את האישים בחשובים ביותר בכנסיה ובאצולה. אם כבר ויכוח פומבי – שיהא זה בעל תהודה כזאת שתיזכר לזמן רב.

על דעת שני הצדדים מונו מזיכירם שהעלו על הכתב את כל פרטי מהלך הויכוח, כדי שלא יתעוררו לאחר מכן טענות כלשהן ביחס לתוכן הדברים וסגונם.

עשרה ימים נמשך הויכוח, ובמהלכו הציפו הקרדינלים את מהר"ל בשאלות. מהר"ל השיב תשובה ניצחת לכל שאלה. עם תום עשרת ימי הויכוח היה ברור לכל נצחוננו המוחץ של מהר"ל.

הקרדינלים היו מוכנים לבלוע בשקט את העלבון, אך המלך רודולף עמד על כך שהפרוטוקול, שנוהל על ידי המזכירים בדייקנות רבה, יאושר על ידי הצדדים בחתימת ידם. הקרדינלים ניאותו לכך מחוסר ברירה. בפרוטוקול הופיעה כל מלה שנאמרה על ידי הצדדים, כך שנצחוננו של מהר"ל היה ברור וכולט לכל קורא. הקרדינלים נאלצו לחתום על הפרוטוקול, וכך גם מהר"ל. לאחר מכן הטביע המלך על המיסמך את החותמות המלכותיות.

הידיעות על נצחוננו הגדול של מהר"ל התפשטה במהירות ברחבי המדינה ומוחצה לה, והגיעו גם לידיעת האפיפיור ברומא.

הבכיר בשלושה הקרדינלים, שהאפיפיור השליך עליו את יהבו באופן מיוחד, וקיווה שהוא ינצח את המנהיג היהודי, לקח את הכשלון ללבו. הוא ראה בדבר כשלון אישי, נוסף לעלבון הנצרות. משום כך לא מצא בנפשו העוז להתראות עם האפיפיור. הוא הסתגר, איפוא, בחדר מיוחד בכנסיה הנוצרית ולא נתן לאיש להכנס אליו. כעבור זמן קצר נמצא תלוי בחדרו. הוא איבד את עצמו לדעת מרחפה ועגמת נפש. דבר זה העניק לויכוח משקל יתר. הכמרים היו מדוכאים ביותר, והמלך רודולף התהלך בקורת רוח שקטה.

ברם, מהר"ל לא חש עצמו מאושר כלל. הוא חשש שהנצחון ישפיע לרעה על מצב היהודים. הוא ידע היטב כי הכמרים לא יסלחו לו על נצחוננו, וכי הם ממורמרים עליו ומשום כך יחפשו כל דרך להינקם בו, ובאמצעותו ביהודים אחרים.

לפיכך החליט לעזוב את פראג עד שהתקרית תישכח. שלוש שנים שהה מהר"ל בנכר, מזה שנה אחת – היא שנת תנ"ב – שבה שהה בפוזנא.

למשך התקופה שמהר"ל היה מחוץ לפראג השאיר את בנו רבי בצלאל כממלא מקומו. מהר"ל אמר לו כי בשאלה הלכתית מסובכת עליו להתייעץ עם אמו הלמדנית, פערל. דבר זה מוכיח את החשיבות שייחס מהר"ל לאשתו וללמדנותה.

בתקופה שהותו של מהר"ל בפוזנא ייסד שם חברה ללימוד משניות בכל יום. הוא הנהיג פנקס שבו רשם את תקנות החברה, וכן את שמות חבריה. מאז קיים המנהג ללימוד משניות בחברות מיוחדות לכך בקהילות ישראל.

עתה, במלאות מאה שנה לשהותו של מהר"ל בפוזנא, הוחג המאורע על-ידי הקהילה, בהשתתפות כל רבניה, ראשי הישיבות שלה ונכבדיה, בראשות ר' משה, שנבחר אותה עת לראש הקהילה.

ר' שניאור זלמן, בנו של ר' משה, הצטיין משחר ילדותו בכשרונות גדולים. זקנו ר' יהודה לייב היה מדרך שלו, ולמד אתו תורה שנים רצופות. במיוחד למד אתו מוסר. ר' יהודה לייב נפטר בשנת תס"ד, בגיל תשעים ושלוש שנים.

כשהגיע ר' שניאור זלמן לגיל שש-עשרה שנה נסע להורודנא שבליטא כדי ללמוד בישיבה המקומית, שם שהה חמש שנים. משם נסע לישיבה פראג, שבה למד שנתיים. בשנת תע"ב נשא לאשה את רחל, בתו המלומדת של ר' ברוך בטלן.

כל עוד ישב ר' שניאור זלמן בביתו העשיר של אביו ר' משה לא חסר לו דבר. מאוחר יותר, כשכל המשפחה נאלצה לעזור את פוזנא ולנדוד לפולין, החל לסבול דוחק.

כיוון שדעתו היתה שעם נשים אין ללמוד תורה השאיר את בתו דבורה לאה בחוסר הידיעה שלה, למרות שאשתו רחל היתה למדנית גדולה.

(ע"כ מהסיפורים שסיפרה רחל לבתו דבורה לאה בנוגע לענינו)!

ציונים

חידושי אגדות: "ראה חדא"ג מהר"ל לסנהדרין שם, שמסביר בסגנון שלו איך שכולו הפך לבן (נהפך המלכות למינות) הוא כפי הסדר, ולא היפך הסדר כמו נגע במקום מסויים. וראה באופן אחר בכלי יקר פרשת תזריע" לקו"ש חל"ב עמ' 82 הערה 45.

לקו"ש חל"ה עמ' 210 הערה 37 על סנהדרין צח ע"ב.

לקו"ש חל"ז עמ' 35 הערה 29: ולהעיר מחידושי אגדות מהר"ל לסנהדרין צח (ועד"ז בנצח ישראל ספמ"א), שמשיח נק' מצורע "כי הצרעת היא דבר חוץ למנהגו של עולם. המשיח יהי'. חוץ לטבע ומנהגו של עולם". — וראה גם ביאורו בחדא"ג לסנהדרין (קא, ב) "כי המלך דומה לגמרי אל המצורע. נבדל מן העם" (ומציין לביאורו הנ"ל בנוגע למשיח).

הגדה של פסח: ראה לקו"ש חכ"ז עמ' 49 הערה 18 - 40 (בדברי נגידים).

נתיבות עולם: ח"ב נתיב העושר פ"ב (רכז, סע"ב ואילך) "העני. חיותו תלוי בו (ומביא מגמ') וכמ"ש הגוזל שוה פרוטה לעני כאלו נוטל נפשו". שם נתיב התשובה פ"ה (קסב, ב). לקו"ש חל"ב עמ' 113 הערה 19-24.

לקו"ש חל"ה עמ' 196 הערה 37 "בנתיבות עולם למהר"ל (נתיב העבודה פ"ב): רק אם הוא צדיק גמור והוא שכלי אז השם יתברך שומע אף שקורא אל השם בלבד (אבל הביאור שם בענין הדיבור בתפלה כלחש הוא באו"א)".

לקו"ש חל"ו עמ' 5 הערה 40: נתיב הבטחון קרוב לסופו.

נתיב העבודה פי"ז ראה לקו"ש חל"ז עמ' 83 הערה 37.

נתיב הדין בתחלתו - לקו"ש חכ"ט עמ' 96 הערה 19.

תפארת ישראל: פ"כ ראה לקו"ש חל"ה עמ' 184 הערה 43.

לקו"ש חל"ו עמ' 13 הערה 43: (פל"ב בסופו): "התורה לישראל ברצון מצד עצמם אבל הכרחי הי' להם מצד השם יתברך כו". ע"ש. שם הערה 55.

לקו"ש חל"ו עמ' 91 הערה 13: מפל"ו ורפמ"א.

לקו"ש חל"ו עמ' 42 הערה 49: עיין פרק מ"ג.

נצח ישראל: (ספ"מ) פ' קושיית ר"פ דסנהדרין, דממ"ש "ודוד עבדי נשיא" משמע ש"לא יהי' המשיח מלך רק נשיא בלבד, וכיון דיליף מן ואת דוד מלכם א"כ יהי' מלך". אבל להעיר, שסתירה זו (אם יהי' נשיא או מלך) אפשר להקשות, לכאורה, בכתובים דיחזקאל עצמם. לקו"ש חל"ה עמ' 206 הערה 8 - 37.

פ"נ: ראה לקו"ש חל"ז עמ' 83 הערה 37.

גו"א על התורה: ראה לקו"ש חל"א שמות שיחה ג (הערה 32-5). שם וארא ג (הערה 4 - 8 - 20)

לקו"ש חכ"ח עמ' 17 הערה 21. שם עמ' 68 הערה 3. שם עמ' 86 הערה 16. שם עמ' 170 "דער מהר"ל איז מבאר . . אבער דער תירוקן איז לכאורה ניט מספיק" ע"ש. שם עמ' 182 הערה 3.

חכ"ז עמ' 116 הערה 2. חכ"ט עמ' 50 הערה 13.

לקו"ש ח"ה עמ' 18 הערה 19. שם עמ' 37 הערה 9. שם עמ' 51 בשולי הגליון. שם עמ' 68. שם עמ' 3-92 בהערות שם. שם עמ' 115-116. עמ' 121. עמ' 127. עמ' 196 הערה 8 באריכות. עמ' 219 עמ' 230 עמ' 261 עמ' 267.

גבורת השם: רפל"ג לקו"ש חל"א עמ' 35 הערה 20

חתן המהר"ל: "כפי מהר"י כהן (חתן המהר"ל) במדרש תהלים (שוח"ט) עה"פ עת, לח". לקו"ש חל"א עמ' 35 הערה 13

אחי המהר"ל

פירושים על רש"י: ראה לקו"ש חל"א שמות שיחה ג (הערה 4).

לקו"ש חכ"ח עמ' 1 הערה 5. שם עמ' 62 הערה 23 וצ"ע לפירושו ע"ש. שם עמ' 69 הערה 14.

לקו"ש חכ"ז עמ' 19 הערה 18. שם עמ' 30 הערה 10. שם עמ' 95 הערה 25 גירסתו בפרש"י.

לקו"ש חכ"ט עמ' 41 הערה 2. שם עמ' 191 הערה 23 ע"ש באריכות.

בפרשת היום נאמר "והי' המקום אשר יבחר ה' אלקיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו וגו'", ומפרש רש"י שהכוונה היא על ירושלים.

והקשה בספר החיים (לאחי המהר"ל) בחלק גאולה וישועה: למה לא נאמר בשום מקום בתורה "ירושלים" בפירוש, אלא רק סתם - "המקום אשר יבחר ה'?"

ומתרץ, ש"בכל מקום מוקטר מוגש לשמי", היינו, שלא דוקא בירושלים, אלא בכל מקום שיהודי מתפלל להקב"ה, הרי זה מקום שהקב"ה בוחר בו. ולכן מתפללים לצד ארץ ישראל, לצד ירושלים, לצד המקדש, לצד קדשי קדשים ולצד הארון, כיון שגם בכל מקום, אפילו בחוץ לארץ בגשמיות, ישנו הענין דירושלים.

ומה שאמרו "כל הדר בחוץ לארץ כאילו אין לו כו" - ממשיך בספר החיים - הרי זה "הדר" דוקא, ד"דר" פירושו בקביעות, היינו, שיושב בחוץ לארץ בקביעות ולגמרי אינו חושב אודות הגאולה, אבל כאשר גם כשיושבים בחוץ לארץ חושבים אודות משיח וארץ ישראל, וכמו בשעת התפלה שפונים לצד ארץ ישראל, אזי בכל מקום שבו נמצאים הרי זה המקום אשר יבחר ה'.

כ"ף מנ"א תשט"ו תו"מ חי"ד עמ' 262 לקו"ש ח"ב עמ' 617.

... במש"כ בפ"י מרז"ל שלעת"ל כל המועדים בטלים חוץ מפורים. ויש עוד מ"ד דגם חוץ מחנוכה, יוהכ"פ.

יעוין שו"ת הרשב"א סצ"ג. ס' החיים (לאחי המהר"ל) ס' פרנסה רפ"ז. עקרים מ"ג פט"ז. מ"מ ס"פ ויקהל. הוספות לתו"א לרבינו הזקן ריש מג"א. שערי אורה (לרבינו האמצעי) ע' קיג. ועוד.

(ממכתב אד"ש תשי"ז) לקו"ש חל"א עמ' 278

פירושים:

יג מידות הרחמים השיטות - ראה אג"ק ח"ב עמ' שפז כ"ף מנ"א תש"ח

הקדמת הספר "תפארת ישראל" (ואין הס' עתה תח"י, ושקו"ט ע"פ העתקת כת"ר...) - אג"ק חי"ג כ' אייר תשט"ז

ניפוץ הצמר של הציצית צ"ל לשמה - ראה אג"ק חי"ג כ"ח אייר תשט"ז

וראה דרישה לטואו"ח סכ"ה (אות א) בשם המהר"ל, בטעם ש"תקנו על של ראש "על מצות" ועל של יד "להניח", משום דבשל יד כתיב וקשרתם לאות על ירך וקשירה והנחה חדא היא* לכן מברכין להניח אבל בשל ראש כתוב והיו לטוטפות הרי שלא נזכר בה אלא לשון ההווי' לפיכך שייך בה על מצות תפילין". ואולי אין כוונתו רק ללשון לבד, אלא שזהו חילוק באופן מצותם, כבפנים.

(* בב"ח שם (ד"ה ויניח של יד), דהא ש"תקנו ברכה להניח ולא לקשור תפילין כדכתיב וקשרתם. דעיקר מצות תפילין הוא שיהיו מונחים עליו כל היום ואם ה' מברך לקשור הווה משמע [דבמה] שקושר תפי" לין על ידו ועל ראשו רגע א' ואח"כ מסירן יוצא י"ח לכך תקנו להניח דמשמע שיהו מונחים עליו כו"ל).

אבל נוסף לזה די"ל ד"קשירה והנחה חדא היא" (כדרישה שבפנים) —
ראה צפע"נ (להל' תפילין שם), ד"גם בשל יד מברך להניח בקמץ ולא
בפתח משום דזה גורם לשל ראש שיהי' מונח משום דכל שבין עיניך
יהא שנים" (כדלקמן בפנים).

לקו"ש חל"ט עמ' 24

המחלוק המובא בתניא ח"א פ"ב בהגהה, ובשער היחוד והאמונה פ"ט
ובכ"מ בין הרמב"ם והמהר"ל עיין לקו"ת ויקרא ד, ב. דרך מצותיך
מצות אמונת אלקות פ"ג ואילך. שם שורש מצות התפילה פכ"ח
ואילך. מצות דין עבד עברי פ"ב ואילך.

הוספה

מספר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ¹ ממה ששמה מדודו הרז"א כדלקמן. סיפור מתלמיד אחד של המהר"ל שלא שמע בקולו ועזב את הדרך:

(יום) ה, כז מנ"א [תרנ"ו, נאות דשא באליוקא].

סיפורי כ"ק אדמו"ר הזקן לנכדו כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" ממה ששמע מתלמידי הבעש"ט, וממורו הרב המגיד ממזריטש, ומבן מורו המלאך הקדוש, ומחבריו החבריא קדישא, מסופרים על ידי כ"ק אדמו"ר לכ"ק אדמו"ר וכבוד דודי הרז"א, במשך תשע שנים, משנת תרל"ד עד תרמ"ב ועד בכלל, כתובים בידי דודי הרז"א.

ספר שמיני סיפור מאה שמונים ושלושה.

סיפור זה שמע כ"ק אדמו"ר הזקן מחציתו מתלמיד הבעש"ט ר' משה מעשל, שהוא היה השליח לדבר מצוה, ומחציתו ממורו הרב המגיד נ"ע.

1 נדפס בלקוטי דיבורים [לה"ק] ח"ד עמ' 767 ואילך.

פרק א

בשנת תקי"ט שלח מורנו הבעל שם טוב נ"ע את אחד מתלמידיו הצ"עירים, ר' משה מעשל מכפר בעזענקע עם מכתב אל תלמידו הגאון האדיר ר' חיים נ"ע רפפורט², אשר ביום פלוני יסע אל היער אשר מחוץ לעיר, כשמונה פרסאות לצד מזרח, וילמד שם בעיון רב ארבעת הפרקים הראשונים בהלכות ברכות ברמב"ם, ואת אשר יחדש ירשום מיד בקיצור כדי שלא ישכחנו, ובאותו יום יתפלל בהשכמה, יאכל פת שחרית ויסע לדרכו צלחה ושום דבר לא יעכב אותו. ובבואו אל היער ויראה אותו - את הבעל שם טוב - עומד שם, הנה זהו המקום שם עליו לשבת וללמוד את השיעור האמור, ויתפלל שם תפלת מנחה ויחזור לביתו צלחה.

מורנו הבעל שם טוב כתב גם על ידי תלמידו ר' משה מעשל אל איש אחד בלכוב ור' חיים ישראל שמו וצוה אשר איש לא ידע מזה, וכאשר ימסור לו את המכתב - לא יהיה לו שום שיח ושיג עם ר' חיים ישראל.

ויצו מורנו הבעל שם טוב על תלמידו ר' משה מעשל שבליילה שלפני יום הנסיעה יעמוד על המשמר שהגאון לא יאחר מלהתפלל בהשכמה. ואם כי דרכו של הגאון לקום לתיקון חצות, אבל מפני גודל עייפותו מעבודת היום, יכול להיות שיישן שנית. כן ישגיח שיאכל פת שחרית לפני נסיעתו, ואשר יקח אתו כוס, פן יצמא הגאון למים, ובעת נסיעתו עם הגאון יחזור — בעל פה - מבראשית עד פרשה שניה, שירת אז ישיר ושירת האזינו, ובכל משך הזמן שהגאון יתעכב שם יאמר הוא תהלים, אם יגמור ישנה ואם יגמור ישלש, ולא יספר עם שום אדם מאז הבקר ביום שלפני יום הנסיעה.

היום אשר קבע מורנו הבעל שם טוב לנסיעתו של הגאון ר' חיים נ"ע ליער, היה יום רביעי בשבוע באחד השבועות של חודש תמוז.

2 בעל המחבר שו"ת ר' חיים הכהן וספר זכר החיים - ראה התנאים ח"ד ע"ט, יב, יז. שם ח"יה ע"ל, לא. שם ח"יו ע"כ, כת.

פרק ב

ביום החמישי בצהרים - מספר ר' משה מעשל - באתי ללבו, כשי נכנסתי לחדר בית הדין של הגאון, היו שם הרבה אנשים והגאון היה עסוק באסיפה גדולה עם נכבדי הקהל. כשפניתי אל אחד הדיינים ר' משה יוסף ישראל בבקשה כי יתנני לראות את פני הגאון, הסתכל עלי בתמיהה: האם לא ידעת מהגזירה הנוראה אשר גזר סגן הארכיבישוף מיקולסקי, אשר במשך כשבוע ימים - עד יום החמישי הבא - יקרעו מכל סידורי התפלה את תפלת "עלינו לשבח", ומיום הראשון הבא לא יוסיפו לומר תפלה זו בבתי התפלה. וכעת יושבים ודנים איך לקדם את פני הרעה.

בראותי כי לא אוכל לראות את פני הגאון, הלכתי לקיים את דבר השליחות השניה, למסור מכתב מורנו הבעל שם טוב לר' חיים ישראל היוצר - חיים ישראל דער טעפער - וכשחזרתי לבית הדין מצאתי שהגאון הלך כבר לביתו. הלכתי לביתו ומסרתי לו מכתב מורנו הבעל שם טוב.

כראות הגאון את המעטפה של המכתב, עמד מלוא קומתו, ובשמעו כי הנני שלוח אליו מאת מורנו הבעל שם טוב למסור לו את המכתב - האירו פני קדשו ובהדרת כבוד מיוחדת קרא את אגרת הקודש. ככלותו לקרוא נאנח עמוקות, ויאמר: כל קהל עדת ישראל בלבו ואגפיה זקוקים לרחמים גדולים על אודות הגזירה הנוראה - היה לא תהיה - לבטל חלילה וחס אמירת "עלינו לשבח".

הגאון לא סיפר לאיש על אגרת הקודש שקיבל מהבעל שם טוב, ברם אנשי הבית ותלמידי הישיבה בראותם את האורח ואת הרוח הטובה של הגאון, הבינו כי שלוחו של מורנו הבעל שם טוב הוא האורח אשר הביא בעל-פה או בכתב איזו ידיעה מהבעל שם טוב. כי דרכו של הגאון היתה, כשהיה מקבל איזו ידיעה ממורנו הבעל שם טוב בעל פה ומה גם בכתב, היה עושה את היום ההוא ליום טוב שלא לומר תחנון

ועושה סעודת מצוה, פעמים היה מספר תוכן הידיעה ופעמים היה מעלים, אבל בכל עת היה אומר דברי תורה בעת הסעודה והיה מבאר דרכו של מורנו הבעל שם טוב נ"ע.

הגאון ציווה לערוך סעודת מצוה, וכעבור שעה קלה כבר נודע מזה למקורבי הגאון ותלמידיו, וגם ראשי הקהילה ונכבדי העדה באו אל הסעודה נוסף על הקהל הגדול שנאסף, כי כל אנשי העיר היו בצער גדול על אודות הגזירה, ובעת הסעודה הכריזו על החלטת האסיפה כי כל העדה יעמדו על נפשם ויאמרו "עלינו לשבח" שלש פעמים בכל יום, כאשר עד עתה, מבלי לשים לב אל הגזירה, ואשר יום הראשון הבא קבעו לתענית ציבור בתקיעות שופר.

ביום הששי בבוקר, הלך ר' חיים ישראל אל סגן הארכיבישוף מיקוֹ-לסקי ויתרה בו כי אם לא יבטל את הגזירה - ייענש קשה. ויגער בו מיקולסקי ויגרשהו מעל פניו. וביום הראשון בירדו מעל הבימה בבית תפלתם נתקל ונפל ושבר את רגלו וידו הימנית ויתעלף מהכאב הגדול וישאווהו אל ביתו, ובהיותו מתגולל בעצמת מכאוביו, נזכר על היהודי שהיה אצלו ביום ששי שעבר, ובהתבוננו נזכר שאת היהודי הזה ראה בהיותו בקמיניץ-פודולסק בעת שהתרה בהארכיבישוף דמבוסקי כי יבטל את גזירת שריפה ספרי ישראל ובאם לא ישמע לו - ימות.

ויצו מיקולסקי את ראש הכומרים להודיע להרב ולקהילה שהוא מבטל את גזירת קריעת "עלינו לשבח" מסידורי התפלה ואשר היהודים ית-נהגו בתפלותיהם כמו עד עתה.

כרגע נתפשטה השמועה בכל העיר, וליהודי לכוב היתה אורה ושמחה. וישלחו שלוחים בכל הגליל להודיע כי נתבטלה הגזירה, ומטעם הגאון הוכרז שישלימו את התענית ולתפלת ערבית ידליקו בכל בתי הכנסת הרבה נרות כמו ביום טוב, ויתפללו בניגון של יום טוב, ואת "עלינו לשבח" ינגנו בניגון המקובל מהמהר"ל מפראג - שמנגנים בימים הנוראים - אבל בלי כריעה והשתחוואה על הארץ.

פרק ג

ר' חיים ישראל היוצר - דער טעפער - היה אחד הצדיקים הנסתרים, איש לא ידע מוצאו ומובאו ואיש לא שם לבו אליו, כי כמוהו - למראה החיצוני - מאות יהודים פשוטים בעלי מלאכה שונים, היו בלבוב.

ר' חיים ישראל היה שלוחו של מורנו הבעל שם טוב אל הארכיבישוף דמבוסקי בקמיניץ-פודולסק להעיד בו אשר באם לא יבטל את גזירת שריפת התלמוד ושאר ספרי ישראל ולא יבטל את הקנס מעל יהודי קמיניץ לחזק בית תפלתם - ימות מיתה חטופה, וסגן הארכיבישוף מי-קולסקי היה באותו מעמד אשר דמבוסקי ענה ליהודי: אמור למשלחך כי בז אני לו ולהפחדתו, ולראש הכומרים ציווה דמבוסקי אשר יזרו את הכומרים לאסוף ספרי ישראל ולעשות במת מוקד בטבור העיר, ולש-לוח רצים בכל הגליל לפרסם דבר שריפת ספרי ישראל, שנואי דתם, ואשר מכל הגליל יבואו בהמון חוגג לראות במחזה איך ינקמו בתורת שנואי דתם, ואם עד היום ההוא - יום שלישי - לא יביאו היהודים את כסף הקנס אשר הטיל עליהם בשביל תיקון בית תפלתם, יפשוטו כל הקהל על היהודים ויבזו את כל אשר להם בכתיהם ובחנאותיהם.

פקודת הארכיבישוף דמבוסקי נעשתה כרגע. עשרות פשטו בבתי הכנסת, בתי המדרש ובתי היהודים לאסוף את הספרים. עשרות אנשים עושים במת המוקד ועשרות אנשים מיהרו להודיע לאנשי הגליל את פקודת דמבוסקי לבוא לעיר לראות במחזה שריפת ספרי ישראל ולבז את הון היהודים ורכושם, ועדת ישראל בעיר קאמיניץ פחדו פחד גדול ויקבעו ימי תענית, ומרכים להתפלל לה' אלקינו כי יחלצם מצרה.

במשך יומיים באו לעיר אלפי אנשים ונשים זקנים וצעירים מבני הנכר, לראות במחזה ולבזו בז מרכוש בני ישראל. ויהי ביום השלישי לפנות בוקר נשמע קול פעמוני בית תפלתם, ועל פי ציווי דמבוסקי נערכה המערכה על במת המוקד, דמבוסקי יצא מבית תפלתם בראש התהלוכה למקום מוקד הספרים. ויהי בלכתו כחצי הדרך אחזו השבץ ויפול

מת. ותהי מהומה גדולה בקרב אנשי התהלוכה ותהיה לשיחה כי אלקי ישראל הגן בעד שריפת תורתו.

פרק ד

ביומיים האחרונים שלפני היום הרביעי, היה הגאון ר' חיים עסוק ביותר שלא על דרך הרגיל והיה עייף ויגע מאד, ולולא ר' משה מעשל שעמד על משמרתו כפי שציווה עליו הבעל שם טוב, היה הגאון מאחר לקום לערוך תיקון חצות. באור בוקר יום הרביעי התקדרו השמים עבים, וגשם רב ניתך ארצה. ויהי כאשר רק הציג הגאון את כף רגלו בעגלה לנסוע ליער כמצות מורנו הבעל שם טוב - נבקעו השמים בקולות רע-מים וברקים נוראים ומפחידים, הסוסים עמדו על מעמדם מבלי הלוך אף צעד והעגלון הכם בשוט ואין מועיל, והגאון מאמץ את העגלון כי יסע. וכה עמדו משך זמן עד כי הוקלו הברקים והרעמים ויסעו. ואם כי היה המקום רק כשמונה פרסאות מהעיר - נסעו שעות רבות, כי מלבד קלקול הדרך מחמת הגשם הרב הנה על כל צעד ושעל אירע להם דבר; ניתקו המושכות; נפסקו רצועות המרדע; נפל אופן; נשבר מוט התווך אשר בין הסוסים וכדומה, אשר כל מאורע עלה להם בזמן רב. מרוב עבודה וצער תש כוחו של העגלון ולא יכל להנהיג את סוסיו. וישב ר' משה מעשל על הדוכן ולא עברו כעשרים צעדים ותט העגלה מן הדרך אל החפירה אשר בצדי הדרך ויתעכבו שם שעה ארוכה עד כי בעמל רב הוציאו את העגלה, ורק כשעתיים אחרי חצות היום הגיעו אל המקום אשר סימן מורנו הבעל שם טוב במכתבו אל הגאון ר' חיים.

כאשר אך יצא הגאון מהעגלה, הבריק פתאום ברק וקול הרעם היה חזק מאד עד כי הסוסים נסעו, וגם בהם - להבדיל - לא נותרה כל נשמה מרוב הפחד. לא עברו רגעים אחדים והנה חושך כיסה את כל השטח, וקולות הרעמים וזיקי הברקים החרידו אותם עד למאד. העגלון לון בכה בכי רב, ואמר לגאון: רבי, הריני נפחד מאד, אני ירא. והגאון השיבו: והאלקים עשה שיראו מלפניו³. וילך הגאון וישב לו במקום

3 מובן ע"פ מרז"ל ברכות נט, א.

אשר ישב, וכיוון שהתעמק בלימודו הנה כמעט רגע נטהרו פני השמים והשמש יצאה על הארץ.

המקום היה ככר גדול בשטח כמה מאות אמות, רחוק מהדרך כחמשים אמה, בין שורות אילנות עתיקים נטועים במשטר ובמקצועות הככר הנה פה ושם נראו עוד יסודות רקובים וחפירות שהעידו שלפני כמה שנים היו שם איזה בנינים, גם אותות כאר נמצא בככר, חפירה עמוקה ביותר, דפנותיה שבורות והיא חרבה בלי מים.

כארבע שעות - מספר ר' משה מעשל - ישב הגאון טרוד בלימודו ויצמא מאד, ונלך - אני והעגלון - לחפש אחרי מים, ובין סבכי היער לא רחוק מן הככר מצאנו מעיין.

אחרי תפלת המנחה חזרנו לעיר. הגאון אמר לעכבני אצלו עד אחרי השבת. אך אני שמרתי פקודת מורנו הבעל שם טוב, אשר ביום רביעי אחרי תפלת ערבית אצא את העיר, ושם תזדמן לי עגלה, ואשב עליה מבלי דבר לא עם הנוסע ולא עם שאר בני אדם, וכן עשיתי. בבוקר יום החמישי הביאתני העגלה עד כמשלש פרסאות למזיבוז, ויהי אך הצגתי רגלי בחצר הקודש, וארא והנה מורנו הבעל שם טוב עומד בחלון וירמוז לי בידו הקדושה ואקרב אל החלון, ויצוני כי אגמור שלש פעמים את התהלים כולו, פעם אחת לפני התפלה ושתי פעמים אחרי התפלה ולא אדבר עם איש אף גם במענה על ברכת השלום, עד שאגמור את התהלים ואחרי כן שירת הים פעם אחת ושירת האזינו פעמיים ושלא לשתות טבק עד אחרי תפלת ערבית.

פרק ה

בתחילת אלול - מספר כ"ק רבנו הזקן לנכדו הוד כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" בשם מורו הרב המגיד שהיה נוכח באותו מעמד - בא הגאון ר' חיים רפפורט אל מורנו הבעל שם טוב ויאמר כי מאז עשה שליחותו ביער ללמוד ארבעת הפרקים בהלכות ברכות ברמב"ם והתפלל תפלת המנחה, נפקחו עיניו ברוך השם בתורה ויפתח לבבו בעבודת הבורא,

והוא נותן שבח והודיה להשם יתברך על אשר זיכה אותו בדבר גדול כזה אשר נפקחו עיניו ולבבו בתורה ועבודת הבורא ברוך הוא ומור־דה למורנו הבעל שם טוב על אשר בחר בו לשלחו שם, כי בטח זכה ליהנות מזיוה של נשמה קדושה.

בסעודת שבת סיפר מורנו הבעל שם טוב:

לפני מאה וששים שנה בערך, בשנת שנ"ט או ש"ס, התיישב אחד מגאוני פראג ר' שמואל צדוק בעיר לכוב, ולו שני בנים, הבכור משה והשני יהודה אריה, וידריך את בניו בדרכי התורה על ידי מלמדים גדו־לי התורה, ואם כי ר' שמואל צדוק היה תלמידו של המהר"ל וגאון מור־פלא, התנגד מאד ללימוד המוסר ולא אבה אף גם לקרוא את קונטרסי כתבי המהר"ל – ספריו היו עדיין רק בכתובים – אשר שאר התלמידים היו לומדים אותם באוות נפש, ותמורת זה נטה ללימודי החכמות ובי־עיקר חכמת התכונה, כי היה חברו של התוכן והמהנדס ר' דוד גאנז⁴.

מורו המהר"ל היה לו צער גדול משיטתו בלימודים בכלל ומנטיתו ללימודי החכמות בפרט, והעולה על כולנו התנגדותו ללימוד המוסר. והיה אחד מראשי המקילים בשאלות איסור והיתר בכל המקצועות.

קבוצה גדולה של מקובלים היתה בפראג ובתוכם גם מהנוטים אחרי שיטתו של הגאון ר' אליהו בעל שם מוורמייזא⁵, והתנהגו בהתבודדות וסיגופים. דרכם היתה אשר אגודות אגודות של שלשה או חמשה אנשים יחדיו היו הולכים ליער או לשדה, לומדים ספרי מוסר ואגדה משוחחים ביניהם ומוכיחים זה את זה, כל אחד היה מפרט חסרונות נפשו, זה מתאונן כי יש לו נטיה לגאווה, וזה לומר דבר שקר, זה לקנאה וזה לרכילות, והדומה במדות הרעות, והיו מרבים בתעניות וסיגופים, ורובם היו בעלי ידיעה גדולה בתורה, נוסף על ידיעתם בתורת הקבלה, והיו זהירים בהידורי מצוה ומתפללים במתינות גדולה.

הגאון ר' שמואל צדוק היה עוין את המקובלים, ובכל עת מצוא היה

4 בעהמ"ס צמח דוד ונחמד ונעים – המובא כמה פעמים בסי' החקירה לה"צמח צדק".
5 ראה שיחת ח"י אלול תשי"א. ספר הזכרונות ח"א.

עולב אותם ושוחק מדרכיהם, לועג להנהגותיהם עד כי היה לשיחה בפי כל, ויכונה: ר' שמואל צדוק מתנגד הקבלה והמוסר.

גם את בניו משה ויהודה אריה הדרך ר' שמואל צדוק בדרכו לפנות עורף למוסר, ומה גם לתורת הקבלה אשר לא האמין בה, ובהיותו מצליח בעסקיו הנה עשיר יענה עזות, והיה מרחיב פיו ולשונו על כל הגאונים אשר לא הסכימו עם שיטתו.

באחד הימים אירע דבר שאלה במראות כתמים אצל אחד משכניו של ר' שמואל צדוק, ובידעם כי ר' שמואל צדוק הוא אחד מגדולי התורה הראו לו את דבר השאלה ויפסוק כי מראה טהורה היא, וכעבור כמה ימים הנה על פי סיבה שהאשה הראתה את דבר השאלה לאשה אחרת, והיא - השניה - אמרה אשר שאלה כזו טימא הדיין, ותתחלחל השואלת במאד, ותאמר לבעלה, וילכו אל בית הדין ויבכו על שברם ויבקשו לסדר להם סדר תשובה. אז פקעה סבלנותו של המהר"ל ויקרא את ר' שמואל צדוק ויזיחו על פניו, ור' שמואל צדוק הוכיח בגאונותו כי מראה טהורה היא, ויכעס המהר"ל ויאמר כי הוא ניצוץ התלמיד שיכול לטהר את הטמא בק"ן טעמים.

אז עזבו ר' שמואל צדוק ובניו ובני ביתם את פראג ויעתיקו מושבם לעיר לבוב. ר' שמואל צדוק כבר היה איש שיבה ובנו ר' משה היה יושב אהל ועוסק במושכלות, ורק יהודה אריה היה המביא והמוציא בכל המסחרים אשר להם.

פרק ו

ר' משה כאביו היה גם הוא נוטה אל לימודי החכמות והיה עוסק בהם בשקידה רבה. אבל עם זה היה תלמיד חכם גדול ומופלג בבקיאיות בבבלי וירושלמי, ברמב"ם ובארבעה טורים, ובכל דבר הלכה היתה דעתו להקל והעיקר בענין הברכות היה מקיל מאד, והתנגדותו לקבלה ומוסר היתה פי עשר מאביו. כעבור כמה שנים אחרי פטירת אביו - יצא לתרבות רעה ויקנה לו אחוזת נחלה כארבע פרסאות מן העיר

ויבנה לו בית ויגר שם.

בין המבקרים בביתו היו מגדולי המלומדים הנכרים והיה מכבדם ביין ושותה עמהם, וכה ירד מדרגא לדרגא עד כי גילח את זקנו וחילל את השבת והמועדים, דבר אשר אשתו שהיתה יראת אלקים ושומרת את המצוות לא יכלה לסבול ומרוב עגמת נפש חלתה ותמות, ובנים לא היו להם. עם מותה – הרע משה את דרכו לקחת אשה נכרית, וגם אז, לא זו בלבד שלא עזב את לימודי הקודש אלא עוד הוסיף לשקוד בתורה בהתמדה גדולה, והיה מחדש חידושים והיה כותבם, ולא היה נמנע מלכתבם גם בשבת ומועד.

כשלשים שנה גר משה באחוזתו ויתנהג כמנהגו חפשי מכל המצוות ואף פעם לא ביקר בבית הכנסת והרבה לשקוד בתורה. היהודים שב־לבוב והגליל ידעו מכל מעשיו הרעים, ואיש לא עבר על סף ביתו. אמנם כשהזדמן עובר אורח היה משה מקבלו באהבה יתירה וגדולה, היה נותן לו נדבה הגונה והיה מזהירו כי לא יקח מן האוכל כי הכל טריפה אצלו, ואם הזדמן לו תלמיד חכם היה משתעשע אתו בחידושי תורה, וככה היה משפטו כל הימים, אוכל טריפה ונבילה, שותה יין נסך, מחלל את השבת והמועד ושוקד בתורה.

פרק ז

אחיו ר' יהודה אריה אם כי לא היה גדול בתורה כאביו ובאחיו, אבל היה ירא אלקים, והיה לומד ספרי מוסר ומתרועע עם חסידים ואנשי מעשה גם בהיותם בפראג, וביותר כשהעתיקו מושבם לעיר לבוב. ובאופן כזה הדריך את בני ביתו. בהגיעו לימי הזקנה מסר הנהלת עסקיו לידי בניו וחתניו, ויבנה לו בית כנסת בחצרו, ויושיב שם עשרה בטלנים מגדולי תלמידי החכמים שבעיר ויכלכל אותם ואת בני ביתם על חשבוננו, ויתרועע עמהם, ויסבול מאד מהנהגת אחיו עד כי חלה במחלת כאב לב אנושה והרופאים שידעו סיבת מחלתו מהצער הגדול של הנהגת אחיו, תקפו עליו כי יעזוב את מקום מגורו למען ישכח את

צערן.

ויהי כי ראו בניו ובנותיו של ר' יהודה אריה שמחלת כאב הלב מתגב-
רת עליו, העמידו על דעתם כי יקיים מצות הרופאים לעזוב את מקום
מגורו, ויבחר לו ר' יהודה אריה לשוב אל עיר מולדתו עיר פראג ול-
קחת עמו אחדים מנכדיו בני בניו ובתו הבחורים, למען ילמדו בישיבה
הגדולה אשר בפראג.

בשנת שע"ז בערך העתיק ר' יהודה אריה את מושבו לעיר מולדתו
פראג, וימצא שם ממכיריו עוד מימי ילדותו, והקהלה קיבלה אותו
בסבר פנים מאירות וישימוהו לאחד מפרנסי העדה.

בהתיישב ר' יהודה אריה בפראג, חקר ודרש אודות גאוני העיר למי
למסור הדרכת וחינוך נכדיו, ויחליט כי שנים מהם, נכדיו אברהם
משה וחיים זליג ימסור לידי הגאון ר' יום טוב ליפמאן הליר - בעל
ה"תוספות יום טוב".

הגאון בעל ה"תוספות יום טוב" היה תלמידו של הגאון ר' אליהו בעל
שם מזורמייזא, שלמד שם כשלש שנים בשקידה עצומה, ובבואו לפ-
ראג החזיק ללמוד את תורת הקבלה כפי שהורהו ר' אליהו בעל שם
ויתנהג בשיטתו לקרב גם את הפשוטים שבישראל, ובשיטה זו חינך
והדריך גם את התלמידים אברהם משה וחיים זליג נכדי ר' יהודה
אריה.

כארבע או חמש שנים למדו נכדי ר' יהודה אריה אצל מורם ורכם
הגאון בעל "תוספות יום טוב", ובמשך זמן זה הנה בהסכמת הוריהם
שידך אותם ר' יהודה אריה עם נכדי פראג ויוסיפו לשקוד בתורה.

פרק ח

עוד בחיי המהר"ל מפראג נתפרסם שמו הטוב של ר' אליהו בעל שם
מזורמייזא, ובהתלקח ההתנגדות הגדולה של הגאון הישיש ר' פנחס

6 ראה אודות כל הבא להלן סי' הזכרונות ח"א פרק נו, נז, סא

זליג משפייער ובנו הגאון ר' שמאי זונדל נסע בכמה מדינות להכריז בשם אביו ראש גאוני הדור ובשם שאר הגאונים, איסור בנידוי חרם על תורתו ושיטתו של ר' אליהו בעל שם מוורמייזא, עשה המהר"ל עם בנו הגאון ר' בצלאל מסעם לוורמייזא לתהות על קנקנו של ר' אליהו בעל שם, ובשובו לפראג פרסם דעתו דעת תורה לזכותו של ר' אליהו בעל שם. ומני אז התרבו בפראג ובכל הגליל תלמידי ר' אליהו בעל שם.

בבוא ר' יהודה אריה לפראג היה ראש הקהל ר' שמואל בהגאון ר' בצ"ל לאל בנו יחידו של המהר"ל, אשר כיהן אז במשרה זו כשמונה עשרה שנה, כי הוא נבחר על מקומו של הנדיב הנודע ר' מרדכי מייזל שנפטר בשנת תס"א, ובשמונה שנים נשא רבי שמואל את עטרת ראש הקהל בחיי זקנו המהר"ל שנפטר בן שבע ותשעים שנה בשמונה עשר לחודש אלול שס"ט.

ר' שמואל ראש הקהל היה עשיר גדול, והיה מכניס שנה שנה לקופת הקהילה אותו סכום שהכניסו כל אנשי הקהילה, ובמחצית הכנסתו היה פודה את הערכת מס העניים שבעדה שהיו צריכים - ככל אנשי העדה - לשלם שלשה מסים: א) מס הממשלה, ב) מס העיר, ג) מס הקהל. ושמו הטוב הולך למרחקים כי מלבד צדקת פזרונו בעיר מושבו פראג בכל מוסדי העיר, ועזרת יחידים בתמיכות גדולות בגלוי ובסתר, היה שולח סכומים גדולים בשביל החזקת הישיבות בפולין ובאשכנז, והיה מחזיק בישיבתו של הגאון ר' אליהו בעל שם בוורמייזא ברוח נדיבה. ובהעתיק ר' אליהו את ישיבתו לגרודנא חלם ולובלין - מקום הישיבות הכי מפורסמות בעת ההיא - תמכו ר' שמואל מכיסו בסכום מים גדולים, כי שמע ר' שמואל מסבו המהר"ל אשר מישיבותיו של ר' אליהו בעל שם ותלמידיו ותלמידי תלמידיו תצא אורה לישראל.

בבוא ר' יהודה אריה לפראג השתתף גם הוא בהחזקת ישיבתו של ר' אליהו בעל שם. ובהישמע בשנת שפ"ד כי ר' אליהו בעל שם מתכונן להעתיק אחת מישיבותיו לעיר פראג, שלחו ר' שמואל ראש הקהל

ומשנהו ר' יהודה אריה פרנס הקהלה ציר מיוחד עם צרור כסף על הוצאות הדרך לר' אליהו ותלמידיו, ועוד טרם בואם קנו ר' שמואל ור' יהודה אריה על חשבונם הפרטי חצר גדולה עם בתים לשבתם של ר' אליהו בעל שם וישיבתו הקדושה.

הגאון בעל "תוספות יום טוב" אם כי היה כבר כבן חמשים ומפורסם בגאונותו, נכנס גם הוא לישיבתו של ר' אליהו בעל שם, בין העשרים ושבעה בני עליה תלמידי ר' אליהו, אשר המליץ עליהם כי הם המה עשרים ושבע האותיות שבהן ניתנה התורה ובהן ברא הקב"ה את עולמו.

עשרים ושבעה בני העליה קבעו להם רובם ככולם ישיבה ללימוד תורת הנגלה ועם זה הדריכם בשיטת ר' אליהו בעל שם ומזמן לזמן למד אתם תורת הקבלה והרבה מהם עשו חיל במדות טובות, ומיום ליום התרחב חוג ישיבותיהם בתלמידים בעלי כשרון רב.

בין השוקדים בלימוד ועושים חיל גם בלימוד תורת הקבלה ושיטת הנהגת ר' אליהו בעל שם, היה גם האברך ר' אברהם משה נכד ר' יהודה אריה. ובראות מורו ורבו הגאון בעל "תוספות יום טוב" את גודל יראתו את ה' וזהירותו בהידורי מצוה וגודל תשוקתו בלימוד תורת הקבלה - קבע לו זמנים מיוחדים ללמדו ולהכמו בתורת הקבלה וילמד אתו בספרי הקבלה ויסבירו את הענינים העמוקים שבתורת הקבלה. ביחוד עשה רושם אדיר על ר' אברהם משה ספר הפרדס להרמ"ק וישקוד בו עד כי כמעט ידעו בעל פה. כך התנהג משך שנים עד כי גדל שמו בין הגאונים ובעלי הקבלה ור' אליהו בעל שם הכניסן בין ראשי תלמידיו.

פרק ט

ר' יהודה אריה שכח את מעשי אחיו משה ותעתועיו וכך גם הוטב מצב בריאותו. אך איש אחד היה בפראג מופלג בזקנה והוא מירידי אביו הגאון ר' שמואל צדוק, ובשמעו את הנעשה עם משה בן ידידו התעצב

מאד ובפגשו בר' יהודה אריה אמר בקול בוכים:

אנכי העידותי באביך הגאון אשר לא יהיה בין המקילים בהוראה ואל יפתח פיו ולשונו על בעלי הקבלה גדולי היראה והוא היה שוחק עלי לאמר גם אתה אלימלך בין הרואים מה שאינו נראה, כי כיחש בתורת הקבלה ובא על שכרו בן רשע ובעל תועבה.

ראה, היה הישיש ר' אלימלך אומר לבן ידיו ר' יהודה אריה, והבט משפטו של הקב"ה, כי בדבר אשר זדה אביך - בזה ענשו, בעונש של קלון ובושה המר ממות, אביך היה גאון מפורסם שוקד בתורה ומקיל במצוות ולועג ממהדרים במצוות והרחיב פיו ולשונו על לומדי תורת הקבלה, וענשו הקב"ה בכך גדול בתורה ועובר על כל מצוות השם יתברך בשאט נפש.

בנוסח זה היה הישיש ר' אלימלך דובר אל ר' יהודה אריה בכל עת פגשו בו, מבלי דעת כי בנפשו של ר' יהודה אריה הוא, וכאשר בעת ההיא חרשו אזניו משמוע ועיניו מלראות, הנה אי אפשר להתדבר עמו אשר לא יצער את ר' יהודה אריה בדבריו. ר' יהודה אריה כיבד מאד את הישיש ר' אלימלך, ובהיותו ידיד אביו היה מבקרו לעתים קרובות מבלי להתחשב עם צערו מנוסחו האמור של הישיש.

פרק י

פעם כשהלך ר' יהודה אריה לבקר את ידיד אביו הישיש ר' אלימלך, הלך אתו גם נכדו ר' אברהם משה. והיה כדבר הישיש אל זקנו את הנוסח הידוע, נזכר ר' אברהם משה על דודו הזקן משה אשר כבר שכחו, ובראותו התוגה השוכנת על פני סבו לרגלי דיבורי הישיש, תקף פוהו לחץ לב. ביותר הכאיבו בשמעו אודות אבי זקנו שהיה מקיל בהוראה ולועג מהמקובלים ואנשי מעשה, כי ידע שאבי זקנו היה גאון אדיר ומחדש נפלא והרבה פעמים הסתייע בחידושי וביאוריו בכמה וכמה סוגיות כבדות ביחוד בסדר נשים.

נזכר הוא על אותו מאורע שגרם לו מלחמה עצומה. לרגלי לימודם באחת הסוגיות ביבמות וחבריו לא יכלו לעמוד על בוריים של דברים, והוא בעיונו בחידושי אבי זקנו היתה הסוגיא סדורה בפיו, והתפלאו במאד ויהללוהו ושמנו נתפרסם בין התלמידים. שני ימים לא מצא מנוח לנפשו מן המלחמה שהתלקחה בלבו, אם יאמר האמת שאת הסוגיא למד בחידושי אבי זקנו הגאון המפורסם ר' שמואל צדוק או לא, גם בלי"לה לא יכל לישון, וכמעט גמר בדעתו לגלות את הדבר, ומחשבה נפלה ברעיונו הלא קנאת סופרים תרבה חכמה, כשחבריו חושבים שהוא מעצמו עמד על בוריה של הסוגיא תגדיל אז קנאתם לו את התשוקה בלימוד העיוני, אבל כאשר ידעו כי ביאור הסוגיא הוא מחידושו של אחד מאדירי הגאונים בדור שלפניהם – לא יפעל עליהם כלום בענין התשוקה.

אמנם נקודת התום והיושר לא נתנה לו מנוח ויהיה כמבולבל מבלי דעת מה יעשה. ובהיות כי מסכת סוטה היתה מונחת לפניו, אמר בלבו כי יפיל גורל, ואפשר אשר המאמר הראשון אשר יראה יכריע את ספיקו. ויתפלל בלבו אל ה' כי ינחהו בדרך האמת ויפתח את הגמרא, והמאמר הראשון אשר עלה לו: "כי דינא רבא ליתפרע מהני דחפי גונדא" לבוש שאינו שלו, ויבין את פתרון שאלתו כי צריך לגלות את הדבר באשר הוא, כי ביאור הסוגיא למד בחידושי אבי זקנו הגאון.

בלילה ההוא נדדה שנתו מהצער הגדול, כי כאשר יגלה שביאור הסוטה גיא לא שלו הוא כי אם של אחד הגאונים בדור שלפניו, יבוזהו חבריו, וכבושת גנב כאשר יתפס ביד יתבייש, וכל היום היה כמבולבל, וכמה פעמים התכוון לגלות הדבר לחבריו אבל לשונו דבקה לחכו ולא יכל להוציא אף הגה. עד כי התגבר על עצמו ויספר לחבריו את הדבר כאשר הוא. וחברו ר' חיים שמואל היה הראשון אשר הוכיחו על אשר כיחד מקור מוצא ביאורה של הסוגיא, ושאר חבריו נעצו עיניהם בו בבזז כמתפאר בעושר גנוב, וזוכר הוא אשר כשבועיים היה נשבר ונ"כא מהמאורע ההוא.

פרק יא

ביקורו של ר' אברהם משה אצל הישיש ר' אלימלך ועצבת רוחו ומחזה פניו העגומים של סבו עשו עליו רושם עז ובאזניו צללו דברי הישיש: אביך היה גאון מפורסם אבל מקיל במצוות ולועג מהמקובלים, וענשו הקב"ה בכן מופלג בתורה ומפיר מצוות ה'. ובהיות כי כבר למד ספרי תיקוני תשובה ידע פרטי העונשים הקשים והמרים למזלזלים במצוות ומה גם יודעי תורה אשר עונשם קשה יותר. ויתעמק להתבונן במצבו של אבי זקנו בעולם האמת, ואם כי זה יותר משלשים שנה שנפטר, ובודאי כבר נפטר מיסורי גהינום, אבל מיסורי נע ונד וטלטול אפשר הדבר כי עוד לא נחלץ⁸.

וככה הגיע ללבו של ר' אברהם משה מצבו של אבי זקנו בעולם האמת, עד כי שקד על ספרי תיקוני התשובה לחזור עליהם כמה פעמים. לימודו זה העציב את רוחו ביותר, בראותו העונשים המיועדים למקיי לים במצוות ומזלזלים בהן, ובפרט תלמיד חכם ויודע ספר, וכמאמר⁹ המבזה תלמיד חכם אין לו רפואה למכתו, דיכא אותו במאד, ובודאי כי נשמת אבי זקנו סובלת צער רב ממלאכי חבלה כת לצים המלעי גים ממנה, מחרפים ומגדפים אותה על אשר לעג מהמהדרים במצוות, וכפירושו של אחד מספרי המוסר את המאמר¹⁰ כל המבייש פני חברו סוף הוא מתבייש, כי המבייש פני חברו בעולם הזה, הנה סוף, בעולם הבא, הוא מתבייש מן הכת לצים של מלאכי חבלה המביישים אותו בכל מיני קלון וחרפה.

חדשים מספר התהלך ר' אברהם משה נכוך ועגום בחשבו אודות גורלו של אבי זקנו בעולם האמת, ובקרב לבו התעוררה תשוקה גדולה לעשות דבר מה לזכותה של נשמת אבי זקנו ותיקונה. אבל לא ידע לשית עצות בנפשו במה יוכל לתקן נשמת אבי זקנו ולהצילה מכור העינוי. ויחליט כי יפנה אל מורו ורבו הגאון ר' אליהו בעל שם לשאול בעצתו,

8 ראה ר"ה יז, א. ובמפרשים שם.

9 שבת קיט, ב.

10 מסכת כלה קרוב לתחלתה. וראה שם: ולא עוד אלא כו'.

וכל אשר יאמר לו יקיים.

באחד הימים פנה ר' אברהם משה אל מורו ורבו ר' אליהו בעל שם ויספר לו את דבר שאלתו במה יוכל להציל נשמת אבי זקנו מכור העיניו ולתקנה.

ויענהו ר' אליהו בעל שם, כי אודות תיקונה של נשמת אבי זקנו ישלח שלשה מתלמידיו עם סדר יחודים וכוונות על קברו בלבוב, ועליו – על ר' אברהם משה – לדאוג אודות דודו הזקן – משה אחי זקנו – לעוררו כי ישוב אל קיום המצוות בתשובה גמורה.

ויסדר ר' אליהו בעל שם סדר עבודה לר' אברהם משה לעוררו בתש"ו בה, וימסור על ידו כוונות ויחודים, ויצו עליו כי לא יאכל ולא ישתה מכל אוכל ומשקה השייך לאחי זקנו ומכל הנמצא בביתו אף מים פשוטיים לא ישתה, ויכול הוא רק לרחוץ ידיו ופניו מהמים אשר בבית את סדר תיקון חצות בכל ימות השבוע ותפלת מנחה וערבית בימי החול יסדר ויתפלל בביתו של אחי זקנו, ויום השבת יהיה בישוב הקרוב כתחום מאחזות אחי זקנו. ויתן על ידו מזוזה אשר ביום השני לבואו לבית אחי זקנו אחרי תפלת שחרית יקבענה בלי ברכה בפתח הראשון, ואשר לא יגלה לאחי זקנו כי נכד אחיו הוא, גם כאשר יצליח השי"ת את דרכו לעוררו בתשובה.

פרק יב

בראות משה בעל האחוזה את האורח הבא, קם ממושבו ויברכהו בברכת שלום, ויגש לו כסא לשבת, וישב ר' אברהם משה ויסתכל בדודו אחי זקנו, ויתמה, כי אף שכבר בא בגבורות – כבן פ"ו שנה – בכל זאת מראהו כבן ששים, חסון כאלון, בעל כתפיים רחבות, מגולח זקן, שערותיו ושפמו ומלבשתו עשויים כמנהג הנכרים, ורוחו טובה עליו, ולרגליו רובץ כלב גדול כמנהג גויי הארץ.

ובראות ר' אברהם משה כי לומד הוא – אחי זקנו – מסכת סנהדרין,

התחיל לדבר אתו באותה הסוגיא, וישמח עליו משה שמחה גדולה, וגם ר' אברהם משה התענג לשמוע את דברי דודו הזקן כי בהגיון דיבר, ובקיאותו מפליאה, אך מראה פניו העבים והגסים משומן החזיר, עיניו האדומות והבוערות משתיית היין, זקנו המגולח, שערותיו הארוכות, שפמו העשוי, מלבשתו כגוי ויושב בגילוי ראש - הדאיכו רוחו של ר' אברהם משה, ומבלי יכולת להתאפק, אמר:

האפשר ללמוד תורת השם יתברך בגילוי ראש?

- ולמה אי אפשר - ענה הדוד.

הדבר מחוצף ביותר.

- איזו חציפות יש בזה? - שאל הדוד.

חציפות כלפי שמיא - ענה נכד האח.

- כל ענין כיסוי הראש - אמר הדוד - הוא להראות כי אימתא דמא' ריה עליו, אבל מי שאין לו מאריה אינו יכול להראות כי אימתא דמא' ריה עליו, רק לכבודך - אמר משה - אלבש מצנפתי. ויקם ויקח כוב' עו וילבשו. לשמע הדברים האלה נשאר ר' אברהם משה יושב נדהם כמוכה רעם, עיניו טרוטות ופיו פתוח, וכולו רועד מבלי יכולת להוציא אף הגה.

כשחזר משה וישב לו על מושבו, שב רוחו של ר' אברהם משה אליו, ויאמר: לשמע דברים כאלה צריכים לקרוע.

- לא, טעות היא בידך - ענה משה - השומע מי שמבטא את שם השם באותיותיו צריך לקרוע, אבל השומע מי שאומר שאינו מאמין בה' אין השומע צריך לקרוע בגדיו. וירחיב משה פיו ולשונו בכפירה גמורה במציאות הבורא ובתורה מן השמים, ובכל י"ג העיקרים שמנה הרמב"ם, וכי אוהב הוא את התורה אהבת נפש, ומחבב ומוקיר את לומדיה במאד, ודבר לא יכבד עליו מלעשותו לטובתם של תלמידי חכמים, אבל בה' ובמצוותיו אינו מודה.

אחרי שיחה ארוכה ובהגיע זמן תפלת המנחה, הגיש משה צרור כסף לאורח בתור מתנה, ויענהו ר' אברהם משה כי יש לו הדרוש לו ואין לו צורך בתמיכה, רק חפצו היה להתעכב בביתו איזה זמן. ויאמר משה כי שמח הוא במאד על זה, ויתן לו חדר מיוחד, מטה כסא ושולחן, אבל לאכול לא יכול לתת לו כי כל כליו טריפה הם. ויאמר לו ר' אברהם משה כי יש לו מה לאכול ורק אכסניא דרושה לו.

ויצו משה לסדר את אחד החדרים הגדולים בשביל האורח, ולהציב שם מטה שולחן ומנורה, קערה וכד מים, וילוה את האורח לחדרו, וילך וישב ללמוד כאשר בתחילה.

פרק יג

אחרי תפלת המנחה ראה ר' אברהם משה כי שתי מרכבות, כל אחת מהן רתומה לארבעה סוסים דוהרים, העגלונים והמשרתים היושבים על הדוכנים מלפנים ומאחור מלובשים בגדי פאר כנהוג לרוזני ארץ, באו החצרה, וכשמדו בכניסה קפצו המשרתים לבושי מעילים עם כפתורי זהב ממקומותיהם ויפתחו דלתי המרכבות, ויסייעו לאורחים ולאורחות הבאים לרדת ממרכבותיהם, וילכו הם וכלביהם הקטנים באצדעות כסף בצואריהם ומושכות ארגמן בידי בעליהם הלוך וטפוף, וכמעט רגע שמע ר' אברהם משה קולו של דודו הזקן צוהל פוקד ומצוה להביא יין ומיני תרגימא. כעבור שעה וינטו צללי ערב הודלקו נרות רבים בחדר הגדול, והבאים נתנו בשיר קולם, הוללים וחוגגים, שותים ורוקדים כל הלילה וכמה שעות על היום, וכאשר היו כולם שיכורים מבלי דעת הנעשה אתם, נשאום משרתיהם ומשרתי הבית והושיבום במרכבותיהם - ויסעו. גם בעל הבית היה שיכור למאד וקול קיאו נשמע למרחוק, ומשרתיו נשאוהו וישכיבוהו במסתו, וישן עד אחרי חצות היום.

ר' אברהם משה ישב בחדרו וכשמעו את כל התועבות הנעשות בבית הלזה בכה במר נפשו על נפילת נפש דודו הזקן במצולות טיט היון

ורפש סרוח ומבאיש כזה. בהגיע עונת חצות לילה סידר תיקון חצות בלב נשבר ונדכא על חורבן בית אלקינו, על גלות השכינה ועל שפלות ישראל, ויבכה מקירות לבו, ואחרי כן הכין עצמו אל התפלה ולימוד התורה עד שעתיים אחרי חצות היום.

כשקם משה משנתו אכל פת שחרית וישב לו ללמוד כמנהגו בכל הימים, מבלי שים לב לכל העבר בלילה, כי רגיל היה אשר מזמן לזמן היו שכניו האצילים מבקרים אותו.

פרק יד

בין הכוונות ויחודי שמות הקודש אשר מסר ר' אליהו בעל שם לת' למידו ר' אברהם משה, היתה כוונה אחת ויחוד אחד בפסוק "זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו", וכאשר מיחדים יחוד זה ומכוונים הכוונה זה מעורר את כוח הזכרון, והאיש שבגיננו מיחדים היחוד ומכוונים הכוונה, נזכר על כל מה שראה מיום הראשון שפתח את עיניו וכל מה ששמע מיום אשר ידע הלשון שמדברים בה.

יחוד זה וכוונה זו ציווה ר' אליהו בעל שם לתלמידו ר' אברהם משה ליחד ולכוון באמירת הפסוק זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו, אחרי נפילת אפים לפני מזמור יענך בתפלת שחרית, ביום השני לבואו לבית אחי זקנו.

ר' אברהם משה קיים מצות מורו ורבו ר' אליהו בעל שם בכל היחודים והכוונות בדיוק, ובכלותו לימוד שיעוריו אחרי התפלה, לקח ר' אברהם משה את המזווה שנתן לו ר' אליהו בעל שם, ויקבענה במזוות פתח הראשון כאשר ציווהו מורו ורבו ר' אליהו בעל שם.

כראות משה את המזווה - החם לבבו, ויאמר בהתרגשות גדולה: זה לי כשלשים שנה מאז העתקתי מושבי מן העיר אל אחוזתי לא ראיתי לא מזווה, לא תפילין ולא ספר תורה, ועיניו זלגו דמעות.

הנני זוכר - ממשיך משה את דיבורו - בהיותי כבן שלש, הנה פעמיים

בכל יום, בבוקר בקומי משנתי ובלילה לפני השינה, היתה אמי הישרה בנשים מגביהה אותי לנשק את המזווה הקבועה במזוזת הפתח, ודמ" עות נגררות על לחיה. אמי היתה שוקדה לעשות כן מדי יום ביומו, ואבי היה לועג לה לאמר: מה תהבלי לנשק עור בהמה. וכשגדלתי וכבר הייתי הולך לחדר, הייתי בעצמי עולה על כסא לנשק את המ" זוזה, ואמי היתה נותנת לי לנשק את רצועות התפילין של אבא. פעם כשראה זאת אבי התלוצץ מאמי ואמר: המעט לך שהרגלת אותו לנשק את העור של בהמה, הנה עליו - כוונתו עלי - לנשק גם את הרצועות של שור או עגל, וישחק מטוב לב, ולמשמע הדברים האלה היתה אמי בוכה.

וירא ר' אברהם משה כי קביעת המזווה במזוזת הפתח עוררה בדודו הזקן התרגשות פנימית לרגלי זכרון ימי ילדותו, ויבין כי זהו אתחלתא דגאולה אשר יעזור השם יתברך לגאול נפשו מידי הבעל דבר, ויתחזק בנפשו לקוות כי הצליח השם יתברך את דרכו.

שעות ארוכות דיבר משה אודות זכרונותיו מימי ילדותו, נערותו ובי חרותו, דיבר על רבותיו הגאונים, אודות גאוני הדור ההוא, וככל אשר הרבה לדבר, הרבה להתרגש יותר ויותר, עד כי בחזרו על אחת מתו"רותיו של הגאון ר' אפרים לונטשיץ¹¹ במוסר, התלהב מאד, ולפתע פתאום אמר, כי זכרונות אלו הבעירו בו את התשוקה להיות יהודי כאשר היה אז, ואשר ראשו זורעו בוערים. ויתחנן אל האורח כי יתן לו את הטלית והתפילין שלו, ויברך על הטלית ועל התפילין, ויתפלל תפלת שחרית בכייה גדולה.

ר' אברהם משה התאמץ ביחודיו ובכוונותיו שנתן לו מורו ורבו ר' אליהו בעל שם, ובו ביום הלך ר' אברהם משה לישוב היהודים בעלזא הקרובה כפרסא, ויקנה שם טלית ותפילין ויביא. וכעבור כשבוע ימים ושבת באמצע, פיטר משה את משרתיו, וישלם להם שכירותם ומתנות נוספות, את ביתו וכלי ונחלת אחוזתו עזב לנכרים ולנכריות גרי ביתו, ויקח את ספריו, ויעתיק את מושבו לישוב בעלזא, ויקנה לו בית דירה

11 בעל מחבר ספר עוללות אפרים.

ליד בית הכנסת, ויקח לו איש לשמשו, ויתנהג כבעל תשובה, בשר לא אכל ויין לא שתה.

מיום בוא משה לבעלזא עד יומו האחרון במשך כתשעה חדשים לא דיבר אף מילה אחת עם מי שהוא. בכל שבוע ושבוע היה מוסר סכום גדול לרב לחלקו לצדקה, וזולת לחם ומים פושרים ומלח לא בא אל פיו, וכאיזה ימים לפני מותו מסר כל אשר לו לרב לחלק לצדקה.

פרק ט"ו

מאה ושבע עשרה שנה, פסק בית דין של מעלה את דינו של משה בן שמואל צדוק, להיענות בכור העיני בעונשים קשים ומרים בגהינום ובשאל ובנדנדוד וטלטולים שונים, ובחודש תמוז העבר נגמרו מאה ושבע עשרה השנה דינו של משה, וביום הקבוע היו צריכים לטהר ולהעלות¹² את דברי התורה שלמד משה בן שמואל צדוק בטומאה במשך כשלושים שנה, ובחרתי בגאון הרב דלכוב הכהן לטהר את הטמא על ידי לימוד עיוני בארבעה הפרקים הראשונים בהלכות ברכות ברמב"ם ועל ידי תפלת מנחה.

הבעל דבר וסייעתו בידעם כי קרב קיצם של יסורי משה בן שמואל צדוק, ואשר טהרתם של דברי תורתו ועלייתם תהיה על ידי הגאון הכהן מלכוב, עשו כל המאמצים לבלבל נסיעתו של הגאון הכהן, ובעזרת השם יתברך – פנה מורנו הבעל שם טוב אל הגאון ר' חיים – הצלחתם בעבודה הקדושה, וזכיתם לפקוח עינים בתורה הקדושה ולפתיחת הלב בעבודת הבורא ברוך הוא.

בנסיעה זו נתקיימה עוד שליחות גדולה¹³ – אומר הבעל שם טוב למי סובים – איתא בזהר הקדוש¹⁴ מים תחתונים בוכין אנן בעינן למהוי קדם מלכא קדישא (אנחנו רוצים להיות לפני המלך הקדוש). כל המעיינות הנה מן היום שהקב"ה הבדיל בין מים למים, המים התחתונים

12 ראה הלכות תי"ת לאדמו"ר הזקן פ"ד ס"ד. תניא ספלי"ט.
13 ראה תו"מ ח"ב עמ' 188 מש"פ וארא תשו"א ההוראה מזה.
14 תקוני זהר תי"ח.

בוכים שהם רוצים להיות לפני מלכא קדישא, שיעשו בהם ועל ידם דבר שבקדושה, כמו רחיצת ידים לפני התפלה, טבילת מצוה, טבילת טהרה לתפלה ולתורה, נטילת ידים עם ברכה בהזכרת שם שמים, מים לשתיה ומברכים עליהם לפנייהם ולאחריהם, מאז ברא הקב"ה את המים והבדיל בין מים למים, הנה מים תחתונים בוכים אנן בעינן למהוי קדם מלכא קדישא, להיות תשמישי מצוה ותשמישי קדושה וטהרה, ובכיינתם זו של המעיינות יכולה להימשך מאות ואלפים בשנים עד אשר אחד היהודים עובר עליהם ורוחץ ידיו ומברך על נטילת ידים, או שותה לצמאו ומברך תחלה וסוף. ביער שליד אחוזתו של משה בן שמואל צדוק נמצא מעיין אשר זה כחמשת אלפים חמש מאות ותשע עשרה שנה הוא בוכה מדוע יגרע חלקו מכל המעיינות, אשר מאז בראו הקב"ה איש לא ברך על מימיו, ולא השתמש במימיו לקדושה וטהרה, וביום ההוא נושע המעיין על ידו - אומר הבעל שם טוב לגאון ר' חיים - אשר שתיתם ממימיו ורחצתם ידיכם לתפלת המנחה. זהו ענין השגחה פרטית שכל נברא יש לו זמן עלייתו ועל ידי מי יתעלה, וכל נשמה ונשמה יש לה תכליתה מה ובאיזה מקום עליה לעבוד ולתקן.

סדר יחוסו של המהר"ל מפראג

המהר"ל מפראג נולד בשנת רע"ב - ונפטר בשנת שס"ט ביום ח"י אלול, בגיל 97.

אביו: רבי בצלאל.

סבו: רבי חיים.

סב סבו: רבי יהודה ליווא.

אחיו: רבי חיים רבי סיני ורבי שמשון.

אשתו: מרת פערל (בת ר' שמואל ב"ר יעקב רייך מפראג) - למדנית!

בנו: ר' בצלאל נפטר בשנת ש"פ בקלן.

בנותיו: רייכל, טילה וריאלינס.

(לר' בצלאל היה לו שתי בנים מנחם, ור' שמואל - כדלקמן, ובת אחת ליפט).

נכדו ר' שמואל (אשתו: בת ר' מרדכי זלצהיים) נפטר בשנת תט"ו (נס נעשה לו בעת קבורתו כמסופר לעיל מ'ספר הזכרונות').

נינו: יהודה לייב (סבל הרבה: נפטרו לו שני נשיו.) נפטר בשנת תס"ד.

בנו [ע"י אשתו השלישית: מרת שרה (בת ר' חיים מופזנא)] ר' משה נולד בתכ"ז בפור זנא. אשתו: שרה בת ר' שניאור זלמן מגזע רבי יצחק כץ חותנו של מהר"ל

בנם: ר' שניאור זלמן סבו של כ"ק אדמו"ר הזקן - אשתו: רחל בת ר' ברוך בטלן

בתם: דבורה לאה

ובניו: ר' ברוך אבי כ"ק אדמו"ר הזקן.

הוספה

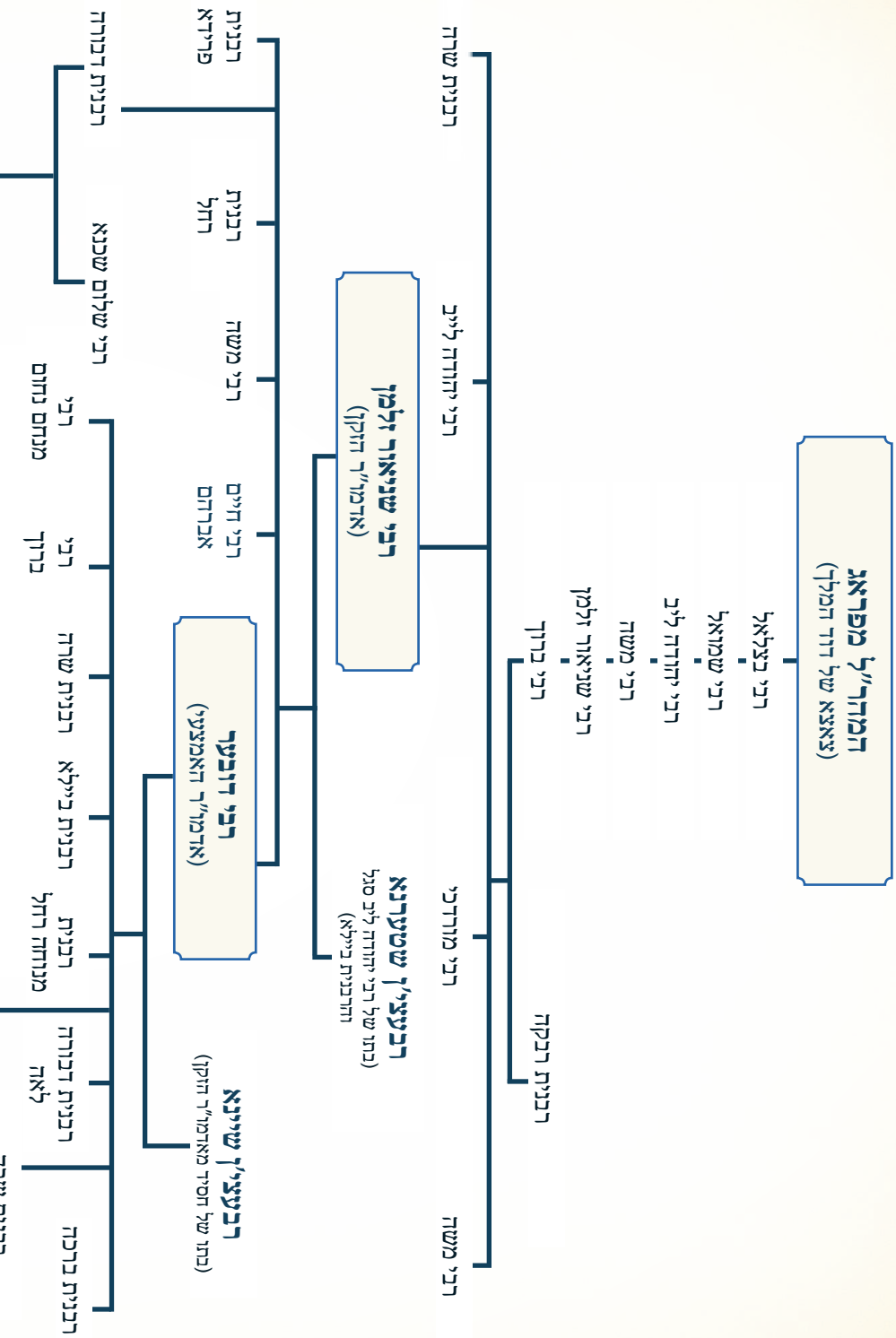
כמה תמונות מביקורי השליח האירופאי הרה"ח ר' אברהם יצחק ע"ה
גליק בשנת תש"מ בפראג (תמונות ששלח בשעתו לכ"ק אדמו"ר
ונמצאים בספרייתו בני.י.)

ז"ס כ"ה אלול ה'ת"ש פראג
סיכום ביקור שליח (יהגולם)
(Jewish Town Hall) פראג

שלשלת היחס של נשיאי תנועת חב"ד

לזכות

החתן הת' מאיר שלמה
והכלה מ' שטעדנא שרה שהיו

טייב

לרגל נישואיהם ביום י' סיון, ה'תשע"ט

